

РЕМОН ПОЕНКАРЕ

16. октобра 1934. год., на недељу дана иза марсељског атентата, изгубила је Француска Ремона Поенкареа, према речима г. Думерга, можда највећег државника у Трећој Републици. Само смрт је могла овог старог државника да одвоји од рада, за који је везан његов живот за више од четрдесет последњих година.

Име Ремона Поенкареа познато је широм целог света: нема ни најмањег кута на земљиној кугли, који неби знао за њега, јер је Поенкаре био оличење свих оних најлепших и најузвишенијих особина, за које је везано име Француске и Француза.

Рођен у Бар-ле-Дику 20. августа 1860. год. у старој чувеној породици Поенкареа, која је дала великог универзитетског наставника Лисијена, великог научника светског гласа Анриа и великог државника Ремона, Поенкаре започиње студије у родном месту и наставља их у лицеју Луја Великог и Правном факултету у Паризу, да увек у првим редовима, постане адвокат, где постиже прве успехе 1883. год. конференцијом о Дифуру. Уредник часописа *Вольтер*, бранилац Алфонса Додеа и Л. Еника, као извршилаца тестамена Едмона Гонкура, Марте Брандес противу Француске комедије, Анатола Франса против издавача Лемера, адвокат Поенкаре се на првим корацима адвокатуре истиче као одличан правник и ванредан говорник, имајући нарочите склоности за fine правне проблеме.

Али ускоро политика га узима и већ у 27. години, 31. јула 1887. год. постаје посланик среза Комерси, долази у Парламенат и овај срез заступа све до 1903. год., када постаје сенатор округа Мезе.

У буџетским дебатама нарочито се истиче великим познавањем буџета. 1893. год. постаје генерални извештач буџета, које године постаје први пут Министар просвете у кабинету Шарла Дипи у 32. години живота. Дуга министарска каријера завршава се 14. јануара 1912. год. када Поенкаре саставља прву владу, са Бријаном, Леоном Буржоа, Стегом, Милраном, Лебреном, Леоном Бераром. Скупштина гласа поверење овој влади са 440 гласова за, 6 против и

121 уздржавања. Мароканско питање, пут у Русију 11. августа 1912. год., Балкански ратови, само су незнатна сећања на бурне догађаје, који ће претходити Светском рату, а кроз које Поенкаре води своју земљу, у унутрашњем миру, сигурно, праћен поверењем целе земље.

17. јануара 1913. год. после велике кампање, на другом гласању, Поенкаре са 483 гласа постаје Претседник Републике, док његов противник Памс добија свега 296 гласова.

Отада, па све до 1920. год. Поенкаре стоји на најодговорнијем месту Француске и света. За његов септанат везани су огромни напори Француске да се одржи мир, што кад се није могло, Француска уз своје савезнике, у надчовечанском напору, одолева тевтонској најезди, да на крају изађе победница, са повраћеним отетим провинцијама Алзасом и Лореном. Лоренац Поенкаре, који је осетио страхоте пораза у рату са Немцима, дочекује на челу своје државе, повраћај отетих провинција у крило мајке отаџбине, и тиме остварује највећи сан свога живота, јер је пораз у француско-пруском рату довео до Треће Републике, која је, као израз најбоље схваћене демократије, омогућила многим талентованим људима, да као државници заузму најодговорније положаје у Француској и обезбеде јој прво место у свету.

Пошто Поенкаре одбија кандидацију за понован претседнички избор, Велика народна скупштина у Француској бира на његово место Пола Дешанела, коме предаје власт 18. фебруара 1920. год., а дотле 12. фебруара Скупштина и Сенат гласају закон, којим га проглашују заслужним за отаџбину. У очи предаје власти новом Претседнику, Поенкаре чини своју последњу претседничку посету Вердену и херојима палим на том месту, у одбрани отаџбине. У посланици коју тога дана упућује Парламенту, Поенкаре ће прокламовати потребу за јединством: „Уједињена у борби, Француска је била непобедна. Уједињена у раду на миру, она ће умети ускоро, оживљавањем рада, заслужити још једанпут дивљење света“.

Већ 20. фебруара 1920. год. Поенкаре заузима своју сенатску фотељу. Убрзо постаје претседник Репарационе комисије, затим претседник Сенатске комисије за спољне послове, а већ 15. јануара 1922. год. саставља свој други кабинет са Бартуом као Министром унутрашњих послова. Проблем репарација, окупација Рура, израда Довесовог плана, спасавање франка, најважније су тековине друге владе његове, која пада 26. марта 1924. год., да већ 28. марта исте године, по добијеном мандату, Поенкаре састави своју трећу владу са људима из републиканске уније и народне слоге. Са победом картела левице 1924. год., Поенкаре мораде демисионирати, што изазва и оставку Претседника Републике г. Александра Милрана и долазак на нај-

виши положај г. Гастона Думерга. Г. Ерио постаје председник владе.

Познати догађаји, пад прве и друге владе г. Ериоа, доводе до састава четврте владе г. Поенкареа 23. јула 1926. год., у којој он узима портфељ Министра финансија и сарађује све до 6. новембра 1928. год. са сарадницима Бартуом, Бријаном, Ериом, Жоржом Легом, Тардјеом, Сароом, Кејом, Бокановским, Перијеом, Мареном и Фалиером. Влада народног измирења, створена да спречи пропаст франка и поврати равнотежу пољуљаним финансијама у Француској, спроводи 10. августа 1926. год. ревизију Устава и подиже Аутономну амортизациону касу на степен уставне институције. Снажним замахом, влада Поенкареа повраћа веру у франак, чију фактичку стабилизацију успоставља, смањује дуг и спроводи законско стабилизовање франка, решава репарационо питање путем новог Јанговог плана, који француски Парламенат прима врло рђаво.

Изборе од 1928. год. ова влада спроводи са незнатним личним изменама. Услед оставке Ериоа и три министра из радикал-социјалистичке странке, влада подноси 6. новембра 1928. год. оставку, да, по добијеном мандату 11. новембра 1928. год., Поенкаре састави и пету владу, оријентисану центру и десници без радикал-социјалиста.

Услед све тежег оболења, Поенкаре се мораде 27. јула 1929. год. најзад повући са положаја претседника владе, остајући само сенатор и саветник свих влада и свих министара и одбијајући у више махова понуђени претседнички положај услед болести.

Смрт га затиче у скромном стану у Паризу у жеку рада, јер овај неуморни радник није ипак стигао све да сврши.

Од деде апотекара из Нансиа, од оца Антоана инжињера-политехничара, млади Ремон је научио да воли и цени став у држави и политици, који никад није, ни у којој прилици напустио. Карактеран у детињству, он ће такав остати до смрти.

У школи први у рангу, Поенкаре односи све прве награде. Вредан и приљезан и веома живог темперамента, лак на свађу, он као дечко и млад човек прима и дели мегдане, али не задржава никад мржњу према противнику. Три ствари је целога живота најволео: природу књигу и животиње.

Наставници га спремају за професора, јер се показује као сјајан стилиста, али га наклоност вуче правима и ако га то не спречава да заврши на Сорбони факултет књижевности. У току школовања пише песме и мање саставе и правни факултет завршава први у рангу.

20. децембра 1880. год. полаже адвокатску заклетву, затим уређује правни часопис Волтер, пише мање правне саставе и иступа јавно као озбиљан али прилично плашљив говорник. Тек Скупштина ће му пружити прилику да развије свој велики говорнички таленат, који ће послужити непрекидној служби права и правде, слободе и демократије.

Из правничке школе изнео је осећај за ред и законитост: с тога ће Поенкаре бити највећи противник партијске аутократије, незаконитих поступака и највећи бранилац правног поретка.

Министарски положај долази му као заслужно признање, а пријем у Француску академију, 9. децембра 1909. год. од стране Наполеоновог историчара Лависа, биће највеће признање за његов рад на књизи и науци, јер је Поенкаре по Лависовим речима „луча суда и луча парламента“.

Сваки посао Поенкаре је до најмањих ситница простирао, тако да му се никад није могло десити, да ма у којој прилици буде неспреман. Говорио је увек сјајно припремљен. Да убеди суд и Парламенат у право које заступа, није се никад обзирао на време и на свој физички напор. Вредно је напоменути, да за нормално прочитање једног његовог говора у Парламенту из 1929. год. треба равно 27 сати.

Као адвокат, као парламентарцац, као министар, као претседник владе и Републике, радио је све док није дневни посао свршио, па макар то трајало и целе ноћи. У томе га нико није могао спречити.

Био је феноменалне меморије: могао је написати говор и изговорити га напамет без иједног одступања.

У говору је био јак дијалектичар, јасан и прост, убедљив до невероватности. Говорничку трибину никад није напуштао док није имао преставу да је убедио слушаоце у оно што је казао.

Поенкаре је ширио око себе такву сигурност, да је се добијао утисак, да се уз њега ништа непредвиђено не може десити.

Слободно време најрадије је проводио на свом имању у Санпињу код Сен-Миела, које му је од деде остало: ту у лепом природном декору, доносио је закључке који су одјекивали Француском и целим светом.

Из Јелисејске палате изашао је незнајући где ће се настанити. Кућа у Бар ле Дику била му је разрушена, имање у Санпињу упропашћено. Из високог положаја изнео је само своју част и сав свој понос, али у потпуности: никад му нико у животу није рекао да је гледао пре своје интересе од државних. Био је више него сиромаш према положајима које је заузимао.

У Н И В Е Р З И Т Е Т С К А В И В Л И О Т Е К А

Поенкаре није никад заборавио да му је адвокатура дружила највеће могућности за развијање талента државничког и говорничког. Париској палати правде био је увек веран. Ипак, после претседничког положаја никад више није пледирао, да не би утицао својим великим ауторитетом на суд на штету противника. Али је сматрао за највећу част када га је Париски баро, 23. јуна 1931. год., изабрао за претседника, и говорио је, да му је тај избор најмилији у животу, јер је то круна његовог рано започетог рада у адвокатури, којој се враћао као највишој персонификацији своје делатности. По његовој изричној жељи, ковчег са посмртним остацима задржат је пред Париском палатом правде, где су га сви париски адвокати дочекали у тогама и корпоративно испратили до Богородичине цркве. То право Поенкаре никоме више није признао, па ни својим најприснијим политичким пријатељима, пошто је адвокатуру стављао изнад свега.

И ако активно није сарађивао у последње време у суду, Поенкаре је редовно посећивао Палату правде, учествовао на свима састанцима адвокатским и комуникативан, своје огромно искуство правника и политичара, стављао на расположење млађим колегама. Своју пак највећу делатност посветио је журналистици, којој је, као и адвокатури, од првог дана јавног живота, до своје смрти, остао веран. Из његових написа млади правници и политичари учили су се праву и политици. Његове политичке хронике у ревији Два света биће и остаће најбоље написане ствари у овој области журналистике.

Највећу пажњу посветио је публикацијама названим У служби Француске. До његове смрти изашло је десет књига посвећених савременој политичкој историји под насловом: *Сушра дан по Агадиру, Упаљени Балкан, Европа под оружјем, Свето јединство, Најезда, Ровови, Осадни рат, Верден, Победа и Примирје*. У тим књигама, дан по дан, овај велики француски државник бележи догађаје, који су претходили рату, увели човечанство у Велики рат и учинили да се рат онако заврши, без злурадости, просто, кратко, али са профетским визијама, из којих избија сва недостижна висина овог политичког дјина и сва снага његове љубави за Француску и за њене савезнике.

У овој збирци налази се много страна посвећених Србији. Топлина са којом су оне писане, брига за наш мали и јуначки народ, легендарног херојства и пожртвовања у овоме, једино сличном француском народу, носећи своју отаџбину свуда и на сваком месту, јесте знак великог признања за исполинске напоре нашег народа у борби за ослобођење и уједињење. Поенкаре је успео да убеди савезнике, потпомогнут енергичном акцијом Бријана, да се мора по сваку цену одржати Солунско бојиште, предвиђајући, да ће отуда

доћи и крај светском крвопролићу. Уз остале његове сјајне човечанске и државничке особине, ова неизмерна љубав према нашем народу задржаваће Ремона Поенкареа у нашим успоменама као неумитног борца за правду и право, којима је целог века служио, јер су му били највиши идеал и највише стремљење.

Др. Драг. Јанковић
адвокат

ЛУЈ БАРТУ

У марсељском атентату, који је 9. октобра 1934. год. коштао живота нашег Краља Александра I. Ујединитеља, погинуо је од исте злочиначке руке и Луј Барту, Министар иностраних послова Француске Републике на истом послу, на истој дужности са нашим Краљем, у борби за мир, којој човечанство стреми свим својим силама после страшног ратног искуства. Како је то највиши идеал коме се уопште може служити, својом мученичком смрћу заједно са нашим Краљем, Луј Барту је ушао у бесмртност и вечност.

Дете Пиринеја, рођен 25. августа 1862. год. у Олорону — Сент-Мари, Луј Барту је једна од најинтересантијих фигура Треће Републике. Још као дете, отетио је сву тежину пораза на Седану и запојио се љубављу за своју Француску у најтежим њеним моментима, да га та љубав води до смрти. Француска изнад свега, била је његова вечна девиза, а преко Француске и све оне државе и сви они народи, који као и она кроз демократију у реду и миру теже највишем идеалу човечанства: миру.

У скромној родитељској кући, син радника, од самог почетка свога живота, Луј Барту се бори да часно и поштено себе створи. Република и демократија отварају му ширум врата, јер осећају да ће од генијалног детета, одличног ученика, постати генијални државник, уметник, човек.

На Бордовском правном факултету за три године односи шест првих награда. У Паризу 1886. год. добија докторат правних наука са награђеним тезама: значај латинског *Villis mobilium possessio* и О разлици између покретних и непокретних добара.

По сјајно завршеној школи, Барту се враћа у свој родни крај, где постаје адвокат у Поу, да затим уређује лист Независност Доњих Пиринеја, када се пушта у политичку борбу, да већ 1888. год. постане општински одборник у Поу, а 1889. шаље га његов срез олоронски у Парламенат, где га као посланик заступа све до 1922. год., када га округ Доњих Пиринеја бира за сенатора, на коме га положају смрт затиче.

Необичне особине стављају Бартуа у политици у прве редове. У 32. години, 1895. год., постаје први пут Министар у кабинету Шарла Дипиа, 1896. год. постаје Министар унутрашњих послова у кабинету Мелина, 1906. год. Министар грађевина у кабинету Сариена и Клемансоа, 1909. и 1913. год. у првом и трећем кабинету Бријана Министар правде, да 21. марта 1913. год. па све до 2. децембра 1913. год. узме положај Претседника владе.

У рату, који ускоро долази, а за који је Барту припремио Француску спровођењем трогодишњег војног рока, бива погођен на самом почетку у својим родитељским осећајима: 14. децембра 1914. год. пада на бојном пољу у Алзау његов јединац Макс. Изгледало је да ће овај тежак губитак удаљити Бартуа од политике, али већ 1917. год., у првом кабинету Пенлвеа, постаје Министар без портфеља, члан Ратног савета, да по оставци Александра Рибоа постане Министар иностраних послова.

Победу дочекује у посланичким клупама. Али већ 1921. год. у шестом Бријановом кабинету заузима портфељ Министра војног, затим у другој влади Поенкареа, која долази одмах иза шесте владе Бријанове, постаје Министар правде, да 5. октобра 1922. год. заузме положај претседника Репарационе комисије.

Министар правде постаје поново у трећем кабинету Поенкареа од 1926. до 1929. год., Министар војни у кабинету Стега 1930. год., да затим, у овогодишњем фебруарском кабинету г. Думерга постане Министар иностраних послова и тако трагично заврши свој живот 9. октобра.

Као да је предосећао да му се крај приближава, јер са својих 72 године, у последњој влади г. Думерга, развија активност, која би чинила част и много млађем човеку. Изгубљене позиције Француске у унутрашњој политици, својим силним аукторитетом поправља. Страсти се стишавају. Уз г. Думерга и његове елитне сараднике, Барту највише доприноси унутрашњем миру Француске: његова мудра реч звучи као последњи спас. И спас је дошао.

Наоружан унутрашњим миром, охрабрен аукторитетом који му пружа француски народ и демократија, Барту поправља спољни положај Француске: путује у Пољску и Чехословачку, Румунију и нашу земљу, где га у триумфу дочекују владе и народи. Његов поход кроз нашу земљу од Кладова до мађарске границе преставања највећу славу Француске и његову личну. Његова ведрa појава побуђује свуда симпатије, он свуда стиче пријатеље. И после иступања Немачке и Јапана из Лиге народа, Барту уз Малу антанту доводи Совјетску Русију у Женевски скуп народа, да изгубљену германску и нипонску сарадњу у овом великом ме-

ђународном организму допуни и подмлади свежом снагом огромне Русије.

Круна његове делатности, историски састанак нашег Краља и Бартуа, тако трагично завршен у Марсељу, који је имао да донесе нове тековине човечанству на миру и мирној сарадњи, остала је, на жалост, прекинута. „Пао под метцима бедног убице, каже Temps од 11. октобра 1934. год., поред пријатељског и савезничког Суверена, г. Луј Барту улази у историју са ореолом жртве најплеменитијој ствари. Са њим одлази велики службеник земље, неумитни републиканац, далекосежни и широк патриота, и један од оних парламентарараца који никад није отказао кад му је се народ обратио“.

Луј Барту био је човек велике културе. Историчар, путописац, музичар, литератор у најширем значењу, Луј Барту је имао нарочиту пасију да скупља ретке књиге, тако да је његова библиотека једно мало чудо од непроцењиве вредности. У тој библиотеци он је у главном црпео материјал за своја разноврсна дела, која одају пре свега склоност код великог писца за сјајну слободарску прошлост Француске (*Пуш око мојих књига: око Ламаршина, Ламаршин говорник посвећено погинулом сину Максу, Историја Жирондинаца, Генерал Иго, Мирабо, Дантон, Девети шермидор*), затим за литературу првога реда (*Око Боллера, Неиздата писма Алфреда де Виџиа Виктору Игу, Виктор Иго ученик Бискаре, Рашел, Пјер Лоти, Љубави једног песника*), за популарне књиге (*Полишичар*), савремену историју (*Мароканска бешка, Час права: Француска, Белгија, Србија, Писма младом Французу, На путу права, Уговор о миру, Лиошеј и Марок*), музичку критику уз многе расправе и чланке у Аналима, Плавој ревији, Париској ревији, Недељној ревији и разним другим часописима и дневним листовима, где његове студије одају човека великих интелектуалних способности.

Луј Барту је изабрат 2. маја 1918. год. за члана Француске Академије, те је тиме добио највише признање за свој интелектуални рад од ове највише интелектуалне институције у Француској.

У целом свом дугом животу Барту је остао веран адвокатском позиву, у коме је прве кораке по свршеној школи учинио и који му је пружио највеће могућности да велике своје способности развије. Није често пледирао, али га зато срећемо у веома финим правним споровима, где се од адвоката тражи нешто више од обичног професионалног знања. Имао је великог разумевања за адвокатска професионална питања и као Министар правде задужио је адвокатски ред излажењем у сусрет оправданим захтевима његовим. Састанцима судским и адвокатским увек је лично присуствовао и

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

подвлачио своју верност и оданост адвокатском реду. У веома лепо састављеним говорима умео је увек да ода достојну пошту нашем реду из кога је регрутована сва политичка елита, јер је позната ствар, да су највећи људи у Француској припадали увек, ако не готово искључиво, адвокатском реду. Због тога, адвокатски ред у Француској ожалио је Луја Бартуа, свога великог заштитника и ако иза овог великог државника стоји још много адвоката садашњих и будућих Министара правде, који не заборављајући да су поникли из нашег реда, остају му увек верни, што представља највишу дужност и највеће разумевање.

Стилиста по класичним узорима, слободоуман човек и политичар, говорник пун духа и полета, државник сигурне руке, најкласичнији представник демократије која га је створила, којој је служио и за коју је и живот дао у борби за мир, највишу персонификацију демократије, Луј Барту има и једну другу особину по којој га ми не смемо заборавити: љубав за потлачене и потиштене. Ко се не сећа снажних чланака Бартуа кроз Анале и остале француске листове и часописе за време рата у којима је узиман у одбрану Српски народ? Ко може заборавити оно очинско старање његово за све што је српско за време рата? Ту своју љубав за Србе и Србију, Барту је пренео на Југословене и Југославију и удес је хтео да на великом послу мира заврши свој дуг живот пун покрета, пун борбе, пун најлепших идеала, заједно са Југословенским Владоцем, Који је такође имао живот пун покрета и борбе и Који је, као ратник, са тешким искуством из Великог Рата, тежио свим својим силама миру.

Слава великом Лују Бартуу!

О. Б. Благојевић
адвокат.

Драгослав П. Ђорђевић, адвокат — Београд.

БРАЧНИ ПРАВИЛНИК СРП. ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

Законитост и брачни поредак.

Поводом увођења у живот „Брачног правилника срп. православне цркве“ на дан 1 септембра 1934 год. поднео сам један опширан реферат Адвокатској Комори у Београду. Подносећи реферат својој сталешкој организацији нисам скучавао своје мишљење и то у толико пре, што сам то учинио у својству члана управе. Овим чланком поново покрећем ово питање пред већи број стручних читалаца па сам принуђен, да због разних знаних и незнаних околности, чланак спреим у много краћем облику и блажим тоном и ако манир постанка и живота овог Правилника то у ствари не заслужује.

1. По схватању православне црквене јерархије Правилник је закон. Међутим правници се са овим схватањем не слажу, јер Правилник није закон. Он је издат само у облику како се издају закони, али он није у праву закон зато, што за собом не може имати државну санкцију. Дакле, и Правилник стоји на истом терену на коме стоји и наш брачни проблем по коме резултира, да је један грађанин на нашој државној територији у исто време и ожењен одн. удата и неожењен одн. неудата. Све зависи са које се стране посматра и под којим углом.

Тумачећи на свој начин овлашћења из чл. 1 Закона и чл. 63 тач. 13 Устава срп. прав. цркве, Св. Архијерејски Сабор донео је 9 јуна 1933 год. „Брачни правилник“ са налогом да ступа у живот 1 јануара 1934 год. Како се противу овог Правилника подигао глас стручне критике, Министарство Правде Правилник суспендује и његово ступање у живот одложи за неизвесно време. Прав. црк. јерархија не чекајући да се судбина Правилника реши законитим путем, нареди својим подручним органима да га примењују од 1 септ. т. г. Ово поновно ступање у живот спроведено је без много објава и обзнана и овим препадом стављени пред свршен чин, дошли смо у положај да наш брачни однос струји кроз параграфе Правилника и ако се у нашој свести буни осећај грубе повреде једног строго формално утврђеног реда у доношењу закона.

Поступак је врло разумљив када се има у виду да су остале признате цркве у земљи своје брачно право регулисале државним законима али не на начин како је то учинила срп. прав. црква. Треба навести § 104 Устава немачке евангеличке цркве аугзбуршког исповедања и § 94 Устава ре-

формоване цркве, па увидети да прав. црква није могла другојачије да уради, и ако је сама крива за овакве законске нејасности.

Када су доношени ови зак. прописи других цркава, државни законодавац је знао њихове црквено брачне прописе па је због тога њима и дао оваква јасна овлашћења за регулисање ове материје. Са прав. црквом изгледа да ствар није била овако јасна. Ни у једном пропису црквеног закона и Устава о каквом регулисању брачног питања у горњем смислу, нема ни помена. Има само једне лаконске одредбе у чл. 63 тач. 13 по којој Св. Ахр. Сабор може издавати „прописе у брачним пословима“. Када већ држава није ову основну дисциплину грађ. правних односа, јасно и чисто признала, онда црквеној јерархији није ништа друго остало већ да широким дедуцирањем изведе закључак, да она може донети и прописе о регулисању брачног права како је у Правилнику и учинила. До душе мора се признати да облик православног брака није укинут законом и Уставом срп. прав. цркве и то зато, што ова два закона не регулишу брачну материју у см. прописа грађ. законика. Како ове одредбе изрично нису укинуте новим одредбама о овој брачној материји, то су старе одредбе грађ. законика остале и даље у снази и ове данас једино могу и да важе. Да су одредбе грађ. законика овим новим законима неким случајем укинуте, православни верни би остали без могућности за закључење брака, пошто нове одредбе о томе у опште нису донете нити пак у опште споменуте. Они не би били у могућности да брак закључе и по каквим другим одредбама зато, што на правном подручју где их има највише, други облик брака иије предвиђен.

II. По чл. 1 Закона о срп. прав. цркви од 16 новембра 1929 год. црква своје учење јавно исповеда, богослужење јавно врши и самостално управља и уређује своје црквено верске послове. По чл. 11 држ. Устава од 3 септ. 1931 год. ујемчена је слобода вере и савести с тим, да се верска уверења не морају јавно исповедати нити се мора суделовати у ма каквим верозаконим актима и обредима. На овај начин држава толерише разна верска уверења својих грађана и тиме не даје подстрека за верске сукобе између припадника разних верских заједница. Када је државним Уставом већ зајемчено право, да се не мора суделовати у верозаконим актима и обредима, одмах је јасно, да ни брачна материја није уступљена црквама онако како то оне сматрају. По црквеном учењу брачни односи имају проћи у свим фазама постанка и престанка, кроз верозаконе обреде и акте. Да је и држава овако схватила тај проблем, не би морала да доноси одредбу чл. 11 онако како је то она учинила. Законодавац је намерно изоставио из црквених закона брачну

материју у својој суштини са државно правног гледишта, док је међутим црквама оставио само оно што може зависити од воље грађанина ради задовољења његових верских осећања која не задиру у државне интересе.

Признатим и усвојеним верама држава је признала само право да оне саме уређују своје унутарње послове у границама закона, што значи, да се и та уређења верских унутарњих послова не могу вршити мимо државних закона и интереса а на штету јавног мира и поретка. Ни један закон не може да мења основне уставне одредбе, јер основна материја уређена Уставом, остаје таква каква је и законске одредбе о противном морају да остану без дејства. По чл. 26 држ. Устава законодавну власт врши Краљ са народним представништвом, а по чл. 29 у вези чл. 66, Краљ потврђује и проглашује законе. Према оваквим јасним одредбама, ни једна друга власт у земљи, не може да доноси ма какве законе који би имали обавезну снагу за све грађане, државу и државне власти ако овлашћење није добила од државне власти да ту материју регулише не по својој вољи, већ у интенцијама и границама постојећих државних закона. Овакве законе не може да доноси ни црквена власт по материји која није јасно обухваћена ни једним прописом закона и њеног Устава.

На основу чл. 24 Закона донет је Устав срп. православно цркве 24 новембра 1931 год. по коме је разрађен и специфициран рад хијерархије на држ. територији. Држећи се одређеног циља и надлежности из чл. 1 црк. закона и држ. Устава православна црква је уређена црквено јерархијски и црквено самоуправно с тим, да је по чл. 51 црк. Устава Св. Арх. Сабор највише хијерархијско представништво; црквено законодавна власт у пословима вере; богослужења, црквене дисциплине и унутарњег уређења цркве. Из овога се јасно види да цркв. хијерархија, изузев верског учења у ширем обиму, има само законодавну власт у границама црквено унутарњег али не и у друштвено државном животу који се у разним облицима манифестује ван цркве и вере. Да је држава оставила рад православној цркви само у границама њеног унутарњег живота види се и из прописа чл. 58 цркв. Устава, по коме ове одлуке Сабора и Синода канонске и црквене природе које се односе на веру, богослужење и црквени поредак, — не подлежу контроли државних власти док сав остали рад цркве као делегиране власти у судству и брачним односима, остаје под контролом државе. Да је држава хтела да остала правила и одлуке Сабора и Синода буду одмах извршна тј. обавезна за све грађане и државу она би то кроз чл. 58 изрично нагласила. Чл. 58 не може се тумачити на штету државне законодавне власти пошто је он нагласио да извршност даје само одлу-

кама „канонске и црквене природе које се односе на веру, богослужење, црквени поредак и унутарње уређење цркве“. Да је држава хтела дати власт Сабору и Синоду за уређење брачног права онако како је то Брачним правилником учињено т. ј. да је држава хтела ова по њу врло важна питања да пренесе на признате цркве, ни у ком случају не би била унета одредба чл. 11 Устава и одредба чл. 21 која питање брака, породице и деце оставља за специјалну заштиту кроз државне законе.

Држава је већ сита брачних верских сукоба који су ову институцију довели до таквог хаоса, да се у извесним приликама незна да ли је један њен грађанин ожењен или неожењен. Држави је већ доста неугодних ситуација и неприлика, где су деца рођена у пуноважном браку закљученом на једном правном подручју, — законита док су та иста деца на другом правном подручју ванбрачна и незаконита. Држава је принуђена да ову брачну несигурност пресече једним потезом и створи једнообразне материјалне и формалне услове за брачно право свих својих грађана без обзира на њихово верско и црквено припадништво.

Чл. 63 тач 13 позивајући се на чл. 51 цркв. Устава овластио је Сабор да „издаје прописе у брачним пословима“ али самим тим и обзиром на учење цркве о „св. тајни брака“ држава ни у ком случају није на Сабор пренела у потпуности и власт, да он ову материју регулише по свом личном нахођењу без обзира на прописе постојећих државних закона и потреба за унутарњи живот свих њених грађана. Када се ово овлашћење упореди са чл. 58 види се, да се ови „прописи у брачним пословима“ могу једино да односе само у толико на надлежност Сабора у колико би они задирали у основне канонске прописе који се по чл. 51 стриктно односе на веру, богослужење, црквени поредак и унутарње уређење цркве. Док држава кроз своје законе уставну браку и породичних односа регулише са своје државно правне тачке гледишта обзиром на јавни, мир, поредак и правилно одржавање популације, дотле га црква може третирати кроз верско учење које са овим државним разлозима може да нема никакве везе. Да би се избегли сукоби између схватања државе и цркве о овој брачној материји обзиром и на стварни живот и потребе грађана, држава је кроз чл. 21 свога Устава и прокламовала принцип да „брак, породица и деца стоје под заштитом државе“ а не под заштитом ове или оне цркве. Ваља поново рећи, да ни у закону ни у Уставу српске православне цркве, који су у ствари државни закони, — нема ни једне одредбе да црква регулише брачно и породично право по свом црквеном учењу и схватању.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.un

III. Ни закон ни Устав срп. прав. цркве у погледу регулисања брачно-породичне материје, нису ставили ван снаге ни грађански законик ни закон о црквеним властима. Ова два закона у ствари остају и даље да правилно регулишу ову материју са државне, црквене и грађанско правне стране и све нове одредбе црквене власти које ову материју у ма чему укидају, мењају, допуњају или проширују, не могу да важе како за грађане тако исто и за судове. По чл. 26 Закона и чл. 279 цркв. Устава ова два закона укидају све законе, уредбе и др. прописе који регулишу предмете из ових закона т. ј. како се по Уставу вели: „који се противе овом Уставу“. Међутим ни грађ. законик ни закон о цркв. властима ни у чему се не противе овим новим законима а како они регулишу у основи брачно-породично право, то и даље остају у снази и они су једино меродавни за регулисање односа из ове области права. Прописи чл. 26 Закона и чл. 279 Устава не могу се тумачити да имају снагу потпуне негације свих оних законских одредаба, које су кроз државну законодавну власт регулисале брачно-породичне односе. Треба знати да по чл. 6 цркв. Устава за цркву важе само ова два државна закона и да црква осталим државним законима не даје никакву важност за свој живот. Како пак ова два државна закона не регулишу једну материју прив. правних односа која мора бити регулисана у сваком случају, онда је јасно да државни закони који ову материју регулишу на свој начин, имају обавезу за све грађане и државне власти а за цркву у толико, у колико хоће да их примени онде где је њој одређено самостално делање за своје црквено уређење и свој унутарњи живот.

По црквеном схватању црква је постала држава у држави и то са много већим прерогативима но и сама држава, из чије власти она у ствари црпе своју власт и живот на државној територији. Не само да црква није дужна да се управља по државним законима, већ она држави натура обавезе да се она управља по њеним правилима. До душе морамо признати, да сама црква овај свој чл. 6 Устава врло често дезавуише када на неколико места у брачном Правилнику ипак прописује, да ће се у извесним случајевима црквене власти управљати и по другим државним законима који случајно односно материју регулишу. Дакле црквено законодавство како оно старо тако и ово ново, није баш савршено, чиме се даје за право тези, да црква не може да буде ни ван државе ни ван стварног живота верних. Настаје једно интересантно питање за редовне државне судове. Како ће се они понашати у имовно правним односима супруга, чији је брак разведен на основу овог чувеног брачног Правилника а са услова који нису предвиђени државним законима али су предвиђени у Правилнику напр. у § 107 или §

105 тач. 2 и 4. т. ј. због моралне покварености и отпадничтва од православне вере. Исто тако настаје питање: како ће се напр. понашати државни судови и у питању имовинско правних односа деце рођених у пуноважном браку који је разведен или уништен са разлога који нису предвиђени у државним законима.

На основу § 10 Правилника, о грађанско правним последицама црквеног брачног односа, одлучују државне власти по својим прописима с тим, да су и ове дужне водити рачуна о бићу, облику и важности православног брака из §§ 1, 2 и 5 Правилника. Исто тако државне власти морају водити рачуна и о надлежности срп. православне цркве у црквено верским пословима из чл. 1 њеног закона.

Из овог се прописа јасно види колико је далеко отишла црквено-законодавна власт, када је донела одредбе обавезне и за државне власти које морају у своме раду да примењују и правила која је и сама црква неправилно и незаконито донела.

ад 1.) Да би нашу предњу тезу оправдали у колико то има простора у листу, да пређемо на кратку анализу појединих правилникових одредаба у поређењу са важећим државним законима. Из овога ће се уједно видети колико је и шта све урађено код нас, да се брачно питање већ једном правилно реши.

а) § 12 тач. 2 Правилника предвидео је као апсолутну сметњу за склапање брака, ненавршену 16 годину за мушко и 14 годину за женско лице а § 13 тач. 2 за уклоњиву брачну сметњу навршену 18 годину за мушко а 16 годину за женско. Међутим по § 69 тач. 6 грађ. зак. за мушко се тражи 17 година а за женско 15 год. одн. по § 93 тач. 2 архиреј може дати диспензацију за венчање мушког по навршеној 15 години а женског лица по навршеној 13 години.

Оваква одредба Брачног правилника са социјално медицинског гледишта може се допустити, али са гледишта законског принципа она је недозвољена и противзакона.

б) Предвиђеном неуклоњивом брачном сметњом из тач. 9 § 12 црква је данас погазила потребну грађанску и верску толеранцију а уједно повредила државну потребу и социјалну правду и потребу за мир и међусобну љубав грађана. У место да између грађана једне земље силом заједнице живота упућених једни на друге и кроз тазбинско родство шири пријатељство без обзира на верску припадност, јер је све људе „Бог створио“, — црква је овим прописом забранила ступање у брак са лицима која не припадају православној вери. До душе црква прави разлику између „вере“ као неуклоњиве сметње из овог прописа и „вероисповести“ као уклоњиве сметње из тач. 8 § 13 За разлику између ова

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

два термина црква је поставила правило у § 23 а на име: да ли односна религија има тајну крштења признату у православном смислу или је пак нема. Ако је има, онда је то вероисповест по § 25 а ако је нема, онда је то друга вера и као таква неуклоњива брачна сметња.

Држава данас овакву разлику не може и несме ни да чини ни да толерира. Пред њеним су законима сви једнаки по основном принципу модерне државе о једнакости грађана. Државни закони не могу „грађане раздвајати ни по рођењу ни по томе што припадају једној одређеној религиозној групи“ како је то рекао др. *М. Бартош* на последњем конгресу правника у реферату по овој брачној материји. Суштина брака у ствари је једна иста по свима дисциплинама социјалних и грађанских схватања. У овој спољној страни је суштина брака, док је она мистично религиозна страна чисто интимна ствар појединаца коју држава у основи не забрањује али о њој не води ни рачуна. Држава не може своје грађане неједнако да третира у погледу склапања грађанско-правних послова. Она не сме једним грађанима дати у основи право на брак зато што припадају овој или оној признатој религиозној групи док би ово право на брак зато ускратили оним својим грађанима који не припадају ни једној верској заједници или пак припадају оним заједницама које нису од државе признате. Закон тражи од сваког грађанина без разлике на његово верско уверење да мора узети једно име као ознаку своје личности. Али где ће то учинити и под каквим црквеним обредом, то државу не интересира.

Мора се признати да ова сметња за брак постоји и у §§ 69 и 93 грађ. зак. али то не значи да је она и оправдана. Морамо знати да је грађ. законик донет пре готово 70 година у времену када је православна вера била државна вера. Данас тај случај више није. Држава ни једну веру у земљи није признала за званичну и државну, већ је верско исповедање оставила слободној вољи својих грађана а на себе је узела само бригу да брак, породицу и децу стави под своју специјалну заштиту. Оваква брачна сметња, из социјалних и државних разлога, мора данас да отпадне без обзира да ли ће и колико да погоди какво црквено учење. Људска заједница се не третира као апстракција и мистика. Она је живо биће са разумом људи који је сачињавају. Природа није људе једне другим супроставила у погледу спољнег изгледа. Држава своје грађане због разних верских исповедања, која ни у колико не мењају њихова физичка сподобија као створове природе а не мистике, — не може и несме ставити у повлашћене и подвлашћене положаје. Ако би то држава данас учинила због верских разлика, вратила

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

би се за десет столећа уназад газећи по основном принципу једнакости грађана пред законима.

в) § 12 тач. 8 Правилника предвиђа за неуклоњиву брачну сметњу, ранија 4 брака једног лица док тач. 7 § 13 за уклоњиву сметњу узима ранија 3 брака т. ј. за четврти по диспензацији владике. Грађ. законик ову сметњу за брак није предвидео али је она постојала у књ. Крмчији па је и у пракси примењивана. Ова сметња браку у принципу је једна несоцијална и неправедна казна која погађа једно лице и без његове кривице. Ако је четврти брак у принципу дозвољен, онда због чега је уведена као уклоњива сметња кад је брак у суштини природе једно те исто. Какву ће промену у природи или прив. правним односима да изазове и колико ће вера у ствари бити погођена, ако једно лице у току свога живота правилно закључи један, два или пет бракова? Ако су сметње једном лицу ранија четири брака, онда ће оно за пети брак тражити излаз ван црквених прописа. Оно ће прићи или безверницима или којој другој цркви која ове сметње не познаје или пак тражити излаза у закључењу грађанског брака ако за исти испуњава формалне услове државних закона. Да ли ће држава пород из оваквог петог или шестог брака, уништити или ће тај подмладак штитити као и сваки други из црквом дозвољеног брака? Да ли ће деца из петог брака једног лица, утицати на чистоћу људског рода или не? Друштво од таквог народа неће имати штете нити ће такав пород из своје средине уклањати.

г) Тач. 10 § 12 Правилника као неуклоњиву брачну сметњу предвиђа коначно искључење из црквене заједнице. Ако би такво лице ипак закључило брак, онда је он по § 38 ништав са последицама из § 48 У случају да искључено лице буде поново враћено у црквену заједницу онда је брак по § 49 тач. 3 правоваљан. У случају да је брак закључен, па једно лице буде коначно искључено из црквене заједнице, онда је то услов за развод брака по § 107 Правилника.

Овакву одредбу анатемисања непоћудних верника грађански законик не познаје као што је не познаје ни старо црквено законодавство. Овде се појављује и једно практично интересантно питање: Ако анатемисано лице не буде хтело да се врати православној цркви а не прими ни какву другу признату веру или пак прими законом непризнату веру или га не буде хтела да прими у своје крило ни једна призната вера у земљи, — шта ће бити са његовим основним правом на брак, јер не испуњава ни услове за закључење грађ. брака, одн. није у правној могућности да га закључи зато што њега нема на правном подручју где оно живи. Шта ће бити са децом и женом таквог лица ако она неће

да покрене поступак за развод по овом основу искључења а судски тужилац покрене поступак по званичној дужности на основу § 42 цркв. судског поступка, јер преко њега Св. Арх. Синод у см. чл. 64 тач. 19 цркв. Устава штити светињу и развод брака по чл. 115 тач. 6 цркв. Устава? Како ће се понашати државни судови у парницама за издржавање жене и деце у разведеним браковима по овом основу који државни закон у опште не познаје, а примену ових услова наредио је државним судовима Св. Арх. Сабор по пропису § 10 Правилника.

По чл. 208 цркв. Устава кривице верних су: преступи против вере и учења цркве и преступи против хришћанског морала. По чл. 210 казне су за верне: привремено лишење појединих права и почести у цркви; привремено искључење из црквене заједнице и коначно искључење.

Може ли црква у основи да онемогући једног грађанина на брак у својој вери или иначе, зато, што је учинио црквену кривицу за коју је повукао казну? Црква је овим погазила основну одредбу из држ. Устава о браку, породици и деци.

д) § 12 тач. 13 Правилника предвиђа као неуклоњиву сметњу доживотну забрану ступања у брак на основу самог закона или правоснажне пресуде. У Грађанском законуку оваква сметња за закључење брака не постоји. У Правилнику је исто тако изрично нема сем ако овде не долазе већ предвиђени услови из тач. 8, 9 и 10 § 12 или из § 113 ст. II по коме једно лице не може да закључи нови брак, које је криво за своја раније два разведена брака. Других услова за ову брачну сметњу нисам нашао у Правилнику. Вероватно да ће ово питање црквено судска пракса да осветли, па ћемо се онда тим питањем накнадно позабавити. § 112 Правилника говори о црквеним кривицама из чл. 208 и казнама из чл. 210 цркв. Устава које се редовно изричу у пресуди по разводу брака, али ни један пропис није одредио шта треба да наступи у бракоразводној парници, па да се изрекне ова забрана.

ад 2.) По одредбама § 33 тач. 1 и § 34 тач. 1 у вези §§ 1 и 3 Правил., неуклоњива је брачна сметња због недостатка облика, — склапање брака без учешћа православне цркве. Бракове склопљене пред грађанском влашћу т. зв. грађанске бракове, православна црква не признаје ни у ком случају и они су за њу по § 38 ништави бракови. Овакав се брак по § 39 може поништити: по службеној дужности на захтев црквеног судског тужиоца; по тражењу невиног лица из брака и по тражењу трећег заинтересованог лица ван брака. Према овом пропису Правилника прав. црква сада може по својој вољи да диспонира са свим актима државних закона који су прописали обавезно закључење брака

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

на територији своје важности. Карактеристична је последица уништеног брака у погледу деце. Деца из ових бракова у см. § 48 законита су у толико, у колико су оба брачника или један за брачне сметње „невини“. У случају да су оба брачника својом вољом закључили грађански брак зато, што је у месту закључења истог овај облик обавезан за све грађане, — онда су деца ванбрачна у см. § 126 Правилника и црква њих као такву, води по својим матичним књигама на име матере. Држава није дала право ни једној цркви па ни православној, да једне грађане сматра законитим и брачним док друге који су исто тако испунили све законске услове за свој породични статус, — сматра ванбрачним и незаконитим. Док се с једне стране по државним законима испуни тражени услов за ваљаност правног посла т. ј. склопљенога брака, дотле га црква по свом личном нахођењу ништи и правни посао сматра незаконитим. Црква брачну децу оглашава за ванбрачну и даје исправе о томе, чиме ствара заплете у прив. правним наследним односима и ствара поругу за оне који су за њу најмање криви. Оваквим незаконитим прописима црква је у стању да уништи морални углед и материјалну егзистенцију оних државних грађана, који тој цркви никакво зло нису нанели. Брачници из грађанских бракова изложени су прогону православне цркве због конкурената и себи стварају црквене кривице са казнама из § 126 Правилника. Са државно грађанског и са социјално медицинског гледишта брак је неумољива стварност живота, док је са религиозног гледишта само апстракција и мистика. Док је по првом брак ток људског живота и стварања дотле је по другом, — имагинација.

ад 3.) По § 94 тач. 3 грађ. зак. разлог за развод брака је и осуда једног брачника за злочинство на робију или заточење дуже од 8 година. Међутим, по § 95 тач. 5 Правилника за развод брака потребна је осуда једног брачника на „казну лишења слободе“ од најмање 7 година.

Дакле, Брачни правилник измења државни закон на своју руку без икаквог законског овлашћења. Пропис чл. 63 тач. 13 цркв. Устава не даје овлашћење да се донесе пропис о брачним пословима по својој вољи и без икакве примене већ утврђених термина по држ. законима. Св. Арх. Сабор не само да је променио време трајања лишења слободе, већ је изменио врсту казне поред врсте крив. дела.

Несумњиво да су у овом случају Брачна правила либералнија од држ. закона, и да више одговарају потреби живота па и хуманости, али се због тога не може признати легалитет одредаба које у основи мењају одредбе држ. закона и стварају нове које не могу имати обавезну снагу првих. Ни закон ни црквени Устав нису предвидели ову могућност промене држ. закона, који већ на свој начин и под

својим условима регулишу једну материју прив. правних односа. Овај разлог за развод брака, тековина је новијег грађанског законодавства. Црквеном законодавству он је непознат. Како се црква по чл. 6 свог Устава управља само по одредбама овог Устава и свог закона као и по прописима Св. Писма, Св. Предања, прописа васељенских и др. сабора који о овом узроку не говоре, а други државни закони за њу не важе, — то онда црква у интересу своје доследности овај услов није ни смела ни требала да предвиди у свом Брачном правилнику.

ад 4.) Као узроке за развод брака § 94 тач. 5 грађ. зак. предвидео је „неизвесно и злоковарно осуство“ који су у §§ 95 и 96 детаљније одређени са ознаком рокова. Ако би који супруг пао у ропство или је са знањем власти некуда отишао па незнано нестао, онда други супруг, по протеку 6 година од дана осуства, може тражити развод брака. Суд тада издаје јавни оглас и ако се оглашени за накнадну 1 годину не јави или не нађе, брак се разводи на његову штету. Ако би пак који супруг без знања и допуштења власти из земље отишао т.ј. побегао незнано где, остављени супруг има права тражити развод брака по протеку 4 године од дана одласка. Али ако је тај одлазак био у намери напуштања брачног друга, онда је рок за тражење развода 3 године с тим, да се у оба случаја бегунац тражи јавним огласом и ако се за накнадну 1 годину дана не јави или не врати, брак се разводи на његову штету.

Ове случајеве Брачни правилник предвиђа сасвим другојачије:

а) § 71 Правилника предвиђа могућност споразума између супруга о одвојеном животу за извесно време. Узроци за споразум могу бити: болест која за време лечења изискује одвојен живот; искушеништво за монашки живот; услед више силе или потпуне материјалне пропасти брачних другова или какве настале фактичне немогућности за продужење брачне заједнице за извесно време. Рок трајања за овакав раздвојен живот, није одређен. Али, ако брачни друг неће да васпостави брачну заједницу чим је престао разлог који је до споразума довео, онда је претпоставка да постоји „злобно напуштање“ брачног друга по § 95 Правилника. Ово напуштање треба да траје најмање 1 годину дана и ако брачни друг ни по позиву црквене власти кроз накнадну 1 годину дана не васпостави брачну заједницу, брак се разводи на његову штету.

Да постоји злобно напуштање брачног друга, Правилник је одредио ове претпоставке:

§ 95 тач. 1: ако муж жену силом отера од себе и не стара се за њено издржавање; тач. 2: ако муж жену остави и не стара се за њено издржавање; тач. 3: ако жена остави

www.свога мужа без његовог пристанка те му се више не врати ни на његов изричан позив преко надлежног пароха да му се врати на продужење брачног живота.

Ових услова злобног напуштања брачног друга нема у државним законима. Они су чист производ црквене законодавне власти.

б) Брачни правилник под насловом „Нестанак брачног друга“ детаљније је разрадио „неизвесно осуство“ из грађ. законика и предвидео краћи рок. По § 97 Правилника, брак се разводи због нестанка једног лица које је напустило заједничко боравиште и брачну заједницу и удаљило се у непознато место, па се није повратило на продужење брачног живота нити се јавило своје брачном другу, — за време од 2 године од дана одласка. Ако се такво лице по § 98 не јави кроз накнадну 1 годину по позиву црквене власти, брак се разводи под претпоставком смрти отумаралог лица. У случају да се оглашени за мртвог одн. несталог доцније врати са захтевом да се воспостави стара брачна веза са својим другом који је већ ступио у нови брак, онда ће се стари брак моћи воспоставити једино по пристанку другог брачника из новог брака.

ад 5.) Противно чл. 6 цркв. Устава, Брачни правилник у § 74 изрично признаје важност држ. закона у погледу права и дужности родитеља према деци с тим, да су родитељи и старатељи из § 77 још обавезни: да крсте своју децу у православној цркви; васпитавају своју децу у духу православне вере и морала; старају се да деца од малена врше све верске дужности чланова прав. цркве које одговарају њиховом узрасту и врше све остале дужности, да се деца гаје и васпитавају у прав. вери.

Исто тако прав. црква и за усвојење изрично признаје важност држ. закона с тим да је обавезан и црквени обред. Овим обредом врши се уједно и црквено усвојење према § 76 које може и да престане кад га надлежни архијереј поништи. Са престанком црквеног усвојења престаје и сродство по усвојењу. Ово је врло интересантна и важна материја која се регулише на досад непознат начин и о њој мора бити више речи и дискусије.

Засновано сродство по усвојењу врло је важно у наредно правним односима. Услед оваквог великог значаја држ. закон је прописао извесне строге формалне услове под којима се усвојење врши. Између осталих закон је прописао да се судска потврда на уговору о усвојењу може ставити тек пошто изврши обред усвајања свештеник и кмет потпише писмено о споразуму за усвајање. Брачни правилник не води рачуна о важности државних закона о свршеном правном послу, из кога црква не може више да повлачи и ништи извршени свој црквени обред. Кад црква свој извр-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

шени обред за усвојење, који је битан елеменат постојања уговора, — доцније из ма којих разлога повуче, уговору би недостојао један битан услов. Његова правна важност могла би да дође у питање једностраном вољом цркве. Шта ће бити са правоваљанošћу таквог акта. Црквено усвојење има чист религиозни карактер и нас оно не интересира. Нас интересира правоваљаност државног акта о усвојењу чију важност црквени прописи не могу да доводе у питање. Усвојење по држ. законима не може да се изврши према лицима искљученим коначно из црквене заједнице пошто црква према таквим лицима неће да изврши обред усвојења који се тражи као услов за ваљаност уговора. Зар неједнакост грађана једне државе мора да се огледа и у овим прив. правним актима. Шта ће бити са лицима која не припадају ни једној цркви у држави. Зар се и они не могу лишити зајемченог права свима грађанима без разлике на сталеж и веру. Када је црква већ овим путем ударила онда значи, или да се држ. закони мењају или да се црква натера да мења своја правила. Ови приватно правни акти морају бити свршени ван цркве и мимо цркве. Услед конфесионалне измешаности у нашој земљи чест је случај да дете једне вероисповести треба да буде усвојено од лица друге вероисповести. По прописима Правилника православна деца имају бити васпитавана и гајена у духу православне вере. Шта ће сада бити и са обредом цркве за усвојење и са васпитавањем детета од стране усвојиоца, који му је можда врло близак сродник али неправославац?

ад б.) Бр. правилник умешао се и у односе туторства и старатељства и то на начин како није предвиђено државним законима. § 78 одређује да тутор одн. старатељ има сва права и дужности према пупили, које има и рођени отац према своме детету. Ако тутор одн. старатељ одређене дужности из § 74 не би вршио, црква је себи неправо дала право, да се код државне власти умеша и затражи смену тудора одн. старатеља с тим, да је државна власт дужна да постави друго лице које би испуњавало верске обавезе у погледу васпитања детета. Црква је себи одредила право да тражи од државне власти да за тудора одн. старатеља постави лице православне вере и ако то лице у световном смислу можда не би испуњавало баш све услове морала и личне вредности. Државни закони овакву легитимацију за тудоре или старатеље не познају. Правилник намеће држави једну дужност која би у суштини могла бити противна материјалним и моралним интересима саме пупиле. Док државни закони воде рачуна о моралним и материјалним квалитетима тудора одн. старатеља то православна црква не чини. Њу у главном интересира да ли је такво лице добар православац и друго ништа. Из оваквих црквених прописа излази,

да пупила може бити лишена туторства свог најближег сродника православне или неправославне вере и добија за татора једно потпуно страни лице које је само добар православац али можда врло рђав световњак.

ад 7.) Престанак брака по пресуди — развод брака.

а) По § 88 Правилника брак се разводи услед прељубе брачног лица, које свесно и хотимично изврши полни сношај са лицем које није његов брачни друг. Извесне радње Правилник схвата као предпоставке прељубе које су постојале још у канонском праву. Те су предпоставке по § 89: ако жена против воље свога мужа, без оправданих разлога, напусти брачну заједницу и живи од њега одвојено, ван куће својих родитеља или једног од ових или ван куће најближих крвних сродника; ако жена живећи одвојено од мужа ма и у кући својих родитеља или најближих крвних сродника, проводи раскалашан или саблажљив живот; ако муж или жена живећи одвојено држе у кући лице другог пола под околностима које јасно указују на прељубни однос са тим лицем.

Извесне радње Правилник изједначује са прељубом. Тако § 90: ако муж своју жену хотимично наводи на прељубу или је подводи трећем лицу или је свесно хотимице излаже телесној похоти других лица; ако једно брачно лице ступи у (привидни) брак знајући да му раније склопљени брак још постоји.

б) Брак се разводи услед рађења о глави брачном другу који узрок за развод брака постоји у § 94 тач. 2 грађ. законика са нешто другојачијом стилизацијом.

§ 93 Правилника предвиђа и ове околности на основу којих постоји рађење о глави а њих нема ни у грађ. законнику ни у канонском праву: ако брачно лице, затајивши своју заразу тешком полном болешћу, или обманувши свога брачнога друга о природи те болести, врши полно општење са својим брачним другом; ако један брачни друг употребљује противу другога подмукла средства за која зна да могу озбиљно шкодити здрављу његовог брачног друга; ако један брачни друг свесно и хотимично пропусти да отклони озбиљну опасност по живот или здравље за коју зна да прети његовом брачном другу са треће стране а он је може отклонити без веће опасности по себе.

Рађење о глави не постоји ако се дело изврши у стању душевног растројства или помућења свести; ако учинилац није могао схватити природу и значај свога дела или је дело учињено у нужној одбрани или из нехата.

в) Брак се разводи по § 94 услед хотимичног побачаја и хотимичног и трајног спречавања оплођења од стране жене, који узрок није предвиђен у грађ. законнику, као ни у старом канонском праву, како тврди г. Троицки у књ.

Хришћанска филозофија брака“. Црква је вољни побачај забрањивала само доктринално и угрожавала га само својим казнама покајања и то у почетку доживотно, доцније на 10 год. па на 5 и напослетку на 3 године. По § 93 грађ. зак. брак се може развести не само са разлога наведених у самом закону, већ и са узрока наведених у књ. Крмчији V. која духовним властима за управљање служи...“ Према „Православном црквеном праву“ др. Милаша, вољни побачај је био црквени разлог за развод брака, пошто се он помиње у Номоканону XIII па према томе на основу грађ. законика наведен је као узрок у књизи Крмчији и у пракси вероватно и примењиван у колико се за њега у јавности знало. Било да је тачно једно или друго, вољни побачај угрожен је казном државног закона па га угрозити још и могућношћу за развод брака у најчешће случајева биће злонамерно и оправдано. Ако би црква сасвим скрупулозно бранила сва своја учења и верници се свих тих учења стриктно придржавали, значило би да се вратимо за X столећа уназад. Црква мора у сваком случају данас водити рачуна да не закорачи и сувише дубоко у границе социјалних односа и прилика времена у коме делује и живи. Она несме да заборави у својим догматичним учењима ни саму средину где се та учења шире. Шта би верни данас радили и како би се осећали да је црква поред свих ових узрока оживела и давно напуштен узрок по коме је муж имао право да тражи развод брака, зато, што је његова жена похађала „јавна места“, „која нису прилична за поштену женскињу“ према данашњем схватању у поређењу са схватањем када је овај узрок био у моди, — врло су растегљиве природе обзиром на истину да су данашње економске и финансијске прилике измениле многе погледе у животу.

г) Брак се разводи по §§ 95 и 97 услед злогбног напуштања брачног друга и услед нестанка брачног друга, — о чему је било раније речи.

д) Брак се разводи услед телесне и душевне болести. Узрок по § 102 Правилника због неизлечиве и опаке заразне болести једног брачника ако та болест потпуно онемогућује сваку телесну заједницу са зараженим и ако доводи у животну опасност брачног друга. Акутна заразна болест и најтеже природе, није узрок за развод брака. Св. Арх. Сабор узео је на себе дужност да донесе списак свих опаких заразних болести, које ће чинити узрок за развод брака из овог §.

Овај узрок из § 102 није предвиђен ни у грађ. закону ни у старом канонском праву. Овај узрок могао би се с муком подвести аналогијом под § 94 тач. 2 грађ. зак. и околности да је таква брачна заједница у истини промашила свој етички, друштвени, хигијенски, црквени и државни

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB

циљ. Несумњиво је да данас има велики број болести које заиста чине несношљивим један брак и црква, имајући то у виду, донела је овај бракоразводни узрок. И ако је то црква оправдано учинила ипак није оправдала законитост свога Правилника, који се са тога гледишта, ипак не може да прихвати и прими.

По § 103 Правилника бракоразводни је узрок и неизлечиво лудило једног брачног лица за време трајања брака с тим, да то лудило онемогућава сваку телесну и духовну везу са полуделим и доводи у животну опасност другог брачника. Овај бракоразводни узрок канонско право није примило као што га није примио ни грађ. законик. Лудило је узрок за уништај брака ако је постојало пре брака а друга страна то није знала. — § 93 тач. 3 грађ. зак.

И у овом случају Св. Арх. Сабор погазио је пропис чл. 9 цркв. Устава па је за бракоразводни узрок узео разлог који није постојао ни у канонском ни у световном законодавству.

ђ) Брак се разводи по § 105 услед моралне покварености једног брачног друга.

Морална поквареност постоји, ако брачно лице: изврши противприродно полно дело; ако стално не врши брачну дужност из потпуне обести у току најмање 1 године; ако је осуђено за злочинство или преступ извршен после склапања брака и скопчан са трајним губитком часних права; ако намерно и стално злоставља или кињи свога брачног друга или у браку иначе показује такву моралну поквареност која према свим приликама случаја, чини животну заједницу потпуно неиздржљивом и то све само онда, ако се такво владање продужи за време од најмање 1 године.

Ови бракоразводни узроци не постоје ни у држ. законима ни у канонском праву и ако су они са гледишта етике врло оправдани. И овом је приликом Сабор погазио пропис чл. 6 цркв. Устава па је на своју руку сачинио нове узроке за развод брака.

е) Брак се разводи по § 107 услед отпадништва од православне вере.

Брак се разводи кривицом брачног друга који отпадне од прав. вере т. ј. постане безверник, прими другу веру или вероисповест или пак буде коначно искључен из православне црквене заједнице. По § 116 забрањено је да православно лице склопи брак са лицем чији је ранији брак разведен због његовог отпадништва од прав. вере. Дакле, православно лице чији је брак разведен са овог узрока, апсолутно не би више могло склопити брак у прав. цркви ни под условима за мешовити брак. Ови услови за развод брака логична су последица црквеног учења, али да ли су ти разлози равнодушни и за државу. Држави не могу да

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

буду равнодушне последице овако разведеног брака, јер сва ова лица постала без вере услед искључења из црквене заједнице, лишена су основног зајемченог права на брак и према томе она се морају одати конкубинату који држава у том случају мора толерирати пошто га је она и створила недостатком могућности да се закључи какав други легалан облик брака.

ад 8.) *Мешовити брак.* Срп. прав. црква и поред свог стриктног верског становишта, да њени верници могу склопити само бракове између себе, није могла до крајних граница изменити ток живота и социјалних односа средине где и она шири своје верско учење. Као и све остале конфесије и прав. црква је тражила излаза у дозволи склапања мешовитих бракова т. ј. бракова у коме је једно лице православне вере а друго лице какве друге вероисповести чије крштење прав. црква признаје као пуноважно. Попуштајући у овим случајевима, црква је ипак остала скрупулозна у апсолутној негацији бракова склопљених по држ. законима у грађанском облику и бракова склопљених између прав. лица и лица чија вера нема тајну крштења или чије крштење прав. црква не признаје као пуноважно. Мешовит брак мора бити у см. § 119 склопљен по прописима Правилника с тим да се по § 115 испуне ови услови: 1) лице друге вероисповести мора дати пароху пуноважну писмену изјаву да свог прав. брачног друга неће одвраћати од вере нити покушавати да га преведе у другу веру; 2) лице друге вероисповести мора дати писмену изјаву да ће своју децу из овога брака крштати и васпитавати у прав. вери, јер по § 120 деца из овог мешовитог брака не могу се крстити у другој вери а по § 121 уговор родитеља о крштењу деце нема важности за прав. цркву; 3) православно лице има дати свом пароху обећање да ће свог брачног друга приволети прав. вери и 4) брак се има склопити у прав. храму, од прав. свештеника и по прав. обреду.

По § 117 закључење оваког брака мора бити препоручено од пароха надлежном архијереју који даје своју диспензацију за венчање. Ако парох овакав брак не препоручи зато што се „савесно“ уверио да лице друге вероисповести „не пружа довољно јемства да ће све обавезе из § 115 тачно испуњавати“ — онда се брак не може закључити.

Свака призната црква у нашој земљи задржала је себи право да се мешовити бракови закључују у њеном храму и по њеним обредима. Такав склопљени брак црква признаје и он за државу важи. Међутим за цркву оног другог брачника овакав брак може и да не важи. Држави је све једно шта о браку мисле цркве кад за њу важи сваки брак закључен по прописима признате цркве. Да ли ће једно лице бити у ствари у једном или два пуноважна брака, из-

гледа да је све једно. Када свака призната вера, ослањајући се на своје државом прописане законе вуче на своју страну, настаје питање: у каквом се положају налазе сами брачници који не могу да задовоље захтеве обе цркве. Уместо да су цркве елиминисане из мешања у брачне односе у интересу државнога реда пошто имају различита учења, оне су својим прописима по дозволи баш саме државе, створиле прави хаос, а раздор и размирице кроз саме бракове. Свака призната црква тражи да њен припадник приведе њеном крилу оног другог брачног друга. Ако то не би могао да учини православни, по § 115 за оног другог брачника постоји бојазан да му се брак разведе и против његове воље, а кућа разори. Шта ће бити са децом у овим случајевима који после рата код нас нису баш тако ретки и малобројни. § 121 иде још и даље од § 115 у вези § 120 па тражи, да се и деца из мешовитог брака закљученог пред верским представником друге вероисповести, морају крстити и васпитавати у прав. вери. Шта ће родитељи да раде кад ово исто тражи и она црква у којој су они склопили брак. Прав. црква у принципу признаје мешовити брак склопљен пред представником друге вероисповести, али то на практичном језику не значи готово ништа. Православни брачник, чији друг неће да пређе у прав. веру, има права да тражи од прав. цркве да се његов брак поништи на основу тач. 8 § 13 Правилника. Држава је учинила рђаву услугу својим грађанима, када је могла да дозволи црквама на својој територији, да оне својим правилима и правилницима овако мрцваре не само своје верне већ и верне других конфесија који су силом прилика и заједницом живота, дошли у положај да опште са другим црквама због брака са лицем, које тој цркви припада. Црквеним законима грубо је повређен чл. 11 држ. Устава.

ад 9.) Разрешење брака склопљеног ван православне цркве.

а) Брак хришћана друге вероисповести. Ако би православна црква још и имала у рукама какав аргуменат да брани свој Правилник, не може имати аргуменат којим ће оправдати своје постављене захтеве у § 124 по коме ће она прогласити коначно разведеним оне бракове лица друге вере, која пређу у православну веру, а његова ранија црква пресудила је да се његов брак разлучи од стола и постеље. За ово разрешење потребно је само то, да су узроци за овакву пресуду, признати као бракоразводни и у прав. цркви. Неразумљив је пристанак државне власти да се оваквим одредбама једног црквеног законодавства вређа туђе црквено законодавство, које је исто тако државна власт признала као пуноважно. Уместо да држава све ове односе регулише једнообразно, за све грађане подједнако, и отклони сваку повреду брачно-породичног статуса својих грађана, она дозвољава да мериторне одлуке по овој важној

материји различито доносе аутономне цркве, које су у најчешће случајева једна према другој у опреци.

б) нехришћански брак. По § 125 Правилника, православна црква у начелу признаје и нехришћанске бракове и ако би један брачник доцније прешао у православље. Практично и у овом случају ствар стоји сасвим друкчије. Ако покрштеном брачнику некрштени брачник „смета“ у вршењу верских одредаба и дужности, црквени суд ће овај брак раскинути и покрштеном лицу дозволити да ступи у нови брак. Како ова одлука важи само за покрштено лице, то је некрштени брачник остао у положају да је у исто време и у браку и ван брака. Дакле држава толерира у ствари два брака једног свог грађанина.

Завршујући овај чланак напомињем: На последњем конгресу правника у Загребу одржаном 7 до 9 септембра 1934 год. о брачном питању реферисали су г. г. др. Матија Белић, др. Радо Кушељ и др. Милан Бартош проф. Београдског универзитета и конгрес је прихватио ову резолуцију: 1) да се материјално, лично и имовинско брачно право хитно регулише државним законом једнаким за све грађане; 2) да се уведе обавезни грађански брак и 3) да вођење матрикула врше грађанске власти а брачне спорове да решавају искључиво државни судови.

Ником живом неће сметати да буде добар православца, католик и припадник које друге признате или непризнате вере и ако закључи грађански брак и његове брачне спорове решавају редовни грађански судови, који већ суде о његовим већим правима као што су живот, слобода, част и имовина. Треба знати да су обавезне грађанске бракове увеле најкултурније земље света као напр. Француска, Холандија, Белгија, Немачка, Швајцарска, Угарска, Португалија, Чехословачка, Америка, Енглеска, Шведска, Данска, Норвешка и др. Ми морамо знати као непобитну истину да су бракови у овим земљама на врло високом ступњу морала. Као што су све ове земље увеле обавезан грађански брак за своје грађане исто тако и ми морамо то учинити да би тиме прихватили један целисходнији, практичнији и модернији облик брака подједнак за све грађане у нашој земљи, са неколико признатих цркава и неколико непризнатих религијских учења, која се између себе о брачном праву не слажу већ често пута потпуно и искључују.

Из свега изложенога резултира, да је „Брачни правилник срп. православне цркве“ донет мимо и противу државних закона. Он је неовлашћено изменио државне законе као што је повредио и прописе туђих признатих цркава на нашој државној територији. Преко својих подручних органа православна црква силом врши незаконите радње применом овог Правилника у живот.

Будимир Плакаловић, судија окр. суда за град Београд.

ПОВЛАЧЕЊЕ ТУЖБЕ И ОДРИЦАЊЕ ОД ТУЖБЕНОГ ЗАХТЕВА

Повлачење тужбе и одрицање од тужбеног захтева, то су две различите институције новог грађ. процесног права. Само нејасности законског текста може се приписати чињеница да се ове две установе довољно јасно не разликују. Већ се, напротив, индентификују. Међутим, као што је одмах истакнуто, ове две институције разликују се једна од друге не само по својој битности, већ и по својим последицама, о којима ће даље бити речи. Само пак повлачење тужбе, ради веће јасности може се поделити на две фазе: а) *повлачење тужбе без изричног одрицања тужбеног захтева* и б) *повлачење тужбе са изричним одрицањем тужбеног захтева*. Када се овоме дода још и *одрицање тужбеног захтева без повлачења тужбе*, онда би тиме била изложена целасдржина истакнутог питања, као и ред излагања истог.

I

Повлачење тужбе, као што је истакнуто може се извршити на два начина, без изричног одрицања тужбеног захтева и са изричним одрицањем од тужбеног захтева, те ће се о сваком од тих начина засебно говорити.

а) *Повлачење тужбе без изричног одрицања тужбеног захтева* имамо тада када тужилац просто изјави да *повлачи тужбу*. Код оваквог повлачења тужбе о тужбеном захтеву и одрицању од истог нема ни помена. Овде се повлачи тужба, која је акт процесног права, којом се жели да оствари тужбени захтев, који припада материјалном праву. Ако би се казало да се сваком тужбом, као процесно-правним актом, жели да оствари неко материјално право, у виду тужбеног захтева, па се тужба повуче, не додирујући, у опште, питање тужбеног захтева, тада повучена тужба изазива само, процесно-правне последице, не дирајући у материјално право, обухваћено тужбеним захтевом. На овај начин повучена тужба има то дејство што се сматра да тужба никада није ни подигнута, и све последице, настале подизањем тужбе, сада се аутоматски гасе, без икакве судске одлуке, чим то повлачење тужбе буде достављено туженику.

Ово повлачење тужбе временски је врло ограничено. Тужба се може повући, без тужениковог пристанка до почетка првог рочишта, а и на самом првом рочишту, ако на исто није дошао туженик. Доцније, тужба се може повући све до закључења усмене спорне расправе, али само са пристанком туженика, иначе не. Када тужилац повуче тужбу, на изложени начин, туженик има права на накнаду трош-

кова, које суд, по предлогу, одмерава закључком. Само, пак, повлачење тужбе врши се поднеском или изјавом у записник код суда. Ако се врши поднеском, исти се доставља само туженику и предмет се сматра коначно решеним, сем што ће се одлучити о евентуалном предлогу, о накнади трошкова туженику.

На овај начин повучена тужба може се увек поново подићи, пошто, овим повлачењем, питање тужбеног захтева, као питање материјалнога права, у опште, није додиривано. Овде је само повучена тужба, која је служила као процесно-правна претпоставка, за покретање парнице. Са тужбом је повучен и тужбени захтев, у процесном смислу, али истога се тужилац није одрекао.

б) *Повлачење тужбе са изричним одрицањем тужбеног захтева* имамо тада када се тужилац, повлачећи тужбу, у исто време, одриче и тужбеног захтева, који је питање материјалнога права, кога смо тужбом хтели реалисати. Овде имамо не само повлачење тужбе, као процесно-правног акта, већ и одрицање од самог права, кога смо тужбом хтели реалисати, које је садржано у тужбеном захтеву, као ствар материјалног права. Повлачење тужбе са одрицањем тужбеног захтева може се извршити и без пристанка туженика, све до закључења усмене расправе (§ 332 од. 2.). Повлачење тужбе са одрицањем тужбеног захтева врши се, као и повлачење извршено под а). На овај начин повучена тужба се изнова не може подићи (§ 332 од. 6.). Истина туженик не би могао спречити поново покретање парнице, приговором пресуђене ствари, али би зато извршено повлачење тужбе са одрицањем тужбеног захтева, могао истаћи као експецiju материјалног права, што у ствари и јесте. Ова експецija је толико јака да се покренута парница мора свршити негативно по тужиоца.

Када тужилац повуче тужбу и истовремено се одрекне тужбеног захтева, тада туженик може само ставити предлог о накнади трошкова, о чему ће се закључком одлучити (§ 332 од. 5.). Туженик не може предложити, да се у оваквом случају, донесе пресуда због одрицања. Ако би такав предлог, ипак, био стављен, он би морао бити одбачен. Ово зато што је са одрицањем тужбеног захтева и сама тужба, истовремено, повучена, а када је тужба повучена тада никаквој пресуди, па ни пресуди по § 490, не може бити места. Тврдити да се и у случају повлачења тужбе са одрицањем тужбеног захтева (§ 332 од. 2.), по предлогу туженика, мора донети пресуда због одрицања, поред тога што је то једна правна немогућност, због непостојања тужбе, јер је повучена, то се противи и самом § 490 на основу кога би ова пресуда имала бити донета. Ово зато што овај пропис говори само о случају када се тужилац одрече тужбеног захтева, али не

повуче тужбу, и само и једино у том случају допушта доношење пресуде због одрицања, по предлогу туженика.

Изложено мишљење категорички заступају Верона-Цуља (Коментар грађанског парничног поступка стр. 426 и 575.) и др. Јосип Ручнер (Повлачење тужбе и одрицање од тужбеног захтева, чланак објављен у Мјесечнику за 1934. годину бр. 5.).

Противно гледиште заступају др. Аранђеловић (Грађанско-процесно право књ. II стр. 12) и М. Кукољац (Повлачење тужбе по новом гр. п. п. чланак објављен у октобарској свесци Архива за 1934 г.).

Поред осталог и чињеница да се тужба повучена са одрицањем тужбеног захтева не може више подићи (§ 332 од. 6.), довољна је гаранција да туженик неће више моћи бити узнемираван од тужиоца, те зато не постоји никаква ни практична потреба за доношење пресуде по § 490. У место да истиче екцепцију пресуђене ствари, која је процесно-правне природе, туженик ће истаћи екцепцију одрицања тужбеног захтева, која је материјално-правне природе. И у једном и другом случају крајњи резултат је исти, — јер се ствар покренута новом тужбом, свршава негативно по тужиоца и то у првом случају одбачајем тужбе (закључком), а у другом случају губљењем парнице (коначном пресудом).

II

Одрицање од тужбеног захтева, без повлачења тужбе, на први поглед изгледа немогућно и неприродно, мада је и ако неприродно, ипак могућно.

Тужба, по § 321 *„треба да садржи одређено тражење, као и у појединостима кратко и потпуно навођење чињеница, на којима се оснива захтев тужиоцев у главним и споредним стварима.* Тако исто треба тачно и у појединостима назначити доказна средства, којима тужилац намерава да се послужи на расправи ради доказивања својих чињеничних тврђења“.

То „*одређено тражење*“ у тужби није ништа друго до „*тужбени захтев*“. То одређено тражење или тај тужбени захтев, што је једно те исто, чини суштину саме тужбе, а у исто време то и јесте, једини и искључиви, циљ тужбе. Јер, у осталом, тужба се ради тога одређеног тражења и подиже, па ма у чему се то тражење, или тај тужбени захтев састајао. Тужбено тражење или тужбени захтев увек мора имати за циљ реализацију неког права, у материјалном смислу, или утврђивање неког односа важног за то право. Све то најречитије доказује да тужбени захтев чини, истовремено, и суштину и циљ тужбе. Све оно што се у тужби налази, изван тужбеног захтева, спореднијег је значаја и служи самом тужбеном захтеву као таквом.

Када се све ово има у виду, онда се одрицање од тужбеног захтева, без повлачења саме тужбе, појављује као једна нелогична и неприродна конструкција. По свему што је речено изилази да је тужбени захтев недељив од саме тужбе, јер оделити их, значило би одузети тужби њену суштину, а у исто време лишити тужбу њеног циља. Зато сам у својој расправи: „*Врсте пресуда у грађанском процесном праву*“ (Бранич за 1934 г. бр. 5 и 6) и тврдио, да је тужба без тужбеног захтева једна вештачка конструкција новог грађ. процесног права, која нам не служи ничему, и без које смо, без икакве штете, могли бити.

Да се тужилац може одрећи тужбеног захтева, не повлачећи тужбу, то јасно произлази из § 490 у коме стоји: „Ако се тужилац *изрично одрекне свога захтева*...“ Када се овај пропис доведе у везу са § 332 од 2. у коме се, начелно, говори о одрицању тужбеног захтева и повлачењу тужбе, као два различита појма, онда је, ван сваког спора, да може бити одрицања од тужбеног тражења без повлачења тужбе. Ја ово нарочито истичем зато што је М. Кукољац, у наведеном чланку, тврдио да је оваква ситуација немогућна, и да би се и када би иста наступила имало узети да је самим одрицањем тужбеног захтева и тужба повучена. Он текстуелно каже ово: „Логично је да кад се одрекне тужбеног тражења, да се самим тим повлачи и тужба“. Међутим као што се види то није тачно. Тиме што је одрицање тужбеног тражења схватио као и повлачење тужбе и тиме што допушта да се код повлачења тужбе са одрицањем тужбеног тражења, може изрећи пресуда због одрицања, Кукољац је ову материју и сувише много упростио, те се онда тако може и разумети његово тврђење да овде не постоји „неки замршен проблем“ и да је све „чисто и јасно.“ На жалост сва ова тврђења Кукољчева, узета укупно, далеко су од тога да буду тачна.¹⁾

¹⁾ М. Кукољац у наведеном чланку није се задржао на начелној критици мојих схватања изнетих у расправи, наведеној у тексту, већ је намерно извесне ставове из исте изопачавао и давао им смислао какав они немају. Тако мој текст који гласи: „Значи у овом питању мора се или бити тачан интерпретатор законског текста и постати нелогичан или обрнуто. Обадвоје у исто време, искључено је,“ — он приказује овако: „Како до оваквог закључка долази, поред свега његовог тврђења да је волео бити тачан интерпретатор законског текста и логичан, него нелогичан — не видимо.“ Зато што му је био потребан јачи ефекат, он се није ни мало женирао, да мени трпа у уста нешто што ја нигде и никад за себе нисам рекао.

М. Кукољац иде и даље и каже: Тако збиља излази када се ствари поставе онако, како их је г. Плакаловић поставио, али изгледа нам да их је г. Плакаловић тако поставио да би извођењем неких немогућних ситуација имао могућности да дискутује, јер иначе износити само врсте пресуда и описати их по законском тексту је ствар не дискусије кроз стручне часописе, већ теорије и уџбеника.“ Он ми овим подмеће нешто од чега сам

Одрицање од тужбеног захтева мора бити изрично и оно се мора извршити на првом рочишту или на усменој спорној расправи. Када се тужилац изрично одрече тужбеног захтева, тада тужени има права да стави предлог за доношење пресуде због одрицања, на основу § 490. Овом пресудом суд одбија тужиочево тражење, због одрицања, не упуштајући се у испитивање саме ствари, што значи да је ова пресуда формалне природе. Тужилац тужбу не може поново подићи, јер би истој стајао на путу приговор пресуђене ствари, о коме суд и по службеној дужности води рачуна.

Ако тужени, у случају одрицања од тужбеног захтева, не стави предлог за доношење пресуде због одрицања, ова се пресуда не може донети нити се поступак може наставити. У оваквој ситуацији настављање поступка, као што се види, зависи од предлога туженика, кога он неће да ставља. А кад продужење поступка зависи од предлога странке, па тај предлог странка не стави, као што је овде случај, списи би се чували у судској писарници до краја године, а на крају године на исте би се ставила ознака да је ствар „*коначно решена*“ и предали судској архиви на чување (§ 291 бр. 7 тач. г. судског пословника)²⁾. Свој предлог за доношење пресуде због одрицања тужени би могао и после овога ставити и тада би се списи узели из судске архиве и пустили у ток.

Али, ако тужени не би ставио предлог за доношење пресуде због одрицања, тужилац који се одрекао тужбеног захтева, не повлачећи тужбу, не би, по истом основу, могао поново подићи тужбу. Таквој тужби могао би се са успехом истаћи процесни приговор парнице у току, јер по првој нема никакве правноснажне пресуде или закључка и приго-

и сувише био далеко, а то је да „извођењем неких немогућних ситуација“ стварам „могућност да дискутујем.“ Јер, изгледа, у противном, мој напис не би могао бити штампан у [стручном часопису. Колико је ова инсинуација неозбиљна види се по томе, што је моја расправа „*Врсте пресуда у грађанском процесном праву,*“ у ствари реферат, који сам одржао на једном скупу београдских адвоката и судија, у сали Извозне банке, на дан 19 јануара 1934 г. Ово је познато Уредништву Бранича и мојом омашком то није означено, зато што то нисам сматрао за важно. Учинио бих то, свакако, да сам претпоставио могућност инсинуација ове врсте.

И без свега овога Кукољац је могао заузети супротан став мојим схватањима и критиковати их. Лично, томе не бих имао шта да приговорим. Али, као што је истакнуто, Кукољац је од начелне критике био далеко, већ се је служио извртањима чињеница, подметањима и инсинуацијама. И све то, што је за жаљење, нашло је места у једном угледном часопису, кога уређују и на коме сарађују, у главном, универзитетски професори.

²⁾ У оволико мењам своје мишљење по истој ствари у наведеној расправи: *Врсте пресуда у грађ. процесном праву*“. (Бранич бр. 5 и 6).

вор материјалног права, да је се тужилац одрекао тужбеног захтева. Први приговор би спречио вођење парнице и тужба би закључком била одбачена, а други би учинио да се ствар пресудом, по тужиоца негативно сврши. И ово најбоље доказује да је пресуда због одрицања сасвим излишна, што сам раније тврдио и при чему и сада у потпуности остајем.

Др. Јурај Кулаш, адвокат.

О СЛОБОДИ ВОЉЕ У КРИВИЧНОМ ПРАВУ

Не можемо се сложити са Штосом, кад он каже, да питање, да ли је воља слободна или детерминирана нема никаква значења за кривично право. Правилније би било рећи, да је то питање од великога значаја за кривично право, али га, засада барем, треба расправљати по страни од кривичнога права и кривичнога закона, који не могу чекати на његово решење. Нема сумње да се данашњи законодавац приликом израде кривичног законика не може да много обазире на то питање, јер га у томе при његовоме раду морају водити у првом реду практични обзири. Нешто мало друкчије стоји ствар са кривичним правом. Ономе, који буде студирао кривично право, биће просто немогуће прећи преко тога проблема, а да по истом не заузме и своје гледиште. Ма како решење овога проблема било, у корист индетерминизма или детерминизма, у принципу не би дирало у питању казне као такове. С етичког гледишта може бити врло важно, да ли је воља слободна или није, јер ће о томе овисити и могућност односно немогућност етичке одговорности човека. Са социјалног гледишта то није од основног значења. Кад нас Толстој пита, зашто кажњавамо (у роману „Ускрснуће“), којим правом кажњавамо ми који смо и сами грешници, ми му можемо увек одговорити: да се заштитимо од злочина и злочинаца. Била воља слободна или не ми смо присиљени да се осигурамо против оних, који дирају у опстојање друштва и правног поретка, макар и онако, како се штитимо од ветра, поплаве или какве друге природне непогоде. Али о решењу тога проблема зависиће много и то, како ћемо гледати на казне и врсту казне и примену исте. Нас правнике дакле овај проблем интересује више са своје практичне стране. Али и са теоретске стране, када се тај проблем посматра више као психолошки, филозофски и етички проблем, ипак не може бити за нас без извесног интереса. Без њега би нам се могло лако учинити, да кривичном праву нешто мањка,

готово бисмо рекли, да му мањка решење онога, из чега произлазе толики други, важни проблеми кривичнога права. Коначно ако га и сматрамо еминентно психолошким и филозофским проблемом, ипак нема разлога да се њиме не позабавимо јер у извесним моментима морамо бити филозофи и психолози, а не само аутоматски набрајачи параграфа, како нам то често, макар и неоправдано, пребацују. „Weg nichts anderes ist als Jurist, ein armes Ding ist“ добро је казао Унгер.

Кад се говори о слободи воље обично се мисли на два главна табора, која су настала приликом решавања овога проблема: детерминизам и индетерминизам. За лајика је важно само то: или је воља слободна или није слободна, док у науци и детерминизам и индетерминизам деле се на више разних варијаната, почевши од трансцеденталног, апсолутног и релативног индетерминизма до материјалистичког, натуралистичког и психолошког детерминизма. О томе ћемо говорити доцније, а сада да се у неколико речи осврнемо најпре на опште разлоге једног и другог табора.

Уверење да је човек слободан један је од најпознатијих аргумената индетерминиста, али се за њега може све пре рећи него да је доказ. При томе се много истиче и то, да је уз слободу воље везана и сва величина наших деловања, вредност нашега рада, јер ако се узме да су та деловања нужно настала, онда она немају више оне вредности, коју имају када се узме да је воља слободна. Претпоставимо ли да је воља детерминирана, то би бацило сенку на сва наша деловања, на све велике људе из наше хисторије, који би нам се у тој сенци претставили не као великани него више као неке играчке олује. Али таква тврђења нису никакав доказ, то је више апел на наше осећаје, који ништа не придонеси решењу овога питања. Коначно гледајући на ту ствар са толике висине наша деловања ни уз слободну вољу неће много сачувати од своје вредности. Генијални људи су и у томе случају продукат сретнога стицаја прилика, резултат сексуалнога општења мужа и жене, који је негде повољнији, негде мање повољан. Околност да је неко геније не лежи *in ultima linea* у њему него изван њега, па ради тога с филозофског гледишта не можемо ни рећи, да би геније са слободном вољом у било коме погледу претстављао већу вредност од онога генија, чија је воља детерминирана. Много је интересантније питање, да ли је ово наше непосредно уверење, да је човек слободне воље, збиља доказ да је воља слободна или је можда и то само плод наше фантазије. У нашој филозофској литератури то мишљење заступа Др. Бранислав Петронијевић, професор нашег универзитета, (О слободи воље, моралној и кривичној одговорности), који мисли да нас наша непосредна свест не може да вара. Када

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

детерминисти кажу, да је наше уверење, да је воља слободна, илузија, он одговара, да је та илузија производ наше свести и као непосредни производ наше свести не може никако бити илузија. Наша свест може да нас vara у односима према вањском свету, али не никако у нашем нутарњем свету па би овде за наше непосредно уверење вредило правило: ја сам уверен да је воља слободна, дакле је и слободна аналогно оном Декартовом *cogito ergo sum*. Нама изгледа да ту постоји неки *circulus*. Петронијевић би хтео (као прави метафизичар) да из наше непосредне свести докаже ту непосредну свест. Јер ми само тврдимо, да је наше уверење да је воља слободна производ наше свести, али је друго питање, дали је то тачно или није. Ту нема нити може да буде било какве аналогije са Декартовим: *cogito, ergo sum*. Ако ја мислим, да јесам, онда логичком нуждом следи да јесам, јер мора да неко мисли, мора постојати нека егзистенција да би могло доћи до мишљења. Ако си ја уображавам да мислим да јесам и из тога следи логичком нуждом закључак, да неко мора постојати, да би си могао уобразити да мисли. Али ако сам ја уверен да је воља слободна, то никако не мора значити да је воља збиља слободна, јер може бити лако да воља и није слободна, па нема никаква разлога евентуално не веровати, да је то само моја илузија. Тиме што осећамо да је воља слободна дали смо томе своме осећању и једну квалитативну ознаку, а та се из овога нашега осећаја никако не намеће логичком нуждом. Из наше непосредне свести можда би се дало само то закључити, да у свести постоје неки садржаји, али какова је природа тих садржаја, то се не да нужно закључити. Ако ја мислим да сам паметан, из тога се даде само нужно закључити да неко мисли, али никако не и да је тај што мисли паметан, као што се ни онда, када је неко уверен да је паметан никако не може донети нуждан закључак да је он збиља паметан. Исто тако ако смо ми уверени да је воља слободна из те наше непосредне свести даде се закључити само то, да постоји неко уверење, али никако не и да је то уверење по својој садржини тачно.

Дозволићемо си да овде прикажемо у кратким потезима, на који начин Петронијевић побija детерминисте. Детерминисти тврде, да у природи постоји закон каузалитета, који важи за све појаве. Нема последице без узрока, свако је деловање несломивом кариком везано за деловање свога претходника и ту се не да ништа изменити. Дакле је и воља везана законом каузалитета. Детерминисти изгледа мало необично, да би за целу васиону вредно закон каузалитета, а само за људске душевне функције, за тај мали део природе, да тај закон нема вредности. Свакако морамо претходно истаћи, да овај доказ детерминиста болује од исте

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

грешке, од које и мало пре споменути доказ индетерминиста. И он у ствари апелира на наше осећаје. Збиља не би било логичкога разлога не веровати, да за наше душевне функције не мора важити закон каузалитета, јер на концу то ће све овисити о томе, какво мишљење имамо о природи душевних функција. Али Петронијевић у својим интересантним излагањима иде корак даље у побијању овога тврђења детерминиста. Према тврђењу детерминиста дакле свака појава има довољан разлог и тај разлог лежи изван саме појаве, дакле и појаве воље имају довољан разлог из чега следи да ни воља није слободна. Петронијевић каже на то, да тај довољан разлог, који тражи наше мишљење, не мора увек лежати изван саме појаве него може бити и у њој. Као пример навађа закон идентитета (све је једнако самом себи). Закон идентитета узима овде, разуме се, не као логичко правило него као фактично стање, јер као логичко правило тај закон има свој разлог у нашем разуму. Ово тврђење изгледа на први поглед јасно и ми би га вероватно и примили без приговора. Да је н. пр. једна пећ једнака самој себи, то нам на први поглед изгледа толико јасно, да о томе не би ни расправљали. И кад би нас неко упитао, зашто је пећ једнака самој себи у први мах би нас сигурно довео у неприлику, шта да му одговоримо сем да му рекнемо: зато, што је једнака самој себи. Али када се мало боље загледа у ту ствар онда се може лако уочити да није баш тако. Закон идентитета, околност да је пећ једнака самој себи, није никаква априорна спознаја. За логику би то још и могло да буде априорна спознаја, али за теорију спознаје сигурно не. До закона идентитета ми смо дошли само на основу тога, што се ствари налазе у простору. Баш ова појава „простора“ намеће нам нужно да морамо држати, да је пећ једнака самој себи и да мислимо да је то фактично стање изван нас. Али питамо ми сада, шта би било, када би ми могли да отклонимо ово просторно схватање и гледање ствари, да ли би и онда ствар била једнака самој себи или не. Може нас неко упитати: па добро, какова би ствар била без тога просторнога гледања нашега ума. Ми истина на то не можемо одговорити, али свакако можемо рећи, да би у томе случају било апсурдно и помислити, да би ствар била једнака самој себи и да би једно такво тврђење било без икаквога основа. Ту би нам дакле аутор морао да разјасни, какова је природа простора и просторнога схватања, па тек онда да нас увери, да се код закона идентитета збиља ради о некој појави, која има сама у себи довољан разлог. Овако се он ухватио нечега, што је само по себи још недоказано, да би одатле црпио закључке потребне за његово сватање.

На питање, како то да ми не можемо запазити оне уз-

роке, који управљају нашом вољом, одговарају детерминисти на разне начине. Спиноза н. пр. држи, да ту узроци леже изван наше свести и ради тога их и не осећамо. Кад би н. пр. камен, који пада, освестио се насред свога пута, он би, тако мисли Спиноза, држао, да пада својом вољом. То Спинозино тврђење није тачно, али ми се овде тиме не можемо задржавати. Нас ће више интересирати други одговор: узроци, који управљају нашом вољом, леже у нашој подсвести, услед чега су нам тамни и непознати. Апсолутно несвесних појава у нашој свести не може бити, јер би се то противило појму свести, да се наиме у њој налази нешто, што је само по себи супротност од свести. Према томе те појаве могу бити само релативно несвесне. Петронијевић (у цитираном делу) на то каже: „Али ако су ове релативне несвесне појаве узроци наших вољних радња, ипак бисмо ми морали осетити, да су наше радње проузроковане оваковим релативно несвесним појавама, па макар то и не осетили сасма и за доказивање јасно“.

Нама изгледа да ни ово тврђење није тачно. У првом реду треба узети у обзир, да се овде ради о таквим појавама и функцијама, које су и одвише нејасне и неиспитане тако, да би смо овде могли само питати, шта је више, а шта мање вероватно. Свака свесна појава оставља у нама и свестан траг, свака несвесна (релативно несвесна-разуме се) појава не оставља у нама никакова трага, а осим тога постоје и т. зв. полусвесне појаве, о којима можемо рећи само то да смо их имали или означити у општим цртама. Ако је сада у нама нека релативно несвесна појава н. пр. знао сам име пријатеља и заборавио, не мора она код свога деловања да претходно пређе у полусвесну појаву него може одмах прећи у свесну, рецимо сетим се одмах, да је то имело било Петар. Како то настаје, то је засада још неиспитано, али нас искуство учи, да је то веома вероватно. А ни мало нам се не чини мање вероватним, да једна несвесна појава изазове у нама другу свесну појаву, н. пр. несвесна појава Петар свесну појаву Петровић.

Пре него што пређемо на излагање појединих теорија о слободи воље неће шкодити, ако се с неколико речи осврнемо на још једно дело у нашој литератури, јер налазимо, да ће после тога и наша доцнија разлагања бити јаснија, мислимо на име на Веснићево дело: Кривична одговорност у светлости данашње науке. Веснић се заправо не упушта у решавање самога проблема, он само каледјоскопски износи пред нас злочиначке типове и узроке злочина, да би из тога сами донели своје закључке. Веснић је психолошки детерминиста, који хоће да нас драстичним примерима злочинаца наведе на мисао да је воља детерминирана. Свакако да ће они Ломбровски типови злочинаца лако у

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

нама створити уверење, да је воља детерминирана. Али треба одмах приметити, да је број тих непоправљивих (тешко је рећи, да ли су збиља непоправљиви) релативно ипак мален, да би нас могао уздржати у уверењу да је воља детерминирана. Насупрот њима стоји много већи број т. зв. нормалних злочинаца, а још већи број т. зв. поштених људи, па када би аутор њих и њихова дела изнео, онда би се сигурно пре одлучили за индетерминизам него за детерминизам. При томе се не сме заборавити да између злочинаца и поштених људи не постоји тако велика разлика, да би се они морали једни од других битно раздвајати, услед чега је потребно овај проблем решавати како за једне тако и за друге. Али аутора као да то не занима, он упорно упире прстом на маркантне типове злочинаца и жели показати, како у њих не може бити ни говора о кривичној одговорности нити они могу бити полазећи од кривње уопште кажњени. Занимаће нас овде један такови пример. Злочинац мучи своју жртву, онда је убија, сише јој крв и после свега тога мирно слава крај ње целу ноћ. Нема ту страха, нема гриже савести, Злочинац просто не осећа као нормални људи ни топлоту, ни хладноћу, нема смисла за доброту, за пожртвованост, без савести је, кратко речено, без икаквих јачих осећаја. Фауст и Сикстинска мадона њему не требају, он коље и мучи, да би могао покренути оно нешто свога ниског осећања, јер на концу и он има право да живи, барем полазећи са свога субјективнога гледишта. Врло је тешко рећи, да ли и један такав тип има своју слободну вољу или не, врло тешко ради тога, јер и кад би узели да је има, она би била у толикој мери ограничена, да не би од ње тако рекући ништа преостало. Али морамо свакако нагласити, да овакови типови нипошто не пружају доказ, да је воља детерминирана. Злочинац је такав од природе, заостао утолико, што му мањка свака осећајност. Он хоће да живи, а не може живети, ако не да маха своје душевном животу. А тај његов душевни живот сведен је на минимум. Сва његова радост је у томе да некога мучи и убије, а то чини тим лакше јер се не боји казне. Да ли би он могао и да не почини то дело? Вероватно би. Одрекао би се тиме једне радости, које се је њему врло тешко одрећи обзиром да нема других уживања. Да ли је он могао спознати и осетити страхоту свога дела? По неосећајности, коју показују такови злочинци, могли бисмо рећи, да он о томе има само неке слабе осећаје, неку тамну спознају, да је тај његов чин лоше деловао на околину, а нарочито, да је учинио једно зло покојнику и његовој родбини. Један људски живот за њега је мала вредност, јер он то цени по себи. Ако сада упоредимо таковога злочинца са нормалним људима јасно је, да би за исти такав чин један нормалан човек био у куд и камо већој

мери крив. Изгледало би према томе, да би један т. зв. нормалан човек за овакво дело требао обзиром на величину своје кривице да буде кажњен смрћу, док би онај безосећајни злочинац у сразмери са својом кривицом могао бити кажњен рецимо 2 месеца затвора. Али ту се није гледало на једну другу ствар. Није доста само код таквих злочинаца рећи, да су абнормални и истаћи, како је њихова кривња сведена на минимум, а казну им одређивати као и нормалним људима. То у неку руку не би било консеквентно. Кад смо већ узели у обзир његову немогућност кривње, онда смо код одмеравања казне требали рачунати и са његовом безосећајношћу. Јер исто тако можемо рећи са субјективног стајалишта тога злочинца, да је за њега смртна казна једна маленкост; на њега ће можда смртна казна деловати слабије него на једног нормалног човека казна од два месеца затвора. Тако би се сразмера између кривње и казне опет изједначила, злочинац не би био неправедно кажњен, а друштво би се ослободило једнога непожељнога типа. По нашем мишљењу то би био логички закључак на једно онаково резонување. Види се дакле, да би и у томе случају казна била одређена према величини кривње извршиоца, ако се само обоје (кривња и казна) посматрају истовремено било са субјективног гледишта злочинца, било са објективног гледишта уопште.

Рекли смо напред да и у индетерминиста и у детерминиста постоји више нијанса, које их деле у мање таборе међусобом. Пустимо на страну трансцедентални индетерминизам, јер нас он овде не може много занимати, па се позабавимо мало са она два преостала: апсолутни и релативни. По мишљењу апсолутнога индетерминизма воља је у пуној мери слободна и на ту слободу не могу утицати вањске околности тако да би је евентуално ослабиле. Човек се може на све врло лако да одлучи, он може ако је и најгори, свакога часа решити да буде добар и обратно. Сасма друкчије стоји код релативног индетерминизма. И ту је воља слободна, али та слобода може у извесном погледу бити ослабљена било вањским, било нутарњим околностима. У нашој вољи постоји да тако рекнемо неки креаторни елеменат, који чини ту вољу слободном, али уза све то она може бити у својој слободи ограничена у сваком погледу. Тиме је пружен мост за прелаз у детерминизам. Дакако воља је још увек слободна, али се лако може осетити, како се то мишљење ипак у великој мери ближи детерминизму. У нас је н. пр. присталица релативног индетерминизма бивши професор загребачког универзитета Шиловић, а интересантно је, да рецимо Др. Милер, бивши професор загребачког универзитета, у Шиловићевом делу „Узроци злочина“ налази неко приближавање Шиловића детерминизму, док н. пр. проф. Чу-

бински иде и даље и каже за исто то дело, да се по њему Шиловић показује заправо као детерминиста. А сетимо се сада само онога злочинца, мало пре приказаног, са слабо развијеним осећајем, хередитарно оптерећеног. Та хередитарна оптерећеност, оданост пићу, околина и друге разне околности, све су то фактори, који слабе његову вољу. Кад пођемо сада посматрати његова дела, када уочимо све оне факторе, који су били одлучни, да је то дело извршио, пуним правом ћете се питати, шта је заправо остало од те његове слободне воље. Изгледа само онај креаторни елеменат, она идеја, да је воља слободна и ништа више. А онда тај креаторни елеменат не значи збиља ништа, то је само потенцијална енергија, која се не да искористити, млин, који не може да меље, јер су му каменови на превеликом размаку.

У детерминиста видимо нешто слично. И тамо имамо крајња мишљења, која су остала консеквентна и не пружају никакову могућност зближења. Материјалистички детерминизам прогласио је човека стројем, чија се вредност рачуна према томе, како ради. Као и неваљала локомотива и он мора у ропотарницу чим више не може да ради, а добар је само дотле, док добро функционира. Ломброзо (натуралистички детерминизам) позна рођене злочинце, *fronte sfuggente*, детерминирани да врше злочине, против којих треба да се боримо и од којих треба да се бранимо као и од поплаве, ватре и других елементарних непогода (проф. Бенедикт). Сасма друкчије стоји ствар са психолошким детерминизмом. Ту је воља зависна о степену развоја, што је еволуција више напредовала и воља постаје еластичнијом. Изгледа нам, да би присталице релативног индетерминизма једнаким правом могли приговорити присталицама психолошког детерминизма оно, што и ови њима приговарају, да су на име и они у крајњој линији индетерминисте. Релативни индетерминизам почео је са слободном вољом и постепено ту слободну вољу толико ограничавао, да је од свега остао заправо само онај креаторни елеменат, само идеја, да је воља слободна. Психолошки детерминизам почео је с тиме, да је воља детерминирана, али ће, као што ћемо доцније видети, да заврши нечим, што много потсећа на то, да је воља слободна. По њиховом учењу људска воља је борба позитивних и негативних мотива, у којој јачи побеђују. То је све дакако још у детерминистичком духу. Али ови се мотиви даду било у једном или у другом правцу јачати. Ако А изврши злочин значи, да су позитивни мотиви победили негативне и злочин је нужно морао да наступи. Али такав се злочин даде запречити. Када злочинац издржи казну, она ће у њему да појача негативне мотиве и он ће у неку руку постати имун од вршења таквих дела. Други пут када дође у исту или чак повољнију ситуацију да изврши злочин, он га неће из-

вршити, што би иначе свакако учинио, да није издржао ону казну (по учењу присталица психолошког детерминизма). Помоћу казне може се према томе у некоме да појачају негативни мотиви. А онда нема никаква разлога да не верујемо, да се јачање било позитивних било негативних мотива даде постићи и на који други начин, рецимо на некога делујемо добрим саветом или га уверимо да је боље бити добар него зао. Створимо ли у њему снажно уверење, да је боље бити добар него зао, ми смо у њему створили и диспозицију за негативне мотиве, које ће он у сваком случају моћи да повуче и према приликама да не изврши зло дело. Али тако резонујући ми би могли логично поћи и даље и апстрактно говорећи створити у човеку уверење, да је његова воља слободна. Ако нам успе да створимо у некоме уверење да је његова воља слободна, ми смо у њему тиме створили једну врло корисну диспозицију на име могућност, да он према својој жељи извлочи позитивне или негативне мотиве и на тај начин изврши или не изврши неко зло дело. Тако би нас та еволуционирана воља одвела до тога, да би наша воља истина била детерминирана, али са истим ефектом, као и да је слободна. Међутим ми смо ту еволуцију сви већ давно прешли и у свима нама лежи дубоко уверење, да је воља слободна. Овако растегнут психолошки детерминизам био би отприлике исто, што и релативни детерминизам. Воља је истина остала детерминирана, али само у своме почетку, јер се цела та детерминација заправо састоји у уверењу, да је воља слободна, док би практичне последице биле исте као и у индетерминизма. У таквом психолошком детерминизму као што се види одлучивао би само разум. Кад би човек на основу свога уверења да је воља слободна могао по вољи потезати позитивне и негативне мотиве, очито је, да би он то радио према своме разуму, па би према томе степен интелигенције одлучивао, у коликој ћемо мери сматрати кога кривим. Али је тиме и наша воља одвише механизана, одвише потчињена законима, за које не можемо тврдити да њоме владају. То уосталом прелази опсег наших разматрања. Као што се види кракови релативног индетерминизма и психолошког детерминизма пројцирани на своје крајње, али логички оправдане конзеквенце, довели би нас до неког — ако се смемо тако изразити — детерминистичког индетерминизма и обратно. Само тај „детерминистички индетерминизам“ био би и одвише усиљен и намештен, да бисмо га могли прихватити. Али то нам у исто време јасно показује, да су и индетерминизам и детерминизам само више или мање успеле умне конструкције, готово бисмо рекли игре ума. Само проучавањем психолошких основа воље можда ћемо једном моћи доћи до решења овога проблема, који људски ум с правом толико интересује.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Ђурђе Г. Маринковић, судија окр. суда за град Београд.

О НАДЛЕЖНОСТИ ПО ГЛАВНОМ МЕШАЊУ (§§ 6,91 и 93 гр. п. п.)

Ко за себе тражи у целини или од чести ствар или право, о којем између других лица већ тече парница, може обе ове парничне стране заједнички тужити, све док се ова парница правоснажном одлуком не сврши (§ 117 гр. п. п.). Значи, да ако се између два лица води спор о једном праву или ствари, на које право или ствар полаже неко треће лице извесно право, то се треће лице може умешати у тај спор на тај начин што ће против обе парничне стране поднети тужбу, тражећи за себе или ту ствар или право.

Грађански парнични поступак у § 91, а у глави која одређује месну надлежност, предвиђа, да се тужба, којом се остварује какав захтев на ствар или право, о којем код којег суда већ тече парница између других лица (главно мешање), може подићи код истог суда све док се главна парница правоснажно не сврши. Суду главне парнице тужба о главном мешању поднеће се и онда ако он стварно и не би био надлежан за расправу тражења главног умешача, § 93 гр. п. п. Према овим законским одредбама главни умешач своју тужбу о главном мешању подноси оном истом суду код кога се води главна парница у коју се он умешао, и ако би за њега био месно надлежан други суд. Тако исто и у погледу стварне надлежности, главни умешач подноси своју тужбу о главном мешању суду који је стварно надлежан за главну парницу и ако би за његово тражење, кад га неби остваривао путем главног мешања, био стварно надлежан други суд. Тако, ако се главна парница води пред зборним судом између два лица, и ако у исти хоће да се умеша против обе стране једно треће лице са својим тражењем, чија је вредност испод 12000 динара, поднеће своју тужбу о главном мешању окружном суду а не среском који би иначе био стварно надлежан.

Довде изложена ствар је јасна и поменути законски прописи не дају никакве тешкоће за њихово тумачење и примену. Ова надлежност постаје нејасна када се прописи §§ 91 и 93 доведу у везу са ставом трећим § 6 гр. п.п. који прописује, да ће парнице наведене у § 91 (парница по главном мешању) расправљати и одлучивати судија појединац без обзира на вредност спорног предмета. Исто тако као што су јасни прописи §§ 91 и 93 тако исто је јасан и став трећи § 6. Док први прописују да ће за расправу парнице по главном мешању бити надлежан увек суд главне парнице, чак и ако је стварно ненадлежан, дотле § 6 прописује да ће бити надлежан увек судија појединац без об-

зира на вредност спора, не водећи рачуна о томе да ли се главна парница води пред судијом појединцем. Овакав пропис § 6 нелогичан је и у противречности са прописом §§ 117, 91 и 93 гр. п.п. Ако би се став трећи § 6 применио онако како гласи, онда би се све тужбе о главном мешању, по споровима који се воде пред већем Окружног суда, подносиле не већу, као „суду главне парнице“ већ судији појединцу. То подношење акта о главном мешању код судије појединца не би значило у правом смислу речи мешање у спор, пошто код судије појединца за конкретни случај и не постоји никакав спор нити главна парница у коју би умешач имао да се умеша. Тиме би и сама институција главног мешања изгубила свој процесуални значај и корист, а која се састоји у томе, да се пред истим судом, пред истим форумом расправи спор о једној ствари о којој се већ споре два лица.

По нашем мишљењу, прописи §§ 91 и 93 с једне стране, и § 6 став трећи, с друге стране, могу остати један поред других ако се став трећи § 6 схвати тако, да је судија појединац надлежан за расправљање спорова по главном мешању без обзира на вредност умешачевог тражења, *ако се главна парница већ расправља пред судијом појединцем*. Ово и овако тумачење, као што смо навели, налаже сама институција главног мешања. Иначе ако ће се главна парница водити пред једним судом-форумом, а главно мешање пред другим, онда то мешање губи свој процесуални значај и корист; то не би било никакво мешање, већ сасвим други одвојени спор, који не би имао никакве процесуалне везе са главним спором, већ само евентуално материјалне правне везе у колико би један од њих био од прејудицијелног значаја за други.

Поводом једног негативног сукоба надлежности између судије појединца једног окружног суда и већа истог суда, Београдски Апелациони суд донео је закључак, да је за извиђање спора Н. Н. (као тужиоца — главног умешача) противу М. М. и К. К. (као тужених и странака главне парнице) надлежан судија појединац зато, што су по § 6 гр. п. п. сви спорови о главним интервенцијама, без обзира на вредност, дати у надлежност судије појединца. О пропису § 91 гр. п. п. Апелациони суд и не говори у својим разлозима, мада је се судија појединац, одбијајући надлежност позивао на тај пропис, јер се је главна парница водила пред већем, пошто је вредност спора била 600.000.— динара. Кад сам § 91 носи наслов: „Надлежност главне парнице“, онда се не може узети да је судија појединац суд главне парнице, кад се главна парница води пред већем. Судија појединац и ако је судија окружног суда, он је засебан од већа, различит суд у процесуалном смислу, чија је судска власт законом пред-

виђена (в. §§ 5 и 6 гр. п. п.). Да је за расправљање по главном мешању увек надлежан суд главне парнице и да је законодавац то консеквентно провео, у прилог иде и § 93 гр. п. п. који наређује, да ће за расправљање по главном мешању бити надлежан суд главне парнице и ако он не би био стварно надлежан. Ми мислимо да је и став трећи § 6 само рђаво редигован, а да је и он хтео да се главно мешање расправи пред судом главне парнице, па је казао, да ће и судија појединац расправљати о главном мешању без обзира на вредност, али није речено, а што би било сасвим логично, ако се и главна парница води пред судијом појединцем.

По овоме питању и овако постављеном не говори ни један од коментатора новог грађанског парничног поступка, осим Верона-Зуља у свом коментару, који заступају наше гледиште. Коментаришући § 91 гр. п. п. поред осталог они наводе: „По § 6 ст. III рјешаваће по главном мешању код зборних судова судија појединац без обзира на вредност спора. Ово је наређење оправдано и логично само у толико, у колико се и главна парница води пред судијом појединцем али је све то нелогично и неоправдано када се главна парница води пред већем, јер нема никаква разлога, зашто би главни умешач добивао слабије гаранције састава суда у случају главног мешања, него да је исту парницу повео против сваког појединог супарничара напосе, или против обојице заједно, али код другог надлежног суда, или по окончању главне парнице. Околност, што се по § 251 могу спојити у заједничку расправу пред већем и парнице, које се воде пред судијом појединцем, није још довољан разлог да се правда противно мишљење“. И заиста, чиме да се оправда конкретан случај, по коме је Апелациони суд нашао да је за расправу тражења умешачевог против парничара главне парнице надлежан судија појединац, а за странке главне парнице надлежно веће. Спор се води око истих 600.000.— дин. и по тужби коју је поднео главни умешач противу оба парничара те главне парнице. Није ли најлогичније и процесуално најкорисније да се оба спора расправе пред истим судом, истим форумом, истим већем? Због чега да главни умешач који има увек двојицу противу себе, да ужива мању гаранцију у погледу састава суда?

По § 254 гр. п. п., ако одлучивање о главној парници зависи сасвим или од части од исхода интервенционе парнице (парнице по главном мешању), веће може по предлогу наредити прекид поступка по главној парници ако се оспорава допустивост главног мешања, т. ј. ако се оспорава тражење главног умешача. И ова законска одредба о прекиду поступка може се правилно применити само онда ако се и главна и интервенциона парница води пред истим судом. Да

ли одлучивање о главној парници зависи од исхода интервенционе парнице или не, може веће најбоље оценити ако се оба спора воде пред њим.

Случајеви главног мешања релативно су доста чести, те је у интересу поступка и правилне примене новог грађанског парничног поступка, да се питање надлежности по главном мешању тачно одреде. Како за ово питање нема судске праксе, а није нам познато да о истом има и нека одука Касационог суда, то смо ово питање покренули, да би за исто заинтересовали правне кругове а и са своје стране допринели његовом правилном решењу.

Миодраг Т. Стојановић, судија окр. суда за град Београд.

ТУЖБА ЗБОГ НИШТАВОСТИ И ТУЖБА ЗА ОБНОВЉЕЊЕ

Поред редовних правих лекова, рекурса, призива и ре-визије, помоћу којих се могу коначне одлуке побијати, законодавац је изузетно предвидео у извесним случајевима побијање правоснажних одлука нередовним, изванредним правним лековима или како их *др. Хуго Верк* у своме Теоретском — практичном приручнику грађ. парничног поступка на страни 320 назива: „Изванредним правним помагалима“, и које је назвао тужбама због ништавости и тужбама за обновљење.

Поменути изванредни правни лекови предвиђени су у шестом одељку грађанског парничног поступка — (§§ 623—640 грп. п.), и исти су здружени, јер за ове тужбе важе приближна процесна начела, с том разликом, што се тужбом због ништавости може побијати само формално правоснажна одлука, пресуда или закључак, док се код тужбе за обновљење може нападати и неправоснажна одлука.

Обе су ове тужбе без суспензивног дејства.

У теорији у изванредне правне лекове убраја се и повраћај у пређашње стање, али ћемо се сада задржати само са излагањем тужбе због ништавости и за обновљење.

Тужба због ништавости. — § 623 грп. п.

Ова се тужба може подићи од стране парничара у преклузивном року само противу формално — правоснажних одлука — пресуда или закључака, донетих ма у ком степену судске власти, ако постоје један од два ништавих разлога означених у § 623 грп. п.

Тужби због ништавости има места у следећим случајевима:

1) Ако је у ствари судио судија који је по закону био искључен да у том правном спору врши судијску дужност;

2) Ако која странка није била у спору никако заступљена, или је није заступао законски заступник где је то требало, у колико вођење парнице није било накнадно одобрено по прописима закона.

Но тужба због ништавости није допуштена када је у случају бр. 1, разлог за искључење, а у случају бр. 2 недостатак парничне способности или законскога заступања још у току парнице без успеха изнесен.

Тужба није допуштена ни онда, када је странка могла већ у пређашњем поступку или каквим правним леком изнети разлог за искључење.

Овом се тужбом може побијати свака правоснажна пресуда или закључак донети ма у ком степену судске инстанције.

Њоме се не иде на то да се утврђује неки приватноправни захтев, већ се испитује правоснажна судска пресуда или закључак у погледу ваљаности и опстанка ако има извесних правних мана поименце горе означених, али под условом, да су пресуда или закључак донети по мериторној ствари.

Приликом испитивања тих мана законодавац не прави питање у ком је облику донета правоснажна одлука у редовном првостепеном, позивном или ревизијском поступку, или пак у осталим посебним поступцима предвиђеним у грађанско-парничном поступку, (у поступку за багателне ствари, по тужбама због сметања државине, у поступку из порабних уговора, мандатном, меничном, чековном и маличном поступку). Ако менични налог исплате није уручен, онда нема правоснажности, те у овоме случају нема места побијању.

Подигне ли се тужба због ништавости из разлога означених у тач. 1 поменутог прописа, у петитуму тужбе мора се тражити не само поништај побијене судске правоснажне одлуке, већ и поновно расправљање и решење поништене спорне ствари од судије или колегијума — судије који нису учествовали у доношењу поништене правоснажне одлуке. Не тражи се да је судија био и изузет у смислу § 15 у вези § 17 грп. п., већ може наступити поновно расправљање и решење поништене спорне ствари и онда, ако парничар ни у једном поступку док се спорна ствар решавала, није могао изнети наведени разлог за искључење. Ако се противно утврди, да је странка могла изнети ма који разлог за искључење, онда тужби због ништавости нема места.

Разлози због којих странке могу изузети судију у смислу § 17 грп. п., као што кажу г. г. *Верона* и *Зуглија* „нису

довољан основ за тужбу ништавости ни онда, када је при доношењу побијеног решења учествовао судија, кога је странка са успехом изузела“.

У случају подигнуте тужбе због ништавости са разлога из тач. 2 горњег прописа, поништај правоснажне одлуке мора наступити, ако се у петитуму тужбе наведу ма од које парничне странке разлози, да једна странка није у спору никако заступана, т. ј. довољно је само да странка није била у једном делу спора заступана, а њени се интереси засецају донетом правоснажном одлуком — § 139 грп. п. Ово може наступити такође ако странку није заступао законски заступник — § 108 грп. п., или ако постоји случај из последњег става § 571 грп. п., који се односи не само на странку, већ и на њеног пуномоћника у погледу поступка који је проведен интервенцијом неовлашћеног заступника, а тражи се поновно расправљање мериторних чињеница.

И ако је у овом пропису видно истакнуто невређање главног начела „*audiatur et altera pars*“, ипак овој тужби има места када је горње начело повређено у случају, ако којој странци незаконитим поступком а специјално пропуштањем доставе, није дата могућност да расправља пред судом — § 571 бр. 4, или ако је наступио разлог из § 477 грп. п., а странка је била у немогућности да повреду горњег начела побије редовним правним средством. Из свега изложеног видимо, да се овом тужбом тежи поправка грешака формалногведеног поступка.

Настаје питање, да ли се тужба због ништавости може поднети противу судског поравнања — §§ 282—284 грп. п., и противу пресуда изборног суда или берзанског избраног суда.

По мишљењу г. г. *Горшића, Верона* и *Зуглија*, тужба због ништавости, не може се подићи противу судског поравнања у опште, јер поравнање није одлука већ уговор, чија се важност може побијати по прописима материјално-грађанског права. Ми заступамо мишљење г. г. *Сперла* и др. *Хуга Верка*, и сматрамо, да се тужбом због ништавости може побијати и судско поравнање сачињено у парничном поступку, али само услед недостатка парничне способности или законског заступања — § 107 у вези 108 и 139 грп. п., пошто на ове недостатке суд има да пази по званичној дужности, садржина поравнања мора бити унесена у расправни записник и одлука по истом закљученом поравнању по до сада расправљеном питању има снагу судске извршне пресуде, јер је ова тужба уперена противу правоснажне одлуке у формалном погледу. Противу правоснажних пресуда избраних судова и берзанских избраних судова тужба није допуштена, јер се ове пресуде могу нападати жалбом само у смислу § 691 грп. п. у вези чл. 5 уводног закона за за-

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBELGRADE.BY

конику о суд. поступку у грађ. парницама ако постоје разлози за поништај означени у овом пропису од тач. 1—8.

Тужба за обновљење — § 624 грп. п. Ова се тужба може подићи од парничних странака противу свих врста неправоснажних пресуда једновремено са призивом или ревизијом а и после правоснажности ако постоје следећи разлози:

1) ако је исправа на којој се оснива пресуда, лажна или лажно преиначена;

2) ако је сведок или вештак дао лажан исказ, или ако се противник при своме саслушању криво заклео, а пресуда се оснива на том сведочанству или саслушању;

3) ако је пресуда издејствована преварном радњом заступника странке, њеног противника или противниковог заступника, који је учинио дело кажњиво по кривичном закону, или ако је судија при доношењу пресуде или какве раније одлуке, на којој је пресуда основана, на штету странке, учинио по кривичном закону кажњиву повреду својих службених дужности, односно правнога спора;

4) ако је осуда казненог суда, на којој се оснива пресуда, укинута другом правоснажном одлуком казненог суда;

5) ако странка сазна за какве нове чињенице или нађе или стекне могућност да употреби каква доказна средства, по којима би главна ствар могла бити повољније за њу пресуђена, да су те чињенице или докази били изнесени и употребљени у пређашњем поступку.

Због околности наведених у бр. 5 и 6 може се допустити обновљење само онда, када странка без своје кривице није била кадра да те околности изнесе пре закључења усмене расправе, по којој је донесена пресуда суда првога степена.

Обновљење се допушта и ради извођења доказа искључених од расправа по § 375 став 1, ако је очевидно, да би употреба ових доказа у пређашњем поступку имала за последицу да главна ствар буде за странку повољније пресуђена.

Тужба се узима у поступак по предлогу, а по званичној дужности само у изузетним случајевима брачних спорова — § 625 грп. п.

Но истој има места чим је донета коначна одлука ма које врсте и од ма које редовне судске власти, сем код обичних и коначних закључака и противу платних налога (који није пресуда) правоснажних пресуда, редовних берзанских, избраних судова са разлога означених у тужби због ништавости, у мандатном поступку и у меничним и чековним стварима који се овом тужбом не могу побијати, док у призивном или ревизијском поступку, допуштена је ако постоје нове чињенице или нови докази ради обновљења, али

под условом, да странка тражи обновљење пре правоснажности судске одлуке у погледу главне ствари. Законодавац не тражи правоснажност пресуде, већ да је само донета и изречена. Ова је тужба уперена противу материјалног дела нападнуте пресуде и истој је циљ да на основу важних чињеница доцније сазнатих од странака или парничног заступника, и немогућности употребе истих по истоветном предмету, приватно правни водећи спор поврати у пређашње стање.

Подизањем овакве тужбе, појављује се једна врста новог приватно правног захтева у петитуму, али с обзиром на природу и правни карактер тужбе спор се мора водити између истих лица, која су раније били парничари и по истом предмету раније пресуђеном.

Посматрајући поменути пропис од бр. 1—3 закључно, одмах видимо да је законодавац у суштини унео разлоге за обновљење пресуђених и објављених пресуда створених кривичном радњом, било путем употребе у спору фалсификоване исправе, лажним објективним исказом сведока или вештака, стављених у каузалној вези са пресудом, или пак кривоклетством саме странке на основу којих је околности и донета пресуда побијана горњом тужбом, или издејствованом пресудом преварним радњама странке или законских заступника и пуномоћника, као и постојањем злоупотребе судијске власти приликом доношења побијене пресуде на штету парничара. Све ово под претпоставком да се повреда службене дужности наступила од стране судије у вршењу судске власти у истом спору кажњава по кривичноме закону, а никако по дисциплинском поступку, јер по § 627 став II грп. п. странкама стоји на вољу тражење искључења од учествовања у расправи и одлучивању. Ако би употреба доказа у пређашњем поступку имала за последицу да се главна ствар повољније реши за странку, која је тражила обнову или ништавост проведеног поступка, онда и због ових постојећих услова искључења има места побијању проведеног поступка по главној спорној ствари.

Обнављање због нових околности означених у бр. 4 поменутог прописа наступа као што видимо онда, ако је правоснажном кривичном пресудом укинута прва кривична пресуда на основу које је као главног доказа и донета побијана пресуда.

Сви до сада изнесени разлози тужбе за обновљење од бр. 1—4 како каже *др. Х. Верк* на страни 329 његовог Коментара грађ. парничног поступка, могу се доказивати само: „основом осуде виности или невиности, или основом закључка, којима се кривични поступак у истини довршава без осуде, али из других разлога, а не због тога што не постоји кривично дело или што за њ нема доказа“, — (§ 632 грп. п.)

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К

По наређењу бр. 5 наведеног прописа, обнова спора може се тражити и допустити ако постоји *res iudicata* — § 507 грп. п., али под условом, да постоји истоветност у погледу парничара и предмета који је био пресуђен пре поведеног спора, а за чији се поступак и тражи обновљење, с тим, да странка докаже немогућност употребе раније донете пресуде, која се побија, и ако странка без своје кривње није била кадра да те околности изнесе пре закључења усмене расправе по којој је донесена пресуда суда првог степена.

Најзад битан и последњи захтев за обновљење поступка, изискује странкино доцније сазнање нових чињеница и доказних средстава а не за време вођења и пресуђења првога спора, као и постојање немогућности употребе нових чињеница и доказних средстава до којих је дошла за време вођења овога спора, већ да је немогућност употребе наступила сада — у моменту подизања тужбе за обнову.

Главна је то, да нове чињенице и нова доказна средства за обнову поступка важе само онда, када би били од утицаја ради повољнијег решења овога спора од решења првобитног спора. У оваквом случају, остављено је суду да приликом решења о давању дозволе обнове, стекне уверење да постоји могућност утицаја у погледу нових чињеница и доказних средстава за решење главне ствари у обнови, ако би се обнова дозволила по захтеву парничара а у одбрани његових интереса очевидно јасних ради утврђења права у новоме обновљеном спору.

Надлежност за тужбе због ништавости и за обновљење. У горњем пропису предвиђене су заједничке одредбе у погледу надлежности за обе тужбе, чија је надлежност независна од вредности спора у парници ради обновљења, нити се споразумом парничара може мењати надлежност у смислу § 90 у в. 101 став 3 грп. п. што о овоме мора суд водити рачуна по службеној дужности.

За тужбу због ништавости, као и за тужбу за обновљење, подигнуту због каквог кажњивог дела судије (бр. 3 реченица друга, — § 624), искључиво је надлежан суд, који је донео пресуду, која се тужбом побија. Ако се тужбом побијају пресуде донесене у истом правном спору од судова различитих степена, онда је надлежан највиши од тих судова.

У свима осталим случајевима (§ 624 бр. 1, 2, 3 реченица прва, 4—6, § 625), мора се тужба за обнову поднети парничном суду првога степена, а када се разлог побијања тиче саме пресуде, суду вишега степена.

Кад је у питању реална надлежност судова, онда вредност спора ниуколико не може утицати на саму надлеж-

ност, те се тужба подноси ономе суду, који је пресудио, односно код кога је настао разлог побијања.

Настаје питање, шта ће бити ако спорни предмет исправља ненадлежни суд по поменутим изванредним правним лековима.

У овоме случају мора наступити ништавост целог проведеног поступка — § 571 став 3 грп. п.

Треба добро уочити ово, да ако се деси случај побијања пресуде због недостатка законског заступљења, или парничне способности, појављених пред судом првога степена, и као такав се продужио у позивном или ревизијском поступку, онда се мора тужба упутити највишем суду, те се у овом случају тужбом мора побијати не само пресуда првога степена, већ и пресуда суда вишега степена, па се у оваквим и сличним случајевима мења и надлежност суда.

(свршиће се)

АДМИНИСТРАТИВНА ПРАКСА

Један пример рђаве примене закона.

Под овим насловом објављен је у броју 2 „Бранича“ од ове године један чланак нашег познатог правника г. Др Лазара Марковића, бив. професора Универзитета и Министра правде. У томе чланку г. Марковић је приказао једну одлуку Државног савета као пример рђаве примене закона. И критикујући ту одлуку г. Марковић је у овом приказу изнео разлоге са којих налази да је саветска одлука погрешна и при томе, разуме се, изнео је и своје схватање како је требало применити законске прописе који су примењени у пом. саветској одлуци. Но како ми то схватање г. Марковића изгледа погрешно, сматрам да је потребно, у интересу ствари, скренути на то пажњу читалаца, да би се имао потпунији суд о самом правном питању.

Г. Марковић је узео као повод за свој чланак одлуку Државног савета (Бр. 35401/30 од 2 јануара 1931 год.) по спору г. Благоја Јоцића, индустријалца из Београда, противу решења Министра финансија а поводом решења Управе за ратну штету. Наиме, Управа за ратну штету осудила је г. Јоцића, на основу чл. 12 Закона о исплати ратне штете, да врати благајни отсека ратне штете 314.359,81 златних марака или у динарима по курсу београдске берзе, за колику је већу вредност извршено набавака на рачун репарација из Немачке од 50% досуђене му накнаде штете. Противу тога решења г. Јоцић је изјавио жалбу Министру финансија, који

је исту одбацио на основу чл. 9 Правилника за извршење Закона о исплати ратне штете, јер је нашао, да је решење Управе на закону основано. По том је г. Јоцић поднео тужбу Државном савету противу овога решења Министра финансија, а ту тужбу Савет је одбацио на основу чл. 9 пом. Правилника са разлога, што је по тој одредби остављено слободном нахођењу Министра финансија да задржи од извршења одлуку Управе ако нађе да је она незаконита. Па кад је Министар финансија нашао да је одлука Управе за ратну штету у сагласности са законом и није је задржао од извршења, на основу те своје слободне оцене, Државни савет је тужбу одбацио на основу тач. 1 чл. 24 и тач. 3 чл. 19 Закона о Државном савету и управним судовима, у којима се каже, да тужба није допуштена у стварима у којима су и у колико управне власти позитивним правом овлашћене да доносе решења на основу слободне оцене. У томе је смислу и јудикатура Државног савета, и последња одлука у том смислу донесена је 21 децембра 1933 године под Бр. 32582/33, по спору г. Светислава Теокаревића, индустријалца из Београда.

По нахођењу г. Марковића Државни савет је у овом случају погрешно применио законске прописе чл. 12 Закона о исплати ратне штете и чл. 9 Правилника за његово извршење. Но претходно он је констатовао: да у Државном савету седе и неправници и „лица без стручне и систематске правничке спреме, и ако су они позвани да у последњој инстанци расправљају о субјективним правима грађана; да услед тога проистиче незгода у толико тежа што Државни савет разматра решења и одлуке министара који приликом доношења тих решења тумаче закон на начин „који често не одговара правом смислу и тексту закона“, а да то министри чине „или у жељи да даду превагу државним интересима које они штите, или што сами нису правници да би могли сигурно наћи прави смисао закона“. Због тога је, по мишљењу г. Марковића, врло незгодно што њихова решења разматра један врховни суд у којему седе и неправници и то нарочито кад је његова одлука коначна. За овим је г. Марковић изнео разлоге са којих сматра да је Државни савет у конкретном случају погрешно те тако учинио да је овај случај један рђав пример примене закона.

Може г. Марковић бити у праву кад приговара што у Државном савету суде и неправници и људи „без стручне и систематске правничке спреме“, јер за сваки посао тражи се да је човек стручан па да га добро обавља. И код правника није довољно да је човек само свршио права. Ни за судију среског а још мање окружног, апелационог или Касационог суда не поставља се одмах правник чим сврши правни факултет, већ се тражи да се претходно вежбаом при-

преми и проведе одређен број година на раду на пословима суда. Па и од њих врши се одабирање, не поставља се сваки који је услове испунио. Исто то и са исто толико разлога а можда и више треба тражити и од судије врховног административног суда, да би могао одговорити тој својој дужности. То је потребно због важности административних спорова, како због тога што тај суд даје директиву управним властима у примени појединих законских прописа, тако и због велике материјалне вредности које у њима често могу бити ангажоване и за појединце као једну и за управну власт као другу парничну страну. Нарочито то данас у мору управног законодавства модерне правне државе, када је тешко имати у евиденцији који све закон, уредба, правилник итд. уопште постоји а камоли га знати. Треба само погледати регистре службених новина (додатака) па увидети колико је ово тачно; или видети регистар у збирци одлука Државног савета (1929—1932 Протић—Лучић 1934) па се уверити колико је све закона, уредаба, правилника итд. примењено у Државном савету само за време 1929 до 1932 године (173 на броју). А сваки закон, уредба итд. као и сваки пропис није нешто засебно у законодавству већ се они налазе у целокупном склопу законодавства па и њихова примена мора бити сагласна томе. Да се у том лабиринту законских прописа, ако се тако може рећи, један правник може снаћи, потребно је да је он добро упознат са тим законодавством. Док се један нов човек, па ма какав он био правник, у томе снађе, ми спор изгубисмо, а више нема могућности да се то поправи, јер је одлука тога врховног суда коначна. Па ако су још у питању наши крупни интереси и права, како каже г. Марковић, може се разумети од каквих последица може да буде таква одлука за нас, поред великих такса које се унапред морају платити и које се не повраћају и ако странка спор добије.

Али при томе мора се имати у виду да је Државни савет по Уставу од 1921 године и Закону о Државном савету и управним судовима од 1922 год. постао врховни административни суд, добио, дакле, потпуно карактер суда, но да је тада у начин попуњавања упражњених саветничких места унесен један политички моменат т.ј. да их бира једно политичко тело, Народна скупштина. По предлогу комисије, међутим, која је израдила пројект закона, било је предвиђено да се државни саветници постављају као и судије Касационог суда да би се омогућило одабирање по стручности а потпуно искључио сваки политички моменат. Ипак је у ондашњој влади, у којој је био и г. Марковић Министар правде, спроведено кроз закон друго гледиште т.ј. да судије тога врховног управног суда бирају политичари. С тим у вези предвиђено је такође да у Савету може бити једна тре-

www.ubina.rs
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

нина неправника као судија врховног управног суда. А политички моменат унесен је због тога што је Државни савет био надлежан да решава о разрешењу општинских часника у Србији и о њиховом избору. Међутим г. Марковић је по дужности својој као ондашњи Министар правде морао активно учествовати у доношењу ове одредбе закона, па ипак ово садашње његово гледиште о саставу Државног савета без неправника онда није спроведено кроз закон и ако је уставни текст од 1921 године то допуштао (у Уставу је било прописано да се Уставом предвиђени начин попуњавања упражњених места саветничких може законом изменити). У ствари на Државни савет се и онда гледало, не као на врховни административни суд већ као на једно политичко тело. То је било последица традиционалног схватања, заосталог још од раније, када је Државни савет у Србији имао и политичких функција. Гледиште, које се, с обзиром на текст закона о Државном савету и управним судовима од 1922 године није могло одржати, јер је Државни савет по томе закону постао поглавито врховни административни суд, и ако је за њега било још задржано нешто других административних послова (одобравање измена уговора по чл. 84 Закона о државном рачуноводству, које је најновијим законом о државном рачуноводству укинута; одобравање заузимања приватних добара за опште народну потребу по закону о експропријацији за Србију; пријем у државну службу по Закону о чиновницима итд.)

Но и ако закон допушта да у Савету заседавају неправници и да као судије врховног административног суда и суде, ипак он не забрањује да у њему буду само правници. По закону, дакле, могу се постављати за чланове Државног савета искључиво правници и са најпотпунијом стручном спремом, па ипак је баш за време кад је г. Марковић био Министар правде па дакле *и носио одговорности за правосуђе у земљи* (без обзира на то што су саветници постављени на предлог Претседника Министарског савета), постављен за државне саветнике сразмерно највећи број неправника. Због тога не изгледа, у томе погледу, критика г. Марковића оправдана. Шта више она не изгледа уопште оправдана кад долази од политичких људи који су имали утицаја на постављање државних саветника, јер они од судија врховног управног суда при постављању никад нису тражили стручност већ друга својства која са стручношћу немају никакве везе, па мислим да не могу ни критиковати њихово суђење са гледишта стручности, нити сада ту стручност од њих тражити, како то чини г. Марковић.

Али и ако у Савету има неправника као судија врховног управног суда, законом је одређено да их може бити највише једна трећина тако да у сваком одељењу на пет

саветника могу бити само два неправника. Према томе, ако Савет један случај погрешно расправи, као што је то по мишљењу г. Марковића случај г. Јоцића, не могу за то бити криви неправници, јер је у сваком одељењу већина правника. А ако се мисли да ти неправници могу својим разлозима навести већину правника на погрешну одлуку, онда се врло слаба оцена даје баш о правницима за које г. Марковић тражи да само они суде. Закључак на који г. Марковић сигурно није мислио.

У колико се пак у чланку наводи да „министри врло често тумаче закон који не одговара смислу и тексту закона и да то они чине или у жељи да даду превагу државним интересима које они штите или што сами нису правници“, мислим да то више не одговара садањим приликама. Према организацији министарства у садашњој модерној правној држави, у сваком министарству постоји један читав апарат од стручних чиновника, који свако решење стручно обрађује, како то наређује закон о општем управном поступку, и за чији реферат они носе одговорност и кривично и дисциплински. Само у колико је министар способнији да изабере себи спремне референте, у толико тај апарат боље функционише и одлуке министарске су боље и у сагласности са законом. Дакле, без обзира, да ли је министар правник или неправник, у ствари решење спрема и доноси тај административни апарат, а министар само формално што га потписује. Уосталом и то не мора бити, он то може пренети на нижег органа, помоћника, начелника итд. како то и бива. Зато се не може казати да министар тумачи односно вређа закон због тога што није правник или, ако је и правник, што жели да да превагу државним интересима које он штити, јер он по правилу, као што је речено, решење и не доноси већ га доноси тај административни апарат по поступку прописаном у Закону о општем управном поступку. Министар без сумње има да решава крупна питања финансијске политике, ако је Министар финансија, или о унапређењу правосуђа, ако је Министар правде, (овде та два министра долазе у обзир), а не да сам решава ситна правна питања појединачно. Ангажовање министра лично у ове ситне ствари, и поред садање организације министарстава, може бити само на штету оних крупних питања из надлежности односног министарства, јер би он морао највећи део времена да губи у решавању тих сразмерно ситних ствари према реченим крупним интересима државе.

Мислим да је било потребно осврнути се на овај претходни део чланка г. Марковића. Пређимо сада на сам случај који је дао повод за овај његов чланак.

Према чл. 12 Закона о исплати ратне штете „наређења Управе за ратну штету о повраћајима имају снагу извршне пресуде“. Решење Управе за ратну штету у наведеном случају садржи наређење о повраћају 50% више извршених набавака на рачун репарација па оно у смислу наведеног законског прописа има снагу извршне пресуде. С обзиром на то Министар финансија није био уопште надлежан да цени законитост овог решења Управе за ратну штету, као што није надлежан да цени законитост извршне пресуде. Министар је имао само ту власт, да се постара да Управа за ратну штету, у смислу чл. 8 Закона о исплати ратне штете, буде боље састављена, ако налази да она рђаво примењује закон, али друге власти, у погледу тих одлука Управе за ратну штету, он нема.

Истина, г. Марковић је као Министар правде донео Правилник о извршењу тога закона, у чијем је чл. 9 прописано да су одлуке Управе за ратну штету извршне, али је у другом ставу исте одредбе додато: „но, ако одлуке не би биле на закону основане, може их Министар правде...“ (односно сада Министар финансија) „...задржати од извршења, као надзорна власт Управе за ратну штету“. Али овај пропис, у колико би се односио на наређења Управе за ратну штету о повраћајима, противан је реченој одредби чл. 12 пом. закона па се не може применити односно не важи. Зато се у случајевима о којима је овде реч, у спору г. Јоцића имао применити закон а не чл. 9 пом. Правилника. Другим речима, Министар финансија имао се огласити за ненадлежног да цени законитост одлуке Управе за ратну штету. Јер, Министар правде био је овлашћен Законом о исплати ратне штете да пропише Правилник за извршење тога Закона а не и да тим Правилником мења закон.

Зато и објашњење г. Марковића, које је дао у своје чланку да би оправдао законитост те одредбе Правилника, не може у томе ништа изменити. У томе објашњењу он наводи како је Скупштинском одбору скренуо пажњу као Министар правде, да је врло незгодно „са гледишта управне организације власти као и са гледишта врло крупних интереса и приватних грађана и саме државе“, да се Одбору (Управи) за ратну штету да оваква једна неограничена власт „и у оним питањима која су законским прописима уређена“. Наиме, он објашњава, да код питања која нису законом изрично уређења а која се тичу фактичке примене закона и додељивања накнаде штете и репарација, да Одбор одлучује по своје нахођењу, по обзирима правичности и целисходности. Али код оних питања, која су законом изрично уређена, да се не може очекивати од Одбора за ратну штету да ће увек погодити прави смисао закона. Зато је, вели,

било потребно да се установи једна инстанца која ће моћи да расматра те одлуке и, када оне нису на закону основане да их измени и прилагоди закону. Г. Марковић даље наводи, да је Скупштински одбор то схватио али да није хтео да одступа од принципа аутономије Одбора за ратну штету, бојећи се да се министру не да сувише велика власт, па да је нађено једно средње решење: да је задржана одредба чл. 12 Закона о исплати ратне штете, али да је остављено министру да он, приликом доношења Правилника за извршење тога закона, предвиди право надлежног министра да може задржати од извршења оне одлуке Одбора за ратну штету које не би биле у сагласности са законом, и да је он израдио тај правилник и то предвидео у границама споразума са Скупштинским одбором. На основу тога г. Марковић закључује да је, и мимо чл. 12 пом. закона у коме је прописано да одлуке Одбора односно Управе за ратну штету имају снагу извршне пресуде, надлежни министар овлашћен, на основу чл. 9 Правилника за извршење пом. закона, да расматра речене одлуке Управе за ратну штету и цени њихову законитост. А то би значило, да је чл. 9 пом. Правилника изменио одредбу чл. 12 пом. Закона, т. ј. да је правилник изменио закон на основу којег је донесен. Гледиште које мора, кад долази од једног тако познатог правника као што је г. Др. Марковић, изненадити и оно неколико неправника у Државном савету.

Могао је Скупштински одбор наћи са г. Марковићем ово средње решење, како то он каже, али све то није закон. Чл. 12 пом. Закона остао је онакав какав је (што и г. Марковић признаје кад тврди да Скупштински одбор није хтео да одступи од принципа аутономије Одбора) па се он онако како пише морао и применити баш и кад је Скупштински одбор решио, како тврди г. Марковић, да се да министру овлашћење да у чл. 9 пом. Правилника може ставити онакву одредбу. Чак и да је Народна скупштина, а не Одбор, донела то решење да се тај смисао да чл-у 12 пом. Закона, ипак, догод није тај пропис измењен, мора се примењивати онако како гласи тј. да одлука Одбора има снагу извршне пресуде. Јер, ни Народна скупштина сама (по Уставу од 1921 године) није била законодавац већ су то била оба уставна фактора. Зато и све то објашњење г. Марковића није могло ништа у томе да измени. Због тога је Државни савет, у наведеном случају, имао одбацити тужбу ако је Министар као ненадлежан одбио да расматра решење Управе за ратну штету; у противном, да поништи његово решење ако се упустио у његову оцену.

У спору г. Јоцића, Министар финансија је одбио жалбу са разлога што је нашао да је решење Управе за ратну штету на закону основао. Значи, упустио се у оцену зако-

нитости одлуке Управе за ратну штету уместо да се огласио за ненадлежног. Зато је Савет имао поништити решење Министра финансија, јер се ненадлежно упустио у разматрање решења Управе за ратну штету. Чл. 9 пом. Правилника противан је чл. 12 пом. Закона те се није могао применити. И у толико је одлука Државног савета с формалне стране неправилна. Али тај је спор расправљен јануара 1931 године. Међутим у доцнијој својој пракси, у спору г. Теокаревића, од децембра 1933 године, Државни савет је сасвим правилно одбацио тужбу. У овом другом случају Министар финансија се огласио за ненадлежног да цени законитост решења Управе за ратну штету, јер то решење има снагу извршне пресуде, и Савет је тужбу сасвим правилно одбацио. Може се овде Државном савету приговорити само толико што није тужбу одбацио на основу чл. 34 Закона о Државном савету и управним судовима пресудом као неумесну а не одлуком на основу тач. 1 чл. 24 и тач. 3 чл. 19 истог Закона. Јер, пошто чл. 9 Правилника није могао изменити Закон, а Закон каже да решење Управе за ратну штету има снагу извршне пресуде, тужба је наумесна пошто министар није могао ценити законитост решења пом. Управе. Према томе, није било места да се тужба одбацује одлуком и признаје министру слободна оцена на основу чл. 9 пом. Правилника. Но и поред тога, у оба случаја у крајној линији, погођен је смисао закона, јер је код оба случаја остала на снази одлука Управе за ратну штету, сагласно чл. 12 Закона о исплати ратне штете, а то је главно. Питање је било само форме како ће се то постићи. Савет је може бити имао извесног обзира према управној власти односно Министру правде који је донео пом. одредбу Правилника противно закону, уваживши речену одредбу тога Правилника. Али исто тако он није хтео да погази закон и да могућност министру да једно извршно решење Управе за ратну штету задржи од извршења односно поништи, кад оно има снагу извршне пресуде. Дакле, и ако се ове одлуке Државног савета могу критиковати са гледишта формално-правног, њима је ипак у суштини закон задовољен јер су у смислу закона одлуке Управе за ратну штету остале дефинитивно на снази, како то и чл. 12 пом. Закона наређује.

Као што се из овога види, не стоји да је Државни савет у конкретном случају „одбио да додели правду једном лицу“, како то тврди г. Марковић на завршетку својега чланка. Поменути одлукама Државног савета и оваквим какве су, постигнута је воља закона. Наиме, одлуке Управе за ратну штету у наведеним случајевима остале су потпуно у снази као и извршне пресуде, како прописује чл. 12 Закона о исплати ратне штете. Тај пропис је у овоме погледу потпуно јасан па није потребно никакво аутентично тумачење.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.un...

чење које г. Марковић тражи. Довољно је само да се измени његова одредба, ако се хоће да те одлуке подлеже контроли Министра финансија, у којој би се то казало. А докле те одлуке имају снагу извршне пресуде.

Може Државни савет као и сваки други суд погрешити по мишљењу појединаца и објективна критика његових одлука може само користити ствари. Али налазим да овде за критику наведени пример расправљеног спора г. Благоја Јоцића није срећно изабран. Г. Марковић је као Министар правде донео правилник, чија је примена овде у питању, па је већ од његовог доношења имао заузето гледиште о појединим његовим одредбама. Зато је и одељак његовог чланка, у колико се односи на питање сагласности пом. чл. 9 Правилника са чл. 12 пом. Закона, по моме мишљењу непотпун и гледиште његово о примени тих прописа, како то из предњег излази, сасвим погрешно. Због тога сам сматрао да је потребно да се његов чланак допуни па то ето овим и чиним. Ако читаоци нађу да сам то постигао, сматраћу да сам се одужио ствари¹⁾.

Божидар Прошић,

главни секретар Државног савета

ПРИКАЗИ

Др. *Фрања Горшић* и Др. *Едвард Пајнић*: Нови грађански парнични поступак у пракси са обрасцима. Београд, 1935. Издавачко и књижарско предузеће Геца Кон А. Д. стр. 423.

Два позната стручњака из области грађанског процесног права г. г. Др. *Фрања Горшић* и Др. *Едвард Пајнић* обогатили су правну књижевност горњим делом, где су показали своје особине одличних теориски и практички верзираних лица. На практичним примерима спровели су нови парнични поступак у свима појединостима, давши му тиме значај и домаћај примењеног закона на најшири начин и на најразноврснијим случајевима.

Дело третира негаторне парнице, обезбеђивање доказа, парнице због мане на стоци, парнице због сметања државине (поседа), спор око радничке најамнице, конфесорне парнице, међупредлог за утврђење у маличној парници, парнице за излучење од извршења, тужбе за побијање, парнице пред судијом појединцем зборног суда, хипотекарне тужбе, својинске тужбе са привременом наредбом, тужбе за оштету због телесне повреде причињене моторним возилом, спајање више парница за заједничку расправу, тужбе за обновљење поднете призивном (апелационом) суду, меничне парнице, парнице на основу порабног уговора и разне тужбе (тужбе за поништај пресуде изабраног суда, тужбе због ништавости, тужбе по § 122. стечајног закона и тужбе за проглашење тестаментa неважећим). Сем тога, књига садржи пре-

¹⁾ Уредништво Бранича препоручује читаоцима да ранији напис г. Др. *Лазе Марковића* у Браничу бр. 2. од фебруара 1934. год. под истим насловом као и овај г. *Божидара Прошића*, прочитају понова и упореде га са овим написом, на који ће вероватно г. Др. *Марковић* одговорити у једном од наредних бројева нашег листа. Ствар је од важности с погледом на предмет излагања оба писца и њихово познато име у правној науци.

глед одредаба из новог поступка и уводног закона, на које се писци позивају у књизи, као и детаљан регистар.

У овој књизи практички правници наћи ће све што им треба да се снађу у огромној материји новог поступка, који је необично формалистички и који захтева испрпно познавање зак. одредаба, што је немогућно нарочито, у оним крајевима, где сличан поступак није постојао. Као практично средство, да се путем конкретних случајева уђе у ову правну материју, горњу књигу треба поздравити, јер ће она, бар у прво време, чинити велике услуге адвокатима и судијама. Нарочито треба подвући, да је језик саображен народном језику, примери изложени логичким редом са свима потребним детаљима, местимично сувишним, а све у одличној техничкој опреми, што ће све деловати на то, да ова књига дође у руке практичних правника, а то је уједно и најбоља препорука.

Бранислав Ђ. Нушић: Реторика, наука о беседништву. Београд, 1934. год. Издање Издавачког и књижарског предузећа Геца Кон А. Д. из Београда стр. 503.

Ово дело представља активност г. Нушића у правцу који му до сада није био уобичајен. Он више није комедиограф, већ писац једног система — уџбеника о беседи.

Они који су имали прилике да чују г. Нушића, кад је читао своју приступну беседу на свечаном скупу Краљевске Академије, уверили су се, да г. Нушић може да пише и о озбиљним стварима. Заиста, о нашем највећем комедиографу Стерији, г. Нушић је саставио одличан есеј који може да задовољи и најтеже укусе.

Реторика је као систем или уџбеник недостајала нашој књижевности, сем што се о њој говорило у разним средњошколским уџбеницима из теорије књижевности. Г. Нушићева Реторика попуњава ову празнину јер садржи све оно што је најпотребније знати о беседништву и што у главном и остали уџбеници на страном језику о беседништву садрже. Уз неопходну компилацију, кроз Реторику, г. Нушић је спровео закључке стечене дугим искуством великог посматрача живота, и ако се беседник не ствара читањем уџбеника о беседништву, већ осећајем за изговорену реч, који постаје од рођења, и смислом који се доцније само може усавршити. Отуда, беседништво је најређи дар природе, па је с тога и за највеће поштовање. Међутим, г. Нушићеву Реторику, поред рођених беседника, који интуитивно осећају оно што теорија обрађује, корисно ће консултовати и они, који су по дужности позвани да често беседе и њима ће пружити нове могућности.

Г. Нушић је своју Реторику поделио у три дела: први део бави се науком о беседништву (увод у реторику, беседништво, беседа и беседник); други део посвећен је историји беседништва а трећи део садржи веома лепо изабране примере из беседа великих беседника из старог света, јелинско-римске епохе, хришћанског беседништва, средњег и новог века, судског, духовног, војничког и похвално-пригодног беседништва. Дело представља једну лепу целину, одаје писца као човека који беседништво разуме и приступа му са љубављу, пошто је и сам у животу доста беседио. У толико је књига живља и интересантнија.

Др. Борислав Т. Благојевић: Уговори по престанку — формуларни уговори — Београд, 1934. стр. 172. Издање пишево.

Најмлађи по годинама доктор Правног факултета у Београду, г. Др. Благојевић дао је једну од запажених теза под горњим насловом, пошто ју је добро бранио и одбранио пред строгом комисијом. Свршивши одлично школу, писац је изабрао за тезу предмет мало обрађен у праву, али са великим пољем рада на неиспитаној материји. С тога његова теза представља знатну новину у испитивању и расветљењу новог правног појма о уговорима по престанку са излагањима у великим потезима, без сувишних детаља, задржавајући се у главном на принципима и основним идејама, и као таква, значајан је прилог правној науци.

У уводу писац објашњава индивидуалистичко и социјално схватање аутономије воље и слободе уговорања код уговора, два појма која развија-

„Јер док принцип аутономије воље сматра вољу појединаца као извор права и слободе уговорања само као последицу те поставке, која је као што смо изнели, погрешна, дотле, у ствари, слобода уговарања постоји не да обезбеди независност воље појединаца, него да осигура правилно регулисање односа у друштву, да право прилагоди потребама времена“ (стр. 18.). Иначе писац је еволуциониста у праву са проноснираном тенденцијом за социјални момент новог права, које жели да ублажи сувишни индивидуализам у праву: „Друштво, будући да је у његовом интересу развијање индивидуе, признаје појединцима право да могу слободно регулисати међусобне односе, но то само дотле, док то слободно регулисање не буде претстављало штету с једне стране за друге, слабије појединце а с друге стране за само друштво, када интервенција друштва т.ј. ограничење или боље рећи сузављање слободе уговарања постаје не само потребно него и неопходно“. (стр. 25.).

Пошто је о уговору у опште дао једну збијену али веома прегледну студију и ушао у многа спорна питања теориског значаја, г. Др. *Благојевић* је изложио уговор по пристанку по његовим карактеристикама; у оваквим уговорима увек интервенише једна страна економски надмоћнија од друге стране, с тим, да ови уговорима може приступити теориски неограничен број лица.

Писац затим излаже најтежу и најинтересантнију материју о правној природи уговора по пристанку, поделивши је на два дела: на онај који говори о уговорима по пристанку и о другим обичним уговорима, којим се дакле пориче нарочито својство уговорима по пристанку (негативна теорија) и на оне који налазе извесну разлику између обичних и ових уговора (позитивна теорија). Читава плејада истакнутих правних писаца пролази поред нас са својим мишљењима. Писац прихвата позитивну теорију са оградом: да су уговори по пристанку по својој природи уговори, али околности под којима су закључени могу да имају утицаја на могућност њиховог извршења, на њихову интерпретацију и најзад, да послуже као оправдање интервенције државних власти или економских организација.

Интервенционизам код уговора по пристанку од стране државних власти и од стране самих економски слабијих лица — трећа глава, са појединачно изнетим објашњењима уговора по пристанку у пракси (уговори о раду, о осигурању, о превозу, о градским набавкама, као и уговори по пристанку у ширем смислу) — четврта глава, дали су прилике писцу, да детаљном анализом, уђе у саму суштину оваквих уговора и расправи многа спорна питања, често противно нашим личним схватањима, али са свом потребном озбиљношћу и правном аргументацијом.

У закључку г. Др. *Благојевић* дао је сав замах своје еволуционизму. Право које буде постојало у друштву, како га писац замишља „неће имати за циљ, као што данашње право има, равнотежу у друштву. Равнотежа ће произилазити из самих факата у своје савршенијем облику: једнакости. А та ће једнакост једном остворена, изазвати потребу за новим нормама, са много вишим циљем: осигурање напретка друштва са правилним развитком човека као личности“ (стр. 164. и 165.).

Г. Др. *Благојевић* је навео и обимну литературу којом је се послужио. Предмет га је необично интересовао, па му је посветио сву пажњу, сву вољу и сву љубав младог човека и младог правника, који је жељан истине. Отуда његово непрестано тражење аргументације и образложења на све стране и код писаца и у његовој личној правничкој конструкцији и логици, отуда местимична несрећеност, тражење израза, што су појаве везане за младост.

Судећи по овом првом делу, уз раније објављене студије и чланке, очекивати је да ће млади г. Др. *Благојевић*, који је прошао кроз солидну школу нашег Београдског правног факултета и ту се напојио знања, будући вредан и савестан у своје послу, дати значајне радове на правној науци. Његова докторска дисертација, и ако дело младог човека и младог правног писца, даје право да се верује да полагане наде у њега неће бити неостварене.

Др. Видан О. Благојевић
адвокат.

ИЗ АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ

ЗАПИСНИК

XXXI седнице Одбора Адвокатске Коморе у Београду, одржане 24. октобра 1934. год. у 6 час. по подне у Београду.

Присутни: претседник Др. Драгутин Јанковић, чланови Одбора: Савко Дуканац, Др. Иван Рибар, Тришко Жугић, Др. Видан Благојевић, Владимир Симић, Милорад Павловић, Драгомир Ивковић, Лука Пешић, Драгослав П. Ђорђевић, Младен Цинцар Јанковић и Др. Јанко Олип.

Претседник Др. Јанковић отвара седницу у 6 час. по подне и даје реч секретару Владимиру Симићу да реферире по предметима из свога делокруга. Након реферата секретара Симића доносе се ове одлуке:

Одобрава се Радовану М. Поповићу упис у именик адвоката са седиштем канцеларије у Београду.

Одобрава се Остривоју Фртунићу упис у именик адвоката са седиштем у Београду.

Брише се из именика адвоката Милорад Николић, адв. из Београда под данашњим услед одрицања права на вршење адвокатуре.

Брише се из именика адвоката Димитрије Поповић, адв. из Чачка, с тим да се тражи извештај када је постављен за правног референта Градског поглаварства у Чачку, да би се овај датум узео као датум брисања. За преузиматеља канцеларије именује се Милорад Лозанић, адв. из Чачка.

Брише се из именика адвоката Михаило Поповић, адв. из Јагодине у смислу § 33. Зак. о адв., пошто је дуже од године дана отсутан из Јагодине.

Брише се из именика адв. приправника Витомир Вукосављевић под 12.X.1934. због ступања у кадар на отслужење војног рока.

Брише се из именика адв. приправника Синиша Аћимовић под 1.X.1934. г. због ступања у државну службу.

Одобрава се Ђорђу Митровићу упис у именик адв. приправника на вежби код Драгољуба Поповића, адв. у Лозници.

Одобрава се Милошу Б. Стевановићу упис у именик адв. приправника на вежби код Радоја Јосимовића, адв. у Београду.

Брише се из именика адв. приправника Раде Б. Зарић под 15.X.1934. год. због ступања у кадар на отслужење војног рока.

Одобрава се Радивоју Попс Драгићу упис у именик адв. приправника на вежби код Др. Фридриха Попса, адв. у Београду.

Брише се из именика адв. приправника Велимир Ми-
лутиновић под 10. октобром 1934. год. због ступања на
отслужење кадровског рока.

Брише се из именика адв. приправника Милисав Игња-
товић под 15.Х.1934. год. због ступања на отслужење вој-
ног рока.

Брише се из именика адв. приправника Миливоје Н.
Михаиловић под 15.Х.1934. год. због ступања у кадар на
отслужење војног рока.

Одобрава се Миодрагу М. Миловановићу, адв. при-
правнику прелаз из канцеларије Радована Мијушковића, адв.
са Уба у канцеларију Војислава Мишића, адв. у Лазаревцу.

Одобрава се Нићифору Савајском, адв. приправнику из
Гор. Милановца прелаз из канцеларије Бранислава Лугомир-
ског, адв. из Г. Милановца у канцеларију Миливоја Туца-
ковића, адв. у Чачку.

За овим претседник Др. Јанковић закључује седницу
у 7.05 час. по подне, пошто је дневни ред седнице ис-
црпљен.

Записник је прочитан и примљен.

(Следују потписи присутних чланова и овера претсед-
ника и секретара).

ЗАПИСНИК

XXXII седнице Одбора Адвокатске Коморе одржане 7. новембра
1934. год. у 7 час. по подне.

Присутни: претседник Др. Драгутин Јанковић, зам. прет-
седника Милан Драговић, чланови Одбора: Савко Дуканац,
Др. Иван Рибар, Др. Миленко Стојић, Др. Јанко Олип,
Трипко Жугић, Др. Видан Благојевић, Милан Живадиновић,
Сима Алкалај, Љубиша Димитријевић, Драгомир Ивковић,
Лука Пешић, Живорад Ђермановић, Милорад Павловић, Во-
јислав Милошевић.

Претседник Др. Јанковић отвара седницу у 6 час. по
подне и предлаже да се одложена скупштина одржи 2. де-
цембра 1934. год. и да се о томе обавести адвокати путем
Бранича и дневне штампе.

Одбор прима овај предлог.

Затим даје реч секретару г. Владимиру Симићу да ре-
ферише по предметима из свога делокруга. По реферату се-
кретара Симића, доносе се ове одлуке:

По акту Бр. 1463/34. решено је, да се Господину Ми-
нистру Правде достави образложено мишљење о праву Ко-
море да егзекутивним путем наплаћује улоге за пенз. фонд.

Одобрава се Др. Милошу Дробњаковићу упис у име-
ник адвоката са седиштем канцеларије у Београду.

Одобрава се Милутину Јеремићу упис у именик адвоката са седиштем канцеларије у Београду.

Одобрава се Др. Јосипу Грудену упис у именик адвоката са седиштем канцеларије у Београду.

По тражењу Богдана Радојевића, адв. из Београда Бр. 2147/34. решено је, да му се одговори, да Комора ниједним законским прописом није овлашћена да разрешава адвокате позивне тајне да би могли сведочити.

Одобрава се г. Властимиру Васиљевићу рок до 1. јануара 1935. г. да регулише питање свога пресељења.

Одобрава се Милану Вићићу упис у именик адв. приправника на вежби код Андреје Миладиновића, адв. у Ваљеву.

Одобрава се Јелени Живановић, рођ. Васић, упис у именик адв. приправника на вежби код Александра Живановића, адв. из Ваљева.

Одобрава се Зији Пашалићу упис у именик адв. приправника на вежби код Уроша Бјелића, адв. у Београду.

Одобрава се Марку Илићу упис у именик адв. приправника на вежби код Петра Јовановића, адв. из Београда.

Одобрава се Исаку Бенциону упис у именик адв. приправника на вежби код Војина Војиновића, адв. из Београда.

Одобрава се Боривоју Петровићу, адв. приправнику, прелаз из канцеларије Павла Миљаковића, адв. из Београда у канцеларију Ристе Јанковића, адв. из Београда.

Брише се из именика адв. приправника Радомир Игњачевић под 1.VII.1934. год. због ступања у суд на службу.

Брише се из именика адв. приправника Рајко Манић под 26. октобром 1934. год. због ступања у државну службу.

Брише се из именика адв. приправника Рафаило Мешулам под 20. октобром 1934. год. због ступања у стални кадар ради отслужења војног рока.

Брише се из именика адв. приправника Душан Савић под 25. октобром 1934. год. због ступања у државну службу.

Брише се из именика адв. приправника Радивоје Остојић под 1. новембром 1934. год. по одјави принџипала.

Брише се из именика адв. приправника Богдан Нововић под 28. октобром 1934. год. због ступања у државну службу.

Брише се из именика адв. приправника Александар Јанковић под 24. септембром 1934. год. због ступања у самоуправну службу.

Брише се из именика адв. приправника Љубомир Ћирић под 26. октобром 1934. год. због ступања у државну службу.

Брише се из именика адв. приправника Ђорђе Јов. Стојановић под 30. октобром 1934. год. због ступања у државну службу.

Брише се из именика адв. приправника Живојин Катупац под 2. октобром 1934. год. због ступања у државну службу.

Брише се из именика адв. приправника Момчило Ковачевић под 19. октобром 1934. год. због ступања у државну службу.

Брише се из именика адв. приправника Милан Миливојевић под 1. новембром 1934. год. због ступања у државну службу.

Брише се из именика адв. приправника Емил Кузмановић под 12. октобром 1934. год. због ступања у стални кадар на отслужење војног рока.

Претседник Др. Јанковић даје реч секретару Љубиши Димитријевићу да реферише по предметима из свога делокруга. После његовог реферата доносе се одлуке по тужбама против адвоката, које се по закону не могу објављивати.

Решено је, да се умоли Господин Министар Правде, да свима судовима на територији Београдског Апелационог Суда упути распис у коме ће им препоручити, да се код једног судије не заказује више претреса или више рочишта у једно исто време једног дана, јер се адвокати и странке излажу непотребном чекању и губљењу времена.

Исто тако да се упути претставка Среском суду за град Београд поводом истог питања.

Пошто је дневни ред седнице исцрпљен то претседник закључује седницу у 7.45 час. по подне.

Записник је прочитан и примљен.

(Следују потписи присутних чланова и овера претседника и секретара.

БЕЛЕШКЕ

Питање уставне реформе у Француској.

Француска се с правом сматра земља демократије и парламента. Једино у тој земљи, и у Енглеској дешава се и данас, да влада са својом политиком на изборима пропадне. Пропаст појединих министара на изборима сматра се обичном појавом. Јавно мњење је увек спремно, да на све могуће начине негодује, ако се што деси или учини што му изгледа да је противно добро схваћеним државним интересима. У таквој ситуацији, Француска је сматрана као земља имуна од тр-

завица било у лево или удесно, пошто је важило као утврђено, да је она нашла свој дефинитивни став у унутрашњој политици, у организацији буржоаске републике, према буржоаским схватањима и настројењима огромне већине њених грађана. Француска неће ни диктатуру пролетаријата и поред моћне комунистичке странке, ни диктатуру деснице, па било да се она манифестује у фашистичким или у ројалистичким тенденцијама разних десничарских идеолога. Она неће да се њене буржоаско-републиканске традиције мењају.

Док је измучено човечанство иза-

што из Великог рата, у коме је, уз све друге примесе, победило право над силом, са изразито слободарским тенденцијама приступило је се организацији нових или реорганизацији старих држава, да се постепено, али сигурно, подлегне вољи појединца, дотле је Француска изгледала сачувана од ових трзавица. Ако се у њој деси нешто необичније, Претседник Републике подноси радије оставку него што прима понуђену борбу, да не би реметио ново стање ствари, или се чини апел на г. *Поенкареа* или г. *Думерга*, који су били увек у стању, да завађене странке помире и владају у духу партиског примирја. Ако на каквом другостепеном питању морално да одступе, увек се нађе какав велики Француз, а таквих Француза хвала Богу има доста, да спасе државу од трзавица и расула.

Фебруарски нереди у Француској добили су карактер изузетне важности. Разна недобронамерна и неодговорна лица, пошто су појавом Ставискове афере, раздражили масе до невероватности, имали су за циљ, да Француску поведу, било диктатури пролетаријата, било диктатури фашизма, било установљењу монархије. Тада је, 7. фебруара учињен апел на г. *Гастона Думерга*, који је се позиву одазвао и свој заслужени мир у Турнфеју пореметио, стављајући се на чело француске владе примирја и слоге.

Г. *Думерг* је човек демократских уверења и строго уставних и парламентарних назора. Сигурном руком, уз лојалну сарадњу свих буржоаских странака, повратио је унутрашњи мир. Али му је се поставило питање обезбеђења Француске од догађаја који 6. фебруара умало нису стали скупо француску демократију. И ту су се јавили идеолози у лицу многих угледних политичара и правника, на чијем челу стоје г. *Андре Тардје*, Министар без портфеља у влади г. *Думерга* и *Жозеф Баршелми*, проф. Уставног права на Правном факултету у Паризу и добро познати правни писац и публициста. Идеја је крчила пут, тако да је већ 24. марта 1934. год. г. *Думерг* одржао свој први говор Француском народу преко радија, у коме наглашава свој доцнији став. Израћајући своје мишљење у овом правцу у доцнијим говорима од 21. априла, 14.

маја, 17. јула, 24. септембра и 4. октобра ове године, г. *Думерг* заузима потпуно одређен став по овом питању у своме последњем говору од 4. новембра 1934. год., који садржи сву његову мисао по овом важном питању тачно на пет дана пред пад. Говору г. *Думерга*, сјајне креације логичких излагања и изрази дубоког уверења човека коме нико није спорно љубав за Француску, за републику и за демократију, заслужују да се о њима посебно говори, што ће бити предмет нарочите студије. Једно јасно излази: мисли и схватања г. *Думерга* добили су своју персонификацију у предлогу за уставну реформу примљеном већином гласова, уз опозицију изгледа не свих радикал-социјалистичких министара, од стране француске владе на седници од 3. новембра 1934. год.

Тај важан докуменат текстуелно гласи:

„1) Ставиши на чело чл. 6. Закона од 25. фебруара 1875. год. следећи став: Број министара не може премашиши двадесет, не подразумевајући Прешедника владе, који има својство првог министра без портфеља.

„2) Замениши први став чл. 5. Закона од 25. фебруара 1875 год. следећим одредбама: Прешедник Републике може распустиши Народну скупшину пре законског истека њеног мандаша. — У шоку прве године овога мандаша распуштање се може извршиши само по сагласном мишљењу Сената — У шоку следећих година, Прешедник Републике може распустиши Скупшину без сагласног мишљења Сената.

„3) Допуниши чл. 4. Закона од 25. фебруара 1875. год. следећим одредбама: Држава јемчи чиновницима сталности њихове службе и гаранције за напредовање. — Свако неправдано или без обостраног споразума напуштање службе повлачи прекид односа који их веже за државу.

„4) Допуниши чл. 8. Закона од 24. фебруара 1875. год. следећим законским прописима: Изван владине иницијативе, неће се примити никакав предлог за расход ако му не прешходи изгласавање од стране оба Дома одговарајућег прихода. — У случају да буџет за наредну годину не буде из-

гласан од оба Дома пре 1. јануара године на коју се односи, Председник Републике ће моћи, у целини или делимично, продужити за ову годину, декретом донешим у сагласности са Државним савешом, буџет прешходне године“.

Сравњењем односних уставних текстова, које ми овде нећемо учинити, са предложеним изменама, добија се престава о значају предложених измена. Главне тешкоће односиле су се на предложене измене првог става чл. 5. Закона од 25. фебруара 1875. год., пошто до измена, Председник Републике није никад имао право да распусти Народну скупштину без сагласног мишљења Сената ма у коме то периоду њеног рада било, док му предложене измене ово право признају по истеку године дана скупштинског мандата.

Снагом свога ауторитета, потпомогнут многим посланицима и сенаторима, готово целом владом и великим делом јавног мњења, г. Думерг је уставну ревизију довео до тога степена, да су се већ у велико чиниле припреме за овај важан посао. Поставило је се само питање, да ли ће се уставне измене спровести одмах по изгласавању три дванаестине и припремљеног предлога буџета за 1935. год. на чему је г. Думерг непопустљиво остао до краја, или ће се прво приступити изгласавању буџета, па тек онда уставној реформи. Питање веома важно, јер да су оба Дома претходно изгласала три дванаестине од привременог предлога буџета за 1935. год., г. Думерг би имао довољно времена да спроведе уставну реформу, пошто би обезбедио држави тромесечно буџетирање, што би му у исто време служило и као сретство за пресију за изгласавање уставне реформе, нарочито од Народне скупштине. Ово важно питање, на крају крајева, довело је до оставке владе г. Думерга и до одлагања, ако не и до напуштања, припремљене уставне реформе у Француској.

Предложена уставна реформа изазвала је Конгрес две највеће странке у Француској: радикал-социјалистичке у Нанту и демократске заједнице у Арасу. Радикал-социјалисти са г. Едвардом Ериом на челу, после дуге дебате од неколико дана коју је француска јавност пратила са најве-

ћом пажњом, донели су 28. октобра 1934. год. резолуцију, у којој, у место предлога за измене Устава, које начелно не одбија, тражи се хитно решење кризе, ревизија метода рада у Парламенту, а нарочито ограничења у погледу иницијативе за расходе, реорганизација Економског савета, реформа судства уз пуно обезбеђење судиске независности. „Радикал-социјалистичка странка, каже се у резолуцији, спремна је на сваку реформу која има за предмет обезбеђење министарске сталности и задобијање бољег функционисања државе; али никад, ни под каквом формом, она неће пристати на мере којима би се могли фаворизовати потхвати личних власти против републиканских слобода“. Разрађујући прилично опширно свој програм, нарочито у финансиском погледу, радикал-социјалистичка странка на крају резолуције, која је примљена једногласно, закључује: Верна својој прошлости, својим традицијама, она је готова да се сједини на свима напредним људима, који пристају на братску акцију и да олакша ово „републиканско прикупљање“ толико жељено, толико очекивано, данас више него икада потребно, ради будућности демократије“.

Демократска заједница са председником г. Пјер Ешјеном Фланденом, садашњим Председником владе на челу, такође после дуге дебате, донела је у Арасу 4. новембра 1934. год. резолуцију, у којој у главном тражи одржање мира и пуно безбедност према иностранству, уз пружање пуног ауторитета извршне власти и стабилности неопходним добром функционисању јавних послова и здраве финансиске управе у унутрашњем погледу, уз ослобођење законодавне власти од ма какве пресије која долази услед сједињених појединачних интереса. Даље се тражи независно судство, модерна и дисциплинована администрација, реорганизовање Економског савета донекле у правцу корпоративних интереса, поправка опште моралности, лечење кризе, све уз опширна образложења.

Према оваквом ставу две највеће странке у земљи, унапред је се могло предвидети, да г. Думерг неће моћи остварити предложену ревизију Устава, ако не промени пут, т. ј. ако не прими прво изгласавање буџета,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

па онда измену Устава, пошто се о томе кристализује гледиште јавног мњења и изједначи гледиште владине већине са гледиштем радикал-социјалистичке странке као највеће у Француској. Г. Думерг је остао одлучно при своме првобитном становишту, што је 8. новембра 1934. год. после веома важне министарске седнице, навело четири радикал-социјалистичка министра г. г. *Ериоа*, *Бершоа*, *Бершрана* и *Кеја*, да поднесу колективну оставку на министарске положаје, чему им је се придружио и г. *Маршандо*, подносили одвојену оставку, а шести радикал-социјалистички министар г. *Ламуре* као отсутан услед болести, није се био изјаснио о оставци.

Колективна оставка г. *Ериоа* и другова, састављена уз велико поштовање за личност и за рад г. *Думерга*, у сјајној градацији, перфектног стила, без сувише опширности, садржи неколико примедби, које објашњавају многе ствари у вези са предложеном уставном реформом. Пошто је констатовано, да је радикал-социјалистичка странка лојално прихватила страначко примирје уз г. *Думерга* и пружила сву своју сарадњу, у оставци министри налазе, да би волели, да их је г. *Думерг*, пре него што је говорио земљи о важним уставним реформама, претходно директно обавестио и саслушао. И они су за реформу државе, „за превагу њеног ауторитета над свима групацијама, за умањење права парламентарне иницијативе на финансијском пољу“.... „Ми хоћемо, кажу радикал-социјалистички министри, појачање министарске сталности под условом да оно нема за последицу бацање Претседника Републике у политичке борбе и компромитовање његове неогворности“. Први министар без портфеља у нормалним временима добро би функционисао. Али тиме би се у изванредним временима онемогућило једном *Клемансоу* да буде у исто време и Министар војни, или једном *Поенкареу* да буде у исто време и Министар финансија. Радикал-социјалистички министри не могу да схвате, зашто се тражи изгласавање дванаестина кад је буџетски предлог готов. Они сматрају распуштање Народне скупштине, без сагласног мишљења Сената, као претњу. Садашња Скупштина је одобрила г. *Думергу*

све што је од ње тражио. Нема, дакле, сукоба извршне и законодавне власти, који има народ да расправи услед распуштене Скупштине. У крајој искрености, министри налазе, да се прави преставници народа не боје да иду пред народ, али се боје срамоте да решавају под двама претњима: враћањем пред бираче и нередима. „Може се хтети укидање Парламента, постоје и такве теорије. Ако се верује у потребу народног преставништва, треба му обезбедити слободу, неопходни услов његове части“. Најзад, влада примирја треба да избегава сва питања која доводе до несугласица и неспоразума: питање ревизије Устава јесте такво питање. Али министри ипак остају верни страначком примирју. „Стављени пред обавезом или да гласамо против владе у чијем би саставу били, или да гласамо против наших савести и наших пријатеља, ми нисмо г. Претседниче Министарског савета нашли други чистан излаз, до да Вам поднесемо оставку“, завршују радикал-социјалистички министри.

Г. *Маршандо*, у својој веома краткој оставци, каже, да није могао успети у замаху који је мислио да треба да покуша ради одржавања на власти владе којој председава г. *Думерг*.

Одмах иза тога, Г. *Думерг* је предао колективну оставку целе владе Претседнику Републике, са дугом мотивацијом, у којој каже, да је држао, да ће радикал-социјалистички министри, као мањина у влади, прићи већини министара расположених за ревизију Устава, у толико пре, што је Конгрес странке дао г. *Ериоу* одрешене руке у даљем раду. Ако би желео да задржи радикал-социјалистичке министре, г. *Думерг* би морао да одустане од намераване реформе утврђеним редом или да влада са парламентарном мањином. Он није хтео ни једно ни друго, пошто му његова верна приврженост парламентарном режиму и демократским институцијама забрањује да саставља министарство из мањине. „Бојим се, каже г. *Думерг*, да њен састав не дадне повод онима, чија се политика своди на преврате и пропад земље, да покушају, да јој оспоре патриотску и републиканску политику, коју сам увек водио“. У исто време г. *Думерг* је упутио позив француском народу у коме је на-

вео, да је стицајем прилика отступио, препоручујући му присебност.

Примивши и уваживши оставку г. *Думерга*, Претседник Републике је прво, по парламентарном и демократском обичају, извршио потребна консултовања, па је мандат за састав владе понудио Претседнику Народне скупштине г. *Фернану Буисону*, који је одбио са мотивацијом, да више воли да као Претседник Народне скупштине „служи интересе страначког примирја“, а г. *Пјер Лавал*, као други мандатор, претпоставио ја да се сав посвети спољној политици Француске, на чије је чело тек дошао, па је трећи мандатор г. *Пјер Ешјен Фланден*, уз сарадњу свих буржоаских странака, а нарочито уз сарадњу радикал-социјалиста, који никакву опозицију нису правили, у врло кратком року, саставио прву своју владу страначког примирја и народне слоге.

Г. *Фланденова* влада, веома срдачно примљена од стране француског јавног мњења, представила је се Парламенту 13. новембра 1934. г. са декларацијом која садржи обиман привредни и социјални програм који хоће да спроводи путем закона а не путем ревизије Устава. „Успостављање ауторитета извршне власти изгледа нам, као и свима Французима, потребно. Сталност владе један је од услова зато. Ако се покаже да ју је немогуће у оквиру данашњих парламентарних институција, обезбедити, ми нећемо препустити да приступимо поступку предвиђеном Уставом“. То је све што влада каже о евентуалној ревизији Устава. Како је то француски Парламенат примио види се по гласању: 20 посланика више гласало је за владу г. *Фландена* у упоређењу са владом г. *Думерга*.

У чему је суштина уставне реформе у Француској? Све странке су сагласне у томе, да треба Устав ревидирати и адаптирати га новим државним и народним потребама, само се не слажу у обиму те реформе. Свака странка, свака политичка групација, сматрали су за потребно, да у својим резолуцијама утврде став у погледу престојене реформе, али се схватања у главном деле на две велике групе: левичарске, које су врло обазриве кад говоре о ревизији, неодобравајући политичке реформе, тражећи само реформе економског и финансијског ка-

рактера и десничарске, чији се захтеви у главном свде на политичке реформе уз економске и финансијске реформе као другостепене. Ова тенденција најбоље је изражена у резолуцијама два највеће странке у Француској: радикал-социјалистичке у Нанту и демократске заједнице у Арасу. Не одбијајући начелан став странака у Француској, које су све предложеву уставну реформу схватиле врло озбиљно, добија се утисак, да свака странка из ревизије жели да извуче извесну корист, било задржавајући старе позиције, које противничка ревизија жели да угрози, било тражећи нове успехе, које би ревизија омогућила.

И у ревизији изразио је се вечити сукоб средњег staleжа, најмногбројнијег у Француској, са радницима с једне стране и крупним капиталом с друге стране. Уз средњи staleж стоје чиновници, уз раднике велика бучна сретства, уз крупан капитал берзе и велика француска штампа. Из тога сукоба, и ако је економски и финансијски моменат у ревизији био одлучујући, ипак је најтеже прошло политичко питање о праву распуштања Парламента од стране Претседника Републике без сагласног мишљења Сената по протеклу године дана од заседања Парламента. То је питање, у истини, било најтеже и ту компромиса у опште није могло бити. С правом је се приметило, да ова реформа није тако неопходна, и да се без ње може. Зашто би се народне масе често консултовале, кад се народно расположење често не мења. Три или четири године довољан су размак да се осети промена или да се утиче на народне масе у једном или другом погледу, како би се правилније изјасниле на престојеним изборима. Често обраћање народу није за препоруку, јер избори су у маломе рат: страсти се заоштравају, цео привредни и државни живот стаје, присуствује се често најскандалознијим надметањима, које није ни лепо ни корисно гледати и слушати сваке године. Сем тога, Парламенту се мора оставити времена да покаже резултате свога рада. Кад се народ консултује, треба пред њега изаћи са резултатима, а зато треба времена. У свакој држави постоји један шеф: владалац или претседник републике. Уставна историјас нас учи, да није паметно највиши државни врх спуштати у партиске стра-

сти. Отуда демократија и парламентаризам траже и стварају шефа државног политички неодговорним али и са великим ауторитетом, да даног момента служи као арбитар између народа и Скупштине, али опет само по претходном консултовању шефова домова и странака. За ове се не може претпостављати, да ће шефа државе рђаво саветовати. У Енглеској на пр. оборени шеф владе готово увек предлаже за свога заменика човека под чијим је ударцима пао: *Аскиш Лојда Џорџа, Балдвин Мак Доналда*. У Француској иза г. *Ериоа* долази г. *Поенкаре* по истом принципу.

Француска демократија за сваку прилику у Парламенту или ван њега, вађе човека који јој је даног момента потребан: *Гамбеша, Комб, Валдек-Русо, Бријан, Клемансо, Поенкаре, Ерио, Тардје*, све славна државничка имена, све државници који владају кад како треба: или са својим странкама или удружени са другим странкама, увек под вођством претседника владе од великог ауторитета. То је мудрост француског народа и француске демократије. То је разлог што најмногобројнији средњи staleж у Француској не жели политичку измену Устава, пошто налази, да Устав пружа довољно могућности, да се сва питања политичке природе расправе правилно законима. Иначе није расположен да призна право Претседнику Републике, да ма у коме моменту распушта Народну скупштину, без сагласног мишљења Сената.

Али већина француског народа изгледа да налази да се у економском и финансиском погледу реформе не могу спровести без дубљег залажења у суштину ствари. Због озбиљности посла и разноликости гледишта, француска демократија би радије оставила ова питања, која могу доћи и до Устава и тражити своје право грађанства у њему, да се кристалишу, тако да се у Версаљу иде са приближно изједначеним гледиштима. У томе погледу тражена ревизија Устава од стране г. *Думерга* не изгледа довољна. Није довољно само ограничити парламентарну иницијативу на издатке и ограничити број министара на двадесет, већ сходним одредбама треба дати могућност народу, да се размена добара лакше и брже врши, да се упросто манипулације са државом, да

се чиновништво дисциплинује, а нарочито да се најдраконским прописима спречи корупција. Из свих мишљења изашло би дакле ово најкрупније: држава мора да дубље загледа у проблеме везане за економске и финансиске народне и државне потребе. Политички моменат тек би дошао у обзир у другом степену. Ревизија би дошла тек пошто би се мишљења искристалисала и пошто би се народ претходно консултовао приликом наредних посланичких избора о предложеним реформама, које би се, после у неку руку извршеног референдума, увеле у ревидиран Устав, те тако одговарале тачно расположењу већине народа.

—:—

Уставне реформе у Француској — до сад их је било три: 1879., 1884. и 1926. год. — изазивале су увек живо интересовање и стављале на супрот противна гледишта и тезе, поред осталог и из области интерпретације Устава.

1879. год. поставило је се питање: *Да ли је Велика народна скупштина састављена од Народне скупштине и Сената, поштено слободна у одлучивању односно измена Устава, ш. ј. да ли има сва права једне Конституције?* Тада је примљено гледиште, да је Велика народна скупштина ограничена само захтевом који јој је постављен за ревизију, јер би прелазећи границе захтева „прекршила текст и дух Устава“. Објашњење више политичко него правно, које је с погледом на време кад је поникло — свеже монархистичке успомене у Француској и скоро донет Устав од само једног гласа већине монархистички расположеног Парламента — имало своје пуно оправдање.

1884. год. исто се питање поново поставља, само у много акутнијој форми, пошто се раније гледиште из 1879. год. сматрало у најмању руку сумњивим. Предлог за уставну ревизију изнет је пред Велику народну скупштину пошто је у одвојеним заседањима примљен од Народне скупштине и Сената, који су свечано обећали, да неће друга питања стављати на дневни ред приликом дискусије о ревизији Устава у Великој народној скупштини. Међутим, приликом дискусије о ревизији Устава, претседник Велике народне скупштине прямо је

и друге предлоге за ревизију, штампао их и достављао посланицима и сенаторима, али су сви они гласањем одбијени, тако да је прошао само онај текст, који су претходно Народна скупштина и Сенат у одвојеним седницама примили.

1926. год. исто се питање поставља, „да Велика народна скупштина нема других граница у погледу ревизије од оних које сама себи наметне“. Претседник *Поенкаре* изјавио је, „да не оспорава сувереност Великој народној скупштини“ додајући, да та Скупштина „може фактички бити везана претходним гласањем оба Дома“. Међутим, и овога пута, извесни посланици са леве и крајње леве, покушали су да омету рад на предложеној ревизији Устава разним амандманима, које је све већином гласова Велика народна скупштина одбацила, па је изгласала само онај текст, који је идентичан са оним примљеним претходно од Народне скупштине и Сената, у овојеном заседању.

Друго једно питање поставило је се у вези са пребројавањем посланика ради постизавања апсолутне већине која се тражи за усвајање предложене ревизије. Она одредба из Устава, која говори о апсолутној већини чланова који сачињавају Велику народну скупштину, протумачена је, не без добро образложених противних мишљења, да се за збир рачунања апсолутне већине чланова, који сачињавају Велику народну скупштину, има узети онај, који се добије збиром свих народних посланика и сенатора у моменту заседања Велике народне скупштине, не узимајући у обзир упражњена места.

Најзад, треће питање: да ли Велика народна скупштина може прекинути рад и решавати свака одвојено по текућим питањима, па се опет састати у велико заседање, и решавати о ревизији, добило је решење, да ниједан законски пропис ово Великој народној скупштини не забрањује, па према томе, да се она може привремено поделити на Народну скупштину и Сенат и опет састати у Велику народну скупштину.

Овом приликом француски правници потргли су једно старо питање, које их већ приличан број година интересује а на име, да ли влада може пасти пред Сенатом кад нема сретства ни могућности да га распусти, пошто се

Сенат бира делимично — трећином у партијама од по три године. Питање се поставило приликом пада влада пре рата у два маха пред Сенатом и пада владе г. *Ериоа* 1925. год., владе г. *Тарлјеа* 1930. год. и владе г. *Лавала* 1932. год. Аргументата има доста и врло добрих у томе погледу, да влада не би требала да падне пред Сенатом али су све оборене владе пред Сенатом, ствар сасвим друкчије схватиле: по изгласаном неповерењу одмах су подносиле оставку Претседнику Републике, пошто сматрају, и то је аргумент који је и нас убедило, да у демократском и парламентарном режиму влада мора имати у сваком моменту постојања и рада, поверење другог уставног фактора — Народног представништва, које се манифестује на исти начин и са истом вредности важноности како у Народной скупштини тако и у Сенату. Француски народ изражен је и кроз Скупштину и кроз Сенат и кад једно од ова два тела изгласа неповерење влади, она по парламентарним и демократским обичајима мора да поднесе оставку, без обзира што се у теорији може са добрим аргументима бранити и супротна теза. Међутим, политика има своје законе, који често пута не могу да одоле стручној правничкој критици, али који су се импозирали тако, да њихова повреда значи повреду демократских и парламентарних принципа, што ниједна влада, која и најмању дозу одговорности има у себи, неће дозволити.

Д-р Видан О. Благојевић
адвокат.

Изјава Министра финансија о предлогу буџета и Финансиског закона за 1935/36. буџетску годину.

Министар финансија г. Др. *Милорад Борђевић* дао је изјаву штампа 20. новембра 1934. год. поводом подношења зак. предлога буџета и финансиског закона за 1935/36. год. коју доловно доносимо. Она гласи:

„Предлог буџета државних расхода и прихода са финансиским законом за 1935/36. годину, који сам на основу чл. 102 Устава данас поднео Народной скупштини на решење, у основи је продужење оне исте финансиске политике, која се огледа и у ранија три буџета и која се спроводи с истом

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

доследношћу и истрајношћу. И овај је предлог државног буџета рађен с тенденцијом, да се државни расходи сведу на најнижу могућу меру према данашњем стању државне организације и привредних прилика у земљи.

„Предлог буџета расхода опште државне администрације, који се покрива фискалним приходима — непосредним и посредним приходима, разним ситним приходима и вишковима прихода државних привредних предузећа — износи 6.850,188,818 динара и мањи је од садашњег буџета за 64,165,522 динара. Предлог буџета расхода државних привредних предузећа и установа, која своје расходе подмирују сопственим приходима, као и финансијски аутономне установе, износи 3.137,674,439 динара и такође је мањи за 119,222,019 динара од буџета, који данас важи. Укупно је смањење предлога буџета државних расхода 183,387,541 динар од буџета државних расхода, чије трајање истиче првог априла 1935 године. Укупан износ предлога буџета је, према томе, 9.987,863,257 динара. Са глобалном цифром расхода предлог буџета државних расхода за 1935/36. годину мањи је од свих претходних буџета почев од буџетске 1924/25. године па до данас.

„Насупрот извршеним смањењима расхода у новом предлогу буџета морала су бити усвојена и спроведена извесна повећања, која су последица законских или уговорних обавеза државе или су изазвана неминовним државним потребама. Та су повећања код пензија и инвалидских потпора 11,000,000 динара, у Министарству правде 6,855,190 динара, у Министарству војске и морнарице 56,724,610 динара и код болничких установа 500,000 дин.

„Расходи свих осталих министарстава и установа смањени су, али су им и у идућој буџетској години у потпуности осигурани кредити за нормално функционисање.

„У предлогу буџета државних прихода и расхода спроведена су смањења код фискалних прихода и то осетно код посредних пореза у суми од 134,000,000 динара, код разних прихода у суми од 14,802,907 динара. Исто тако смањени су и приходи државних привредних предузећа. То је смањење извршено у Министарству шума и рудника и износи 38,276,270 динара, у установама Министарства финансија

38,016,896 динара, у установама Министарства пољопривреде 4,296,534 динара и у установама Министарства просвете 2,000,000 динара према усвојеним проценама у садашњем буџету прихода.

„Одмеравање и процена општих државних прихода вршено је према кретању и постигнутој наплати прихода, како у прошлој буџетској години, тако и за првих шест месеци ове буџетске године. При процени прихода државних привредних предузећа водило се рачуна о њиховом садашњем капацитету и усвојени су стварни износи.

„Нису предложени никакви нови извори прихода, нити повећања данашњих прихода. Са садашњим приходима осигурана је у потпуности буџетска равнотежа.

„У предлогу финансијског закона нема нових одредаба. У овом предлогу закона задржане су ове одредбе, које су поглавито у вези са извршењем буџета, а које већ постоје у данашњем финансијском закону“.

Наводећи горњу изјаву ми ћемо се на њу осврнути, уз оцену буџета и финансијског закона, као што смо то и до сада чинили. Пошто нам није познат министарски експозе, то се за сада задовољавамо само навођењем горње изјаве, коју објављујемо да би је сачували од заборављавања.

В. Б.

Стални савет Балканског споразума

На састанцима Сталног савета Балканског споразума који су одржани од 30. октобра до 2. новембра 1934. год. донети су веома значајни закључци, које објављујемо.

1. Званично саопштење.

„Стални савет Балканског споразума имао је у Ангори састанак од 30. октобра до 2. новембра и одржао је четири седнице у току којих је претресао темељно сва питања на дневном реду.

„Прва дужност Сталног савета је да изрази своју велику радост што је могао да присуствује Народном празнику Турске Републике. Овом приликом Савет упућује своје најтоплије жеље племенитој турској нацији и изражава своје највеће и најоданије дивљење Његовој Екселен-

цији Гази Мустафи Кемал-паши за његову генијалну далековидост којом управља судбином турског народа, будућношћу мира и напретка, чије ће благотворно дејство осетити цео свет.

„За време својих већања Савет је претресао општу политичку ситуацију и њене могуће реперкусије на Балкану.

„Дошао је до једнодушнoг закључка не само да неће бити угрожен балкански мир, него ако би то било на другој страни, координираном акцијом Балканских споразум уз помоћ других мирољубивих фактора, остаће господар ситуације.

„Стални савет примио је са задовољством к знању непрекидни напредак у односима са Балканским државама које нису чланице овог споразума и одлуку донету од стране држава чланица Балканског споразума да приступе правилном решењу свих отворених питања са суседним Балканским државама.

„Стални савет приступио је изради статута Балканског споразума. Балкански споразум имаће и надаље као главни орган Савет министара иностраних послова четири државе, али ће имати такође као своје подручне органе: Стални секретаријат и Економско-конзултативни савет.

„Економски савет биће образован од делегата наменованих од стране све четири државе. Он се мора састати у року од пет идућих месеца један пут у Атини а други пут у Ангори, како би могао поднети, у мају 1935 године у Букурешту, један опсежан извештај о следећим питањима:

„а) Унапређивање трговине економских односа између држава Балканског споразума.

„б) Развој међубалканских саобраћајних сретстава, нарочито оних која се користе Дунавом и Црним морем, која ће омогућити појачање размене између балканских земаља и Централне Европе са Азијом, као и остала поморска саобраћајна средства.

„в) Могућност оснивања Балканске банке.

„г) Туризам уопште.

„Осим тога, Стални савет одлучио је да се установи измена обавештења која могу интересовати друге чланове и да се образује једна комисија која ће предложити мере за олакшање са-

радње органа безбедности држава чланица Балканског споразума.

„Стални савет одлучио је исто тако да се образује једна комисија која ће имати за дужност изучавање методе којом треба постићи хармонизацију, а ако је могуће и изједначење извесних делова законодавства држава чланица Балканских споразума.

„Да би изразио своје високо уважавање мирољубивог дела које претставља уговор Саведра Ламаса о не-нападању и измирењу закључен иницијативом Републике аргентинске 10 октобра 1933 у Рио де Жанејру, Стални савет одлучио је најзад да испита формулу која ће му допустити приступање овом уговору, поштујући стриктно националне интересе држава чланица.

„Први наредни састанак Сталног савета Балканских споразума одржаће се у Букурешту поводом националног румунског празника, 10 маја 1935 године. Ако догађаји то буду захтевали, председник садашњег Савета може сазвати ванредни састанак у међувремену“.

2. *Сташш организације Балканског споразума.*

„Желећи да одрже и организују мир, имајући чврсту вољу да појачају економске односе са свима државама без разлике, а нарочито између потписница Балканског споразума,

„Решене да пријатељским и савезничким односима који постоје између четири државе, дају једну органску чврсту основу,

„Убеђене у потребу да остваре ту стабилност установљавањем једног управног органа своје заједничке политике, одлучиле су да потврде праксу њиховог заједничког рада оствареног од потписница Балканског споразума и да утврде за будућност што сле-дује:

„Чл. 1. Установљава се један Стални савет држава Балканског споразума, као управни орган заједничке политичке групе четири државе. Одлуке Сталног савета доносиће се једногласно.

Чл. 2. Стални Савет ван својих редовних односа дипломатским путем, састајаће се редовно најмање два пута годишње. Годишњи редовни састанци одржаће се редом у свакој од четири државе.

„Ако се појави потреба претсед-

ник може сазвати ванредне састанке Сталног савета у Женеви или у којем другом месту.

Чл. 3. Садашњи претседник Сталног савета је грчки министар иностраних послова за период од једне године почев од 9 фебруара 1934 године, датума потписа Пакта Балканског споразума у Атини. Од 9 фебруара 1935 године претседништво Сталног савета прећиће са пуним правом на румунског министра иностраних послова; од 9 фебруара 1936 године на турског министра иностраних послова, а од 9 фебруара 1937 године на југословенског министра иностраних послова. Претседништво ће прелазити затим на исти начин азбучним редом (Грчка, Румунија, Турска и Југославија) за исто трајање од једне године, почев од 9 фебруара. Претседник узима иницијативу односно одређивања датума и места састанка и одлучује о дневном реду и припрема решења која треба усвојити“.

Чл. 4. У свима питањима која су дискутована, као и у свима усвојеним решењима, било односа између држава Балканског споразума било што се тиче односа са трећим силама, принцип апсолутне једнакости четири државе је строго поштован.

Чл. 5. Установљава се један економски консултативни савет држава Балканског споразума за поступну координацију економских односа четири државе.

Савет ће бити састављен од специјалиста и стручњака у економским, трговинским и финансијским питањима и функционисаће као помоћни саветодавни орган Сталног савета.

Чл. 6. Стални савет може установити и друге органе сталне или привремене, комисије или одборе било за једно нарочито питање, било за групе одређених питања у циљу да их проучавају и да припремају њихова решења за Стални савет. Сви ти органи имаће саветодавни и помоћни карактер.

Чл. 7. Отвара се секретаријат Сталног савета. Његово седиште се утврђује увек за једну годину у престоници претседника Сталног савета.

„За Грчку републику, *Максимос*, с. р.

„За Краљевину Румунију, *Никола Титулеско*, с. р.

„За Републику Турску, *др. Тевфик Ружди беј*, с. р.

„За Краљевину Југославију, *др. Божићар Пурић*, с. р.“

3. *Шашуш Економског консултативног савета Балканског споразума.*

Чл. 1. Економски савет Балканског споразума састављен је од четири националне секције: грчке, румунске, турске и југословенске.

„Чл. 2. Свака секција имаће као чланове 5 делегата и то:

„а) за трговинску политику уопште;

„б) за пољопривредна питања;

„в) за индустријска питања;

„г) за финансијска и кредитна питања и за централне емисионе банке;

„д) за саобраћајна питања.

„Чл. 3. У свакој секцији моћиће да буду постављени стручњаци и специјалисти који познају практичан економски живот да би помогли делегатима у испитивању економске активности четири земље.

„Секције ће моћи такође да се деле на одборе, који ће се бавити питањима или групама нарочитих питања.

„Чл. 4. Свака секција припрема своје статуте и своје конкретне предлоге у свима националним састанцима.

„Све четири секције састају се редовно најмање два пута годишње, редом у престоницама сваке земље, ради координирања својих специјалних радова по секцијама и ради припремања њихових заједничких предлога, које затим подносе Сталном савету на одлучивање.

Чл. 5. Детаљи предмета статута Економског савета као и његов унутрашњи правилник биће предмет позније одлуке Сталног савета. За сада Стални савет одлучује да се Економски савет има састати у току идућих пет месеци и то једанпут у Атини и једанпут у Анкари да би могли поднети приликом састанка Сталног савета, који ће се одржати 10 маја 1935 године у Букурешту, један детаљан извештај целог Економског савета у следећим питањима:

„а) појачање економских и трговинских односа између држава-потписница Балканског споразума;

„б) развијање интербалканских комуникација, а нарочито оних које ће, искоришћујући Дунав и Црно Море, дозволити да се оживи размена балканских држава и Централне Европе

са Азијом, као и других поморских саобраћајних веза;

„в) могућност стварања једне Балканске банке у иностранству;

„г) туризам уопште.

„За Грчку Републику, Максимос, с.р.

„За Краљевину Румунију, Никола Тишудеско, с. р.

„За Турску Републику, др. Тевфик Ружди беј с. р.

„За Краљевину Југославију др. Божидар Пурић, с. р.“

В. Б.

САДРЖАЈ ПРАВНИХ ЧАСОПИСА

Б р а н и ч ће доносити садржаје свих правних часописа код нас.

Архив за правне и друштвене науке, орган Београдског правног факултета.

Уредник *Др. Михаило Илић*, проф. Универзитета.

Садржај бр. 4. књ. XXIX. (XLVI), за октобар 1934. год.

Чланци: Др. Евгеније Спекторски: Руски социолози; Дионисије Продановић: Приватни учесник као супсидијарни тужилац; Др. Милош Младеновић: Шта је геополитика?; Милорад В. Кукољак: Повлачење тужбе по новом Грађ. парн. поступку. — Правна политика: Др. Драгољуб Аранђеловић: Форма за склапање брака. — Међународно-правна хроника: Др. Илија А. Пржић: Берлински пројекти конвенција о ваздухопловном праву. — Административна хроника: Ловро Перковић: Разрешење службеника који се пензиониса по дисциплинској пресуди. — Судска хроника: Душан П. Мишић: Случај када се не примењује § 193. већ § 658. Г. п. п.; Александар Ј. Пеливановић: Поводом једног сукоба месне надлежности; Леон А. Амар: Ratio legis § 418. К. с. п. и његова примена. — Оцене и прикази: Др. Ђорђе Ж. Мирковић: Julien Bonpécasse, Précis de Droit civil; Др. Борислав Т. Благојевић: Др. Андрија М. Ристић, Правни положај странаца. — Белешке. — Преглед часописа. — Нове књиге.

Уредништво и администрација налазе се у Топличином венцу бр. 21. Годишња претплата износи 120.— дин.

М ј е с е ч н и к, гласило Правничког друштва у Загребу.

Уредници: Др. *Едо Ловрић*, кр. свеучилишни професор и Др. *Иво Полишео*, одвјетник.

Садржај бр. 9. и 10. Год. LX., за рујан-листопад (септембар-октобар) 1934. год.

Спомен поводом страшнога догађаја у Марсељу — од Уредништва; Др. Фран Милобар: Антидемократске револуције, њихови узроци и вјеројатни резултати; Др. Ледерер Ж: Паришки пакт и наше уставно право; Др. Рижнар Владоје: Тужба или отказ за раскидање упорабне погодбе по §-у 1118. о. г. з.; Др. Штетинец Јурај: Социјална организација фашизма; Жиц Никола: Волчињев препис Мошћеничког статута; Мађер Драго: Додаци на скупоћу државних службеника и социјалне одредбе Устава; Др. Крмпотић Јосип: Гоњење због преступа прељуба иза ступања на снагу закона о изменама и допунама у крив. зак. од 20-X-1931. г. — Шеста скупштина Конгреса правника. — Оцене и прикази. — Правосуђе: Грађанско. Казнено. — Друштвене вијести. — Литература. — Сваштице.

Уредништво и администрација налазе се у Загребу — Свачињев трг бр. 4. Годишња претплата износи 60.— и 120.— дин.

Одвјетник, орган Адвокатске коморе у Загребу. Уредник Др. *Иво Полишео*, адвокат из Загреба.

Садржај бр. 9. од 10. студеног (новембра) 1934. год. Год. VIII.

Њ. Вел. Витешки Краљ Александар I. Ујединитељ; Извјешће о скупштини Адвокатске коморе од 28-X-1934.; Записник о скупштини Мировин-

ског фонда А. К. од 28-10-1934.; Нацрт измјене Правилника Мировинског фонда; О сиромашком праву, од Др. Људевита Шварца. — Вијести Адвокатске коморе у Загребу. — Разно.

Одвјетник излази једанпут мјесечно осим у ферилалним мјесецима. Чланови Адв. коморе у Загребу добијају га бесплатно. За остале претплатнике претплата износи 80.— односно 90.— дин. годишње.

П р а в о с у ђ е, часопис за судску праксу.

Уредник *Стојан Јовановић* судија. Власници: *Др. Иво Машевић*, апелациони судија у Сарајеву и *Др. Фердо Чулиновић*, претседник Округног суда у Белој Цркви и Уређивачки одбор. Издавач *Живко Мацаревић*, штампар.

Садржај бр. 10. год. III, од октобра 1934. год.

Југословенском народу; Др. Драг. Аранђеловић: † Његово Величанство Краљ Александар I.; Стојан Јовановић: Комеморативна седница Удружења судија. — Судови и судије: Др. Ника Игњатовић: Око питања постављења у правосудној струци. — Грађанско право: Др. Д. Аранђеловић: Ко може тражити амортизацију менице; Веселин М. Вукићевић: „Смисао § 90. меничног закона“; Стеван Бранковић: О §-у 20. закона о извршењу и обезбеђењу; Ст. Јелисављевић: Да ли је школска општина правна личност?; Сарделић Франо: Записник и пресуда у случају признања и одрицања; Љуб. Годомиров: Примена чл. 56. и 117. — с. зак. о уређењу Управе фондова у ново-ослобођеним крајевима Краљевине Југославије; Др. Михајло Вуковић: Пријава тражбина у поступку принудног поравнања ван стечаја. — Кривично право: Др. Алојз Градник: Појам „потпомагања“ удружења; Божо Рукавина: О сурогату заклетве с особитим обзором на пропис § 381. к. п.; Др. Јурај Кулаш: Неколико речи уз § 89. крив. законика; Тома М. Савић: § 178. крив. зак. у теорији и пракси. — Судска пракса: Кривично право. Грађанско право. — Белешке. — Преглед књига. — Нове књиге и часописи. — Додатак: Збирка расписа.

Уредништво и администрација налазе се у Мачванској ул. бр. 4. Годишња претплата износи 120.— дин.

П о л и ц и ј а, часопис са управно-полицијску и судску праксу.

Власник и уредник *Васа Лазаревић*, начелник Министарства унутрашњих послова у пензији.

Садржај Бр. 19.—20. год. XXI. за октобар 1934. год.

Трагична смрт Витешког Краља Александра I. Ујединитеља — од Уредништва; Наш млади Краљ — од Уредништва; Његово Височанство Кнез-Намесник — од Уредништва; Краљ Витез и Државник — од Мила Павловића; Намесници Краљевске власти г. г. Др. Раденко Станковић и Др. Иван Перовић — од Уредништва; Великом и бесмртном Ујединитељу Блаженопочившем Првом Краљу Југославије Александру I. Карађорђевићу, песма — од Миладина К. Николића-Расинског; Техника истраживања личности — од Др. Н. В. Краинског; Регални данак у пракси Државног савета — од Др. Видана О. Благојевића; Одмеравање казне с обзором на пропис § 76. крив. зак. — од Сек. Н. Кепојевића; Одмеравање казне — од Љубише П. Стокића; Десетогодишњица Међународне комисије криминалне полиције — од Вл. Милићевића; О дисциплинској одговорности општинских органа — од Михаила Ђ. Стојановића; Виша полицијска школа у Ајху код Потсдама — од Инфора; Искључење судије, по новом кривичном и грађанском процесном праву — од Рад. В. Јовановића; Примена § 9. Закона о сузбијању полних болести у пракси — од Малише В. Урошевића; Опаске са нашег села. Дегенерација на нашем селу. Улога јавних органа на асанацији села и културном просвећивању — од Лаз. П. Николића; Упућење на спор по § 466. грађ. суд. пост. — од Александра Ј. Симоновића; „Резервне судије“ и њихова права — § 216. крив. суд. пост. — од Томе Савића; Пред доношењем закона о иступима — од Мирка Живановића. — Судска пракса — од Ивана Д. Петковића. — Поуке и обавештења. — Решења Опште седнице Државног савета. — Одлуке Опште седнице Главне контроле. — Расписи Министар. унут. послова. — Белешке и

вести. — Листак: Годишњица једне витешке погибије — Комеморација од Н. Гајића.

Уредништво се налази у Карађорђевој ул. бр. 59. Претплата износи 120.— и 100.— дин.

Компас осигурања, часопис о осигурању. — Власник и главни уредник Др. Младен А. Хорват, адв.

Садржај бр. 8. за новембар 1934. год.

Др. Александар Приможих: Социјално осигурање наших помораца; Живко Марјански: Пензионо осигурање приватних намештеника; Алфред Којетински: Појам законске дужности јамства; М. В.: Животна осигурања у год. 1933. у Југославији; Ђура Јеремић: Проблеми радничког и намештеничког осигурања. — Табела животних осигурања. — Хроника. — Вести и др.

Изази једанпут месечно. Претплата му је цена 40.— дин. годишње. Уредништво се налази у Београду — Пашићева ул. бр. 25.

ПРЕГЛЕД ЗАКОНОДАВСТВА

Објављеног у Службеним новинама од 19. октобра до 6. новембра 1934. год.

577. Правилник о производњи и употреби калцијум карбита и апетлена. — *Сл. н. Бр.* 243.—LXIII, од 22. октобра 1934. год. стр. 947.—952.

578. Наредба Министра социјалне политике и народног здравља од 29. септембра 1934 год. Ст. Бр. 42546, о установљењу таблице опасности за осигурање у несретним случајевима и о поступку код уврштавања послова у разреде и постотке опасности. — *Сл. н. Бр.* 243.—LXIII, од 22. октобра 1934. год. стр. 953.—969.

579. Исправка у Уредби о спајању општина у Вардарској бановини. — *Сл. н. Бр.* 243.—LXIII, од 22. октобра 1934. год. стр. 969.—970.

580. Уредба о премештању седишта општине Шенлур. — *Сл. н. Бр.* 250.—LXIV, од 30. октобра 1934. год. стр. 971.

581. Уредба о стварању општине Степановићево. — *Сл. н. Бр.* 250.—LXIV, од 30. октобра 1934. год. стр. 971.

582. Уредба Министра правде од 15. октобра 1934. године бр. 96170, којом се утврђују у седишту Среског суда у Петрињи два јавнобележничка места. — *Сл. н. Бр.* 250.—LXIV, од 30. октобра 1934. год. стр. 971.

583. Правилник о обрасцу уверења о томе, да је неко лице земљорадник. — *Сл. н. Бр.* 250.—LXIV, од 30. октобра 1934. год. стр. 971.—972.

584. Норме за битуменске изолационе намазе и премазе. — *Сл. н. Бр.* 250.—LXIV, од 30. октобра 1934. год. стр. 972.—974.

585. Исправка. — *Сл. н. Бр.* 250.—LXIV, од 30. октобра 1934. год. стр. 974.

586. Преглед државних расхода и прихода за месец септембар и за период април—септембар 1934. године по буџету за 1934/35 годину. — *Сл. н. Бр.* 256.—LXV, од 6. новембра 1934. год. стр. 975.—983.

587. Уредба о забрани оснивања трговачких радња великог обима. — *Сл. н. Бр.* 256.—LXV, од 6. новембра 1934. год. стр. 984.

588. Уредба о изменама у Уредби о накнади путних трошкова за службена путовања судских службеника, која су извршена у интересу и о трошку приватне странке, а на њен захтев од 29. марта 1929. године. — *Сл. н. Бр.* 256.—LXV, од 6. новембра 1934. год. стр. 984.—985.

589. Правилник за извршење одобреног буџета Савеза Сокола Краљевине Југославије за 1934/35. годину састављеног из државне помоћи

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

одобрене Савезу на терет буџета Министарства физичког васпитања народа за 1934/35. год. — *Сл. н. Бр. 256.*—LXV, од 6. новембра 1934. год. стр. 985.—986.

590. Измене и допуне Правилника за садњу и откуп дувана. — *Сл. н. Бр. 256.* — LXV, од 6. новембра 1934. год. стр. 986.

591. Измене Правилника о обележавању хмеља намењеног извозу. — *Сл. н. Бр. 256.* — LXV, од 6. новембра 1934. год. стр. 986.

592. Решење о допуни Правилника о пословном раду у Министарству финансија. — *Сл. н. Бр. 256.* — LXV, од 6. новембра 1934. год. стр. 986.

593. Измена чл. 8 става 4 Привредног правилника за извршење оправака и преправака државних бродова и других пловних објеката. — *Сл. н. Бр. 256.* — LXV, од 6. новембра 1934. год. стр. 987.

594. Допуна Правилника за издавање остатака залога и депозита Петроградске заложице и Руске државне банке. — *Сл. н. Бр. 256.*—LXV, од 6. новембра 1934. год. стр. 987.

595. Допуна у Правилнику за штедњу и чековну службу код пошта и Упутствима за пословање са Поштанском штедионицом. — *Сл. н. Бр. 256.* — LXV, од 6. новембра 1934. год. стр. 987.

596. Правилник о организацији, унутрашњем раду и одржавању службе у болницама. — *Сл. н. Бр. 256.* — LXV, од 6. новембра 1934. год. стр. 987.

597. Санирање инвалидске благајне код Главне братинске благајне у Београду. — *Сл. н. Бр. 256.* — LXV, од 6. новембра 1934. год. стр. 987.—988.

598. Распоред седница среских шумарских референата на територији Врбаске бановине, — Решење Мин. унутр. послова. — *Сл. н. Бр. 256.* — LXV, од 6. новембра 1934. год. стр. 988.

599. Распис Бр. 96 — Упутство за примену решења Министарског савета бр. 17124/IV-1934, којим је одобрен увоз слободан од царине семена културних биљака ради производње бољих врста. — *Сл. н. Бр. 256.* — LXV, од 6. новембра 1934. год. стр. 988.

600. Објашњење Министра финансија о финансирању градских поглаварстава за време од 1. јануара до 1. априла 1935. год. — *Сл. н. Бр. 256.* — LXV, од 6. новембра 1934. год. стр. 988.—989.

601. Ратификација Литваније Конвенције о једнакости поступања страних и домаћих радника у погледу обештећења од несрећних случајева при раду. — *Сл. н. Бр. 256.* — LXV, од 6. новембра 1934. год. стр. 989.

602. Ратификација Литваније Конвенције о назначивању тежине на великим колетима, која се преносе лађом. — *Сл. н. Бр. 256.* — LXV, од 6. новембра 1934. год. стр. 989.

603. Приступ Мексика Међународној Конвенцији о ропству. — *Сл. н. Бр. 256.* — LXV, од 6. новембра 1934. год. стр. 989.

604. Исправка. — *Сл. н. Бр. 256.* — LXV, од 6. новембра 1934. год. стр. 989.

605. Телефонски саобраћај. — *Сл. н. Бр. 256.* — LXV, од 6. новембра, 1934. год. стр. 989.

НОВЕ КЊИГЕ

J. M. Périct, prof. à l'Université de Belgrade et à l'Académie de droit international de La Hage: Une nouvelle, forme de pouvoir absolu V Prazе, 1934, pp. 31. Zvláští otisk z Randova Jubilejního Památíku.

J. M. Périct: L'Unification législative en Yougoslavie. Conference faite le 6 novembre 1933 à la Faculté de Droit et à l'Institut de Droit Comparé de l'Université de Lyon, 1934, pp. 42. Extrait de la Revue de l'Université de Lyon.

J. M. Périct: Fédération européenne. (D'un participant au III me Congrès international de Droit pénal de Palermo), Extrait du t. IV du

recueil: Le sequestre de la propriété privé en temps de guerre. Paris-Gêneve, 1934, p. 5.

J. M. Périct: Gli elementi non guiridicini nel diritto. Roma, 1934, Estratto dela Revista internazionale di Filosofia del Diritto. (Anno XIV, fasc. IV—V).

Стојан Јовановић: † Душан Суботић — Први скуп судија Краљевине Југославије. Шеста скупштина Конгреса правника Краљевине Југославије. Посета бугарских правника Југославији. Посебно отиснуто из Правосуђа за 1934. год. св. 9.

Др. Фрања Горшић и Др. Едвард Пајнић: Нови грађански парнични поступак у пракси са обрасцима. Београд, 1935. год. Издање издавачког и књијарског предузећа Геца Кон А. Д. стр. 423.

Јован М. Радловић: Шта треба да зна порески обвезник о течевини. Београд, 1934. год. стр. 184. Издање пишчево.

Др. Борислав Т. Благојевић: Уговори по пристанку — Форумларни уговори. Београд, 1934. стр. 173. Издање пишчево.

Др. Борислав Т. Благојевић: Егзекватура страних пресуда по Закону о извршењу и обезбеђењу. Београд, 1934. год. Издање Југословенског удружења за међународно право, св. XIII.

Prof. Dr. Gregor Krek: Anton Randa 1834.—1914. Ljubljana, 1934. Poseban otisak iz Slovenskog Pravnika br. 7.—9. str. 35.

Gaston Doumergue: Discours à la Nation française. Paris 1934. Éditions Danoël et Steele. pp. 156.

Dr. Erich Olšar: Tresní právo vzemich slovanskych a na Balkáne. Bratislava 1934. str. 16. Otisnuto iz Pravnog Obzora. sv. 16. god. XVII.

Dr. Albert Milota: Reforma trestního zákona v Československu. Bratislava 1934. str. 213.

Закон о градским општинама од 22. јула 1934. — Уредбе донете ради олакшања економских прилика. Други део: од 16. марта 1934. до 7. новембра 1934. год. — Издање Издавачког и књијарског предузећа Геца Кон А. Д. Београд 1934.

Др. Радивоје И Ристић, судија: О уговорним облигацијама у опште. Нови Сад, 1933. год. Издање пишчево, стр. 101. — Ризик код куповине и продаје. Нови Сад, 1934. год. Издање пишчево, стр. 39. — Главни фактори вечног мира међународима. Нови Сад, 1934. год. Издање пишчево, стр. 174. — О деликатним обликацијама. Нови Сад, 1934. год. Издање пишчево, стр. 174. — Теорија објективне одговорности. Докторска теза браћења 30. октобра 1933. год. пред Правним факултетом у Београду. Нови Сад, 1934. год. Издање пишчево. стр. 141.

ПОЗИВ ЗА СКУПШТИНУ УДРУЖЕЊА АДВОКАТСКИХ ПРИПРАВНИКА

Удружење адвокатских приправника на територији Београдског апелационог суда одржаће на дан 9. децембра 1934. год. у 10 часова пре подне у просторијама Београдске адвокатске коморе — Кнез Михаилова ул. бр. 33/II, своју редовну годишњу скупштину, на коју позива све адвокатске приправнике са територије Београдског апелационог суда.

Управа.

Београдска адвокатска комора препоручује својим члановима да се жале на разрез пореза, и сувише високо одређен од стране првостепених власти.